

**Ҷумҳурии Тоҷикистон
Республика Таджикистан
Republic of Tajikistan**

**Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон
Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан
Ministry of Agriculture of the Republic of Tajikistan**

БАРНОМАИ

**ислоҳоти кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон
барои солҳои 2012-2020**

ПРОГРАММА

**реформирования сельского хозяйства
Республики Таджикистан на 2012-2020 годы**

PROGRAMMEME

**for reforming the Agriculture Sector
of the Republic of Tajikistan for 2012-2020**

**Душанбе, сентябри соли 2012
Душанбе, сентябрь 2012 г.
Dushanbe, September 2012**

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон

Қарор

1 августи соли 2012

№383

ш.Душанбе

Дар бораи Барномаи ислоҳоти кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2020

Мутобиқи моддаи 7 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи дурнамоҳои давлатӣ, концепсияҳо, стратегияҳо ва барномаҳои инкишофи иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва бо мақсади рушди истеҳсолоти кишоварзии сермаҳсул ва даромаднок дар асоси истифода ва идоракунии босуботи захираҳои табиӣ ва таъмини амнияти озуқаворӣ Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор мекунад:

1. Барномаи ислоҳоти кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2020 ва Нақшаи чорабиниҳои татбиқи он тасдиқ карда шавад (замимаи 1 ва 2).
2. Вазорату идораҳои дахлдор ва мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ҷиҳати иҷрои Барномаи мазкур чораҳои зарурӣ андешанд.
3. Кумитаи телевизион ва радиои назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон якҷоя бо Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон инъикоси васеи рафти иҷрои Барномаи мазкурро дар воситаҳои ахбори омма таъмин намояд.
4. Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба иҷрои Барномаи мазкур ҳар сол ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳисобот пешниҳод намояд.

Раиси
Ҳукумати Ҷумҳурии
Тоҷикистон

Эмомалӣ Раҳмон

Маълумотнома
ба лоиҳаи қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон
«Дар бораи тасдиқи Барномаи «Ислоҳоти кишоварзии
Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2020»

Лоиҳаи қарори мазкур аз ҷониби Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон (Қосимов Қ.Р.) таҳия гардида, бо мувофиқаи вазоратҳои адлия (Менглиев Р.Ш.), молия (Наҷмиддинов С.М.), рушди иқтисод ва савдо (Ш. Раҳимзода), меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли (Махмадаминов М.Б.), энергетика ва саноат (Гул Шералӣ), мелиоратсия ва захираҳои оби Ҷумҳурии Тоҷикистон (Бобокалонов Р.), Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатӣ (Саидов Д.Ш.) Кумитаи давлатии заминсозӣ ва геодезии Ҷумҳурии Тоҷикистон (Зокиров М.) ва Бонки миллии Тоҷикистон (Ширинов А.) пешниҳод карда шудааст.

Пас аз истиклолияти давлатӣ дар ҷумҳурӣ ислоҳоти иқтисодӣ оғоз гардид. Дар асоси Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Оид ба ислоҳоти замин» соли 1992 марҳилаи қисман тақсим намудани заминҳои минтақаҳои кӯҳӣ ва наздикӯҳӣ оғоз гардид. Инчунин бо фармонҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 9 октябри соли 1995 №342 ва аз 1 декабри соли 1997 №874, 75 ҳазор гектар замин барои истифода ба аҳолии деҳот тақсим карда шуд, ки ин амал барои таъмин намудани аҳоли бо озуқа мусоидат намуд. Бо мақсади истифодаи пурсамар ва оқилонаи захираҳои замин ва об, афзун намудани истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 25 июни соли 1996, №522, «Дар бораи таҷдиди корхонаҳо ва ташкилотҳои кишоварзӣ» қабул гардид. Дар ин раванд супориши давлатӣ (Госзаказ) ва нархи маҳсулоти кишоварзӣ озод эълон карда шуд, ки ин ба соҳибхитории деҳқон барои парвариши маҳсулот мусоидат намуд.

Ислоҳоти гузаронидашуда дар соҳаи кишоварзӣ, ба хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) озодии интихоби истеҳсол ва фуруши зироатҳои кишоварзиро дод. Дар бисёр ҷойҳо амалӣ намудани гузаронидани кишти такрорӣ дар заминҳои обӣ, инчунин ҳалли масъалаи қарзи хоҷагиҳои пахтакор иқтисодии соҳаро хеле афзун намуд.

Гузариш ба шакли нави муносибатҳои иқтисодӣ ва ташкил намудани шаклҳои нави хоҷагидорӣ, хусусигардонии амвол ба тағйироти кулӣ дар соҳаи кишоварзӣ оварда расонид.

Дар соҳаи кишоварзии ҷумҳурӣ имрӯз шумораи хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) 54,3 ҳазор аз ҷумла: 890 адад асосиатсияи хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ), 819 адад хоҷагиҳои деҳқонии коллективӣ ва 357 адад хоҷагиҳои кооперативӣ ташкил медиҳанд.

Саҳми бахши хусусӣ дар рушди соҳаи кишоварзӣ мустақкам гардида истодааст. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки дар ҷумҳурӣ ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ афзоиш ёфта, истеҳсоли маҳсулоти кишоварзии дар соли 2010 нисбат ба соли 1991 3,2 маротиба зиёд гардидааст.

Бояд қайд намуд, ки соҳаи кишоварзӣ бахши пешбарандаи иқтисодиёти Тоҷикистон ба шумор рафта, дар солҳои охир новобаста аз таъсири офатҳои табиӣ ва омилҳои бӯҳронӣ дар сатҳи зарурии устувор қарор дошта, ба ҳисоби миёна 18-21 фоизи маҷмӯи маҳсулоти дохилро таъмин менамояд.

Аммо қисми зиёди масъалаҳои актуалии сиёсати аграрӣ дида баромада нашудаанд, Номуайянии модели рушди минбаъдаи соҳаи кишоварзӣ, ки дар бахши иқтисодӣ афзалиятнок эътироф шудааст, боқӣ мемонад.

Аз ин лиҳоз, бо мақсади баланд бардоштани истеҳсолоти кишоварзӣ ва чихати иҷрои Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 май соли 2009, №663, қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 июли соли 2009, №406 «Оид ба тадбирҳои татбиқи Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 майи соли 2009 №663 «Дар бораи чораҳои иловагӣ оид ба дастгирии соҳаи кишоварзӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» Барномаи «Ислоҳоти кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2020» дар

асоси ҳуҷҷатҳои стратегии дар ҷумҳурӣ қабулшуд, аз ҷумла: Ҳадафҳои Рушди Ҳазорсола, Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015, Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи солҳои 2010-2012, Барномаи амнияти озуқаворӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015, Консепсияи сиёсати аграрии Ҷумҳурии Тоҷикистон омода гардидааст.

Дар Барнома тағйироти куллиеро, ки солҳои охир дар сиёсати макроиқтисодӣ ва вазъи иҷтимоию иқтисодии бахши кишоварзӣ, таъсири равандҳои, ки дар бозори ҷаҳонӣ ба вучуд омадаанд, инчунин вазъиятеро, ки дар иқтисодиёти мамлакат вобаста ба бӯҳрони молиявӣ иқтисодӣ ба амал омадааст, ба назар гирифта шудааст.

Эродҳои вазоратҳои адлия, рушди иқтисод ва савдо, мелиоратсия ва захираҳои об, меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли, энергетика ва саноат, кумитаҳои давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатӣ ва заминсозӣ ва геодезии Ҷумҳурии Тоҷикистон нисбати бандҳои алоҳидаи лоиҳаи қарор ва Барнома, инчунин эродҳои Шӯъбаи ҳуқуқи Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки аз 3 майи соли 2012, №131(13-6) бо супориши Роҳбари Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои тақмил ба Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон ирсол гардида буд, ба инобат гирифта шудаанд. Эродҳои Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба сархати 18 банди 10 Барнома ва бандҳои 11, 13 Нақшаи чорабиниҳо дар лоиҳаи пешниҳодгардида ва бандҳои 12, 20 ва 22 Нақшаи чорабиниҳо дар асоси мактуби Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 июни соли 2012, №24447 ба инобат гирифта шуда, барои баррасӣ ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод гардидааст.

Эроди ҷаласаи Раёсати Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23 июли соли 2012 вобаста ба мутобиқ намудани матни тоҷикии банди 22 Нақшаи чорабиниҳо оид ба татбиқи Барномаи ислоҳоти кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2020 ба матни русӣ ба инобат гирифта шуда, лоиҳаи қарор ба ҷаласаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод карда мешавад.

Шӯъбаи кишоварзӣ ва истифодаи замин лоиҳаи қарори мазкурро тақмил дода, онро бо муовини Сарвазири Ҷумҳурии Тоҷикистон Муродалӣ Алимардон, шӯъбаҳои ҳуқуқ (Муродов Д.Х.), молия (Ҷабборов О. А.), экология ва ҳолатҳои фавқуллода (Х.Ибодзода) ва тарҷумаи Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (Ҳикматов Ф.Б.) мувофиқа намуд.

Лоиҳаи қарори мазкур барои баррасӣ ба маҷлиси Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод карда мешавад.

Шӯъбаи кишоварзӣ ва истифодаи
замини Дастгоҳи иҷроияи Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон

БАРНОМАИ

ислоҳоти кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон

барои солҳои 2012-2020

1. Муқаддима

1. Пас аз ба даст овардани истиқлолияти давлатӣ дар ҷумҳурӣ давраи ислоҳоти иқтисодӣ оғоз гардид. Аз соли 1992 инҷониб марҳилаи ба деҳқонон қисман ҷудо намудани заминҳои минтақаи кӯҳистон ва наздикӯҳӣ сар шуд. Бо фармонҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 9 октябри соли 1995, №342 ва аз 1 декабри соли 1997, №874 75 ҳазор гектар замин барои истифода ба хоҷагидорон ҷудо карда шуд, ки ин амал ба таъминоти аҳоли бо озуқа мусоидати хуб кард. Мавриди қайд аст, ки пас аз қабул гардидани ин асноди мазкур як қисми бекори аҳоли ба кор ҷалб гардид, ки он барои ҳалли масъалаҳои шугли аҳоли аҳамияти калон дошт. Бо мақсади истифодаи пурсамар ва оқилонаи захираҳои замин ва об, афзун намудани истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ, Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 25 июни соли 1996, №522 «Дар бораи таҷдиди корхонаҳо ва ташкилотҳои кишоварзӣ» қабул гардид ва дар раванди татбиқи он супориши давлатӣ ва нархи маҳсулоти кишоварзӣ озод эълон гардид, ки ин ба соҳибхитории хоҷагидорон барои парвариши маҳсулот мусоидат намуд.

2. Ин ислоҳоти гузаронидашуда дар соҳаи кишоварзӣ ба хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) озодии интихоби парвариш намудани ҳама гуна зироатҳои кишоварзӣ, инчунин имконияти гузаронидани кишти такрориро дар майдонҳои холишудаи аксарияти маҳалҳо дода, ҳамзамон ҳал шудани масъалаи қарзи хоҷагиҳои пахтакор иқтисодӣ ин соҳаро хеле афзун намуд. Гузариш ба тарзи нави муносибатҳои иқтисодӣ ва ташкили шаклҳои нави хоҷагидорӣ, инчунин хусусигардонии амвол дар соҳаи кишоварзӣ ба тағйироти кулӣ оварда расонид. Имрӯз дар соҳаи кишоварзӣ ҷумҳурӣ шумораи хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) ба 54,3 ҳазор расида, аз ин миқдор 890 ададро ассотсиатсияи хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ), 819 ададро хоҷагиҳои деҳқонии коллективӣ ва 357 ададашро хоҷагиҳои кооперативӣ ташкил медиҳанд.

3. Саҳми баҳши хусусӣ дар рушди соҳаи кишоварзӣ мустақкам гардида истодааст. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки дар ҷумҳурӣ ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ сол аз сол афзоиш ёфта истодааст. Истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ дар соли 2010 нисбат ба соли 1991 3,2 маротиба афзуда, дар маҷмӯъ нишондиҳандаҳои истеҳсоли дар ҳама шаклҳои хоҷагидорӣ ҷумҳурӣ дар соли 2010 : аз ҷумла, ғалладона - 1261,1, пахта - 310,5, картошка - 760,1, сабзавот 1142,6, полезӣ - 482,4, мева - 225,4 ва ангур 124,3, гӯшт - 143,2, шир - 660,7 ҳазор тонна ва тухм - 231,9 млн донаро ташкил дод, ки нисбат ба нишондодҳои соли 1991 ғайр аз пахта, гӯшт, тухм дигар маҳсулот аз ҷумла ғалладона - 4,1 маротиба, картошка - 4,2 маротиба, сабзавот - 1,8 маротиба, полезӣ - 2,8 маротиба, мева - 1,3 маротиба ва ангур - 1,0 маротиба зиёд мебошад. Саршумори чорвои калони шохдор 1896,7 ҳазор сар, гусфанду буз 4394 ҳазор сар, парранда 442,7 ҳазор сарро ташкил дод, ки мутаносибан нисбат ба соли 1991 1,3 маротибагӣ афзоиш ёфтааст.

4. Бояд тазаққур дод, ки соҳаи кишоварзӣ баҳши пешбарандаи иқтисодиёти Тоҷикистон ба шумор рафта, дар солҳои охир новобаста аз таъсири офатҳои табиӣ ва омилҳои бӯҳронӣ дар сатҳи зарурии устувор қарор дошта, ба ҳисоби миёна 18 - 21%

маҷмӯи маҳсулоти дохилиро таъмин менамояд. Бо вучуди ҳамаи ин то ҳол масъалаҳои муҳими сиёсати аграрӣ, аз ҷумла номуайянии шаклҳои рушди минбаъдаи соҳаи кишоварзӣ, ки дар баҳши иқтисодӣ асосӣ ҳисобида мешаванд, баррасӣ нашудаанд. Бинобар он бо мақсади баланд бардоштани самаранокии истеҳсолоти кишоварзӣ ва амалигардонии Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 майи соли 2009, №663 «Дар бораи чораҳои иловагии дастгирии баҳши кишоварзӣ» Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон боз як қарори дигарро аз 2 июли соли 2009, №406 «Дар бораи таҳияи Барномаи ислоҳоти баҳши кишоварзӣ» қабул намуд.

5. Барномаи ислоҳоти кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2020 (минбаъд - Барнома) чиҳати муайян кардани самтҳои стратегӣ ва усулҳои таъмини соҳаи кишоварзии сердаромад ва тамоили содиротидошта пешбинӣ шудааст, ки ин аз вазифаҳои умумии баланд бардоштани дараҷаи некӯаҳволии мардуми деҳоти ҷумҳурӣ барои ноил гаштан ба амнияти озуқаворӣ давлат ва таҳкими мавқеи он дар тақсимооти минтақавии меҳнат бармеояд. Барномаи мазкур дар заминаи чунин ҳуҷҷатҳои стратегӣ дар ҷумҳурӣ қабулшуда, ба мисли Ҳадафҳои рушди ҳазорсола, Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015, Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи солҳои 2010-2012, Барномаи амнияти озуқаворӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015 ва Консепсияи сиёсати аграрии Ҷумҳурии Тоҷикистон омода гардидааст. Барнома тағйироти куллии солҳои охир дар сиёсати макроиқтисодӣ ва вазъи иҷтимоию иқтисодии баҳши кишоварзӣ рӯйдода, пурзӯршавии таъсири равандҳои дар бозори ҷаҳонӣ ба вучудодамада, инчунин вазъияти дар иқтисодиёти мамлакат вобаста ба бӯҳрони молиявӣ иқтисодӣ ба амаломадаро ба назар мегирад. Ҳамаи ин зарурати баҳодихии имкониятҳои соҳаи кишоварзиро муайян намуда, мақсаду вазифаҳо ва самтҳои сиёсати аграрии ояндаи нисбатан дарозмӯҳлатро аниқ карда, роҳу усулҳои илман асосноки рафъи нуқтаҳои алоҳидаи онро ташаккул медиҳад.

2. Масъалаҳои асосие, ки рушди соҳаи кишоварзии ҷумҳуриро бозмедоранд

6. То соли 1991 баҳши хоҷагидорӣ ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон дорои иқтисодии бузурги биноҳои истеҳсолӣ, техникаи кишоварзӣ ва базаи таъмири он, инфрасохтори васеъ ва таҷҳизоти таъиноти иҷтимоию маишӣ, инчунин шабакаҳои васеи обёрию захбурканӣ, роҳҳо ва хатҳои интиқоли барқ буд. Ҳамчунин корхонаҳои давлатие фаъолият доштанд, ки ба корхонаҳои кишоварзӣ, чи аз ҳисоби давлат ва чи аз ҳисоби худи хоҷагиҳо корҳои сохтмониро анҷом доданд. Айни замон соҳибони фондҳои колхозу совхозҳо амалан аз байн рафтаанд ва ворисони ҳуқуқии онҳо аниқ муайян нагардиданд. Хоҷагиҳои деҳқонии хурду миёна бошанд, ворисони ҳуқуқии онҳо буда наметавонистанд, чунки онҳо шахсони ҳуқуқӣ маҳсуб наёфта, имконияти молиявӣ ба тавозуни худ гирифтанд ва дар ҳолати корӣ нигоҳ доштани ин иншоотҳоро надоштанд. Ҳамаи ин фондҳои асосӣ тибқи қонунгузорӣ бояд ба тавозуни вазорату идораҳои дахлдор, муассисаҳои иҷтимоию маишӣ, маъмуриятҳои маҳаллӣ ва ҷамоатҳо супорида мешуданд. Вале ин амал бо сабабҳои гуногун иҷро нагардид.

7. Низомии сусти бонкӣ, сохтори ба қадри кофӣ рушднаёфтаи таъминоти моддию техникаи кишоварзӣ, мавҷуд набудани механизми пешниҳоди субсидияҳо ба истеҳсолоти кишоварзӣ, низомии нави ҷойгиркунонии фармоишоти (маҷмӯи умумии пешниҳодоту талаботи) ҳаҷми маҳсулоти кишоварзӣ, набудани инфрасохтори кофии маркетинги кишоварзӣ ва номукамалии заминаи меъёрию ҳуқуқӣ рушди босуръати баҳши кишоварзиро таъмин карда натавонист. Маҳсусан, таҳия ва такмили низомии маркетинги бозори кишоварзӣ, ҷадвали (тарификатсия) воридоти маҳсулоти кишоварзӣ ва системаи стандартҳо доир ба истеҳсолот ва дараҷаи амнияти молҳои кишоварзӣ зарур буд. Ба ғайр аз ин камбудиву норасоии ҷойдошта дар сохтори институтсионалӣ ва системаи идоракунии баҳши кишоварзӣ унсурҳои низомии қадимаи

маъмурию амрдиҳии шӯравиро, ки аз даврони шӯравӣ мерос мондаанд, нигоҳ доштанд. Дар замони норасоии захираҳои молиявӣ, ки бо бӯҳрони ҷаҳонии молиявӣ иқтисодӣ алоқаманд аст, ин мушкилот бештар ба назар аён гашт. Азбаски ташкилотҳои давраи шӯравӣ таҷдид гардида, бар ивази онҳо сохторҳои самарабахши истеҳсоли ташкил наёфтанд, чунин тартиб то як дараҷаи муайян боиси ба вучуд омадани фазои маҳдуди (вакууми) сохторӣ гардид.

8. Истеҳсолоти ҳозираи кишоварзӣ даромадноқ ва самарабахш набуда, ҷойҳои қорӣ устуворро ташкил намекунад, ки ин ба муҳочирати оммавии аҳолии қобили меҳнат оварда расонд. Имрӯз аз рӯи баҳодиҳии мавҷуда танҳо дар Федератсияи Россия қариб 1,2 миллион муҳочирони тоҷик (асосан мардон) қор мекунанд. Дар баҳши кишоварзӣ тақрибан 550 ҳазор нафар одамон қор мекунанд, ки онҳо 20 фоизи маҷмӯи маҳсулоти дохилро истеҳсол мекунанд. Қариб 70 фоизи аҳоли мустақиман ё ғайри мустақим бо хоҷагии қишлоқ алоқамандӣ доранд. Аз сабаби дар сатҳи баланд қарор доштани муҳочират аксарияти аҳолии қобили меҳнатро дар деҳот занон ва пиронсолон ташкил медиҳанд. Аз ин лиҳоз қисми зиёди қорҳои хоҷагии қишлоқ аз ҷониби занон анҷом дода мешавад, ки дар бисёр ҳолат чун мардон аз ҳуқуқҳои худ, ба монанди андозаи саҳми замини хоҷагии деҳқонӣ, музди меҳнат, дастрасӣ ба маблағҳои молиявӣ ва қарзӣ истифода намебаранд. Инчунин нақши анъанавии зан дар сохтори иҷтимоӣ ба онҳо монеаҳо эҷод менамояд ва ӯ наметавонад дар баробари мардҳо аз ҳуқуқҳои худ ҳимоя намояд. Бинобар ин хеле зарур аст, ки тавачҷӯҳи махсус ба талаботи занҳо оид ба дастрасии замин, хариду фурӯши он, воситаҳои молиявӣ ва инчунин тақвияти малакаю баландравии сатҳи маълумотнокии онҳо дода шавад, то ки дар баробари мардҳо занон низ аз имкониятҳои худ чорҷӯбаи ислоҳот пешниҳод мегардад, истифода бурда тавонанд. Дар навбати худ муваффақ гаштани ислоҳоти кишоварзӣ асосан аз то қадом андоза амалӣ гаштани имкониятҳои захиравии занҳо ва риоя гаштани ҳуқуқҳои онҳо дар ҳама самтҳои пешниҳод намудаи ислоҳот вобастагӣ дорад.

9. Субсидияҳои (ёрии пули) давлатии дастгирии соҳаи кишоварзӣ аз ҳисоби бучети ҷумҳуриявӣ, ки дар он воридот аз ҳисоби соҳаи хизматрасонӣ ва саноат сарчашмаҳои асосии ташаккули бучетро ташкил медиҳанд, амалӣ карда мешаванд. Бо сабаби иҷро гаштани ҳадафҳои аввалиндараҷаи стратегияи истиқлолияти энергетикӣ ва баромадан аз бунбасти коммуникатсионӣ, ҳаҷми субсидияҳои давлатӣ дар баҳши кишоварзӣ нокифоя буд. Номукамалии системаи идоракунии звенои поёнии идоракунии соҳаи кишоварзиро тадриҷан заиф гардонид, муносибатҳои якҷояшавии (интегратсионии) байни истеҳсолкунандагони маҳсулоти кишоварзӣ, қорҳои молистеҳсолкунанда, қорҳои қорқард ва шабақаҳои савдори вайрон намуда, тақсмоти вазифаҳои мақомоти худидораи маҳаллиро дақиқ тартиб надода, иштироки ташкилотҳои ҷамъиятиро, ки дар самти идоракунии маҷмӯаҳои иқтисодӣ сиёсии молистеҳсолкунандагони деҳотро намояндагӣ менамоянд, суст кард. Сардорони хоҷагиҳо аз ҷониби саҳмдорони ҳуқуқӣ заминистифобарандагон аз сабаби ба таври зарурӣ надонистани ҳуқуқҳои худ ба ҷавобгарӣ қашида намешаванд. Аъзоёни хоҷагиҳои деҳқонӣ дар ҷараёни қабули қарор ширкат намебаранд ва инчунин тартиби муқарраргардидаи ҳисоботдиҳии мунтазами сардорони хоҷагӣ дар назди аъзоёни хоҷагӣ вучуд надорад. Дар ин ҷо маҷмӯи монеаҳои иҷтимоӣ ва идоравӣ низ ҷой доранд. Соҳибони ҳуқуқҳои истифодабарандагони замин низ ҳастанд, ки ба шугли кишоварзӣ ҳавасманд нестанд. Дар баробари ин шахсоне низ мавҷуданд, ки аз ҷиҳати ҷисмонӣ заифанд ва имконияти ҷисмонии дар соҳаи кишоварзӣ қор қардан надоранд. Соҳибони «мавҷуднабудай» ҳуқуқҳои истифобарандагони замин ҳастанд, ки дар ҷараёни фаъолияти хоҷагӣ ширкат надоранд. Ҳамчунин занҳо ҳастанд, ки ҳуқуқи истифодабарии заминро доранд, вале дар фаъолияти идораи хоҷагӣ ғайрифавоҷанд ё умуман ҳавасманд нестанд. Айни замон мувофиқи қонунгузорӣ Сертификати заминистифодабарӣ ба хоҷагиҳо дода мешавад, ки дар он рӯйхати ҳамаи саҳмдорони хоҷагӣ дарҷ гардидааст. Ба аъзоёни инфиродии хоҷагӣ бояд Шаҳодатномаи истифодаи саҳми замин дода шавад. Инчунин ҳолатҳои низ мушоҳида мегардад, ки баъзе аъзоёни хоҷагӣ ба рӯйхати саҳмдорони Сертификати истифодабарандагони замин шомил карда намешаванд.

10. Ба рушди кишоварзӣ чунин омилҳои макроиқтисодӣ, ба монанди афзоиши нархи барқу сӯзишворӣ ва дигар воситаҳои моддию техникӣ, ки дар соҳа истифода мешаванд, таъсири манфӣ мерасонад. Ин имконияти молистеҳсолкунандагони деҳотро барои вусъати такрористеҳсолкунии васеъ ва татбиқи лоиҳаҳои инноватсионӣ, гузаштан ба технологияҳои нави сарфакунандаи захираҳо ва дар ин замина таъмин намудани модели рушди босуръати иқтисодиётро душвор мегардонад. Дар натиҷа чунин ҳолати ғайримуқаррарӣ – истифода нашудани заминҳои зиёди таъиноти кишоварзӣ дар шароити нарасидани маҳсулоти дохилӣ ва ҳаҷми афзояндаи воридоти он ба вучуд омадааст. Илова бар ин, афзоишҳои нархи маводи озуқа дар тамоми ҷаҳон давоми 15 моҳи охир ба вазъи амнияти озуқавории мамлакат таъсири манфӣ расонид.

11. Тақвияти дифференсиатсияи (фарқияти) молистеҳсолкунандагони хоҷагии қишлоқ аз рӯи сатҳи даромад, муфлисшавии қисми зиёди хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) бо тамоми оқибатҳои пайдошавандаи он, ба мисоли афзоиши бекорӣ, коҳишҳои истеҳсолот, бад шудани муҳити иҷтимоию равонӣ дар деҳот асосан бо сабаби парвариш намудани зироатҳои камдаромад ва дар навбати худ маҳсулнокии пасти кишоварзӣ дар робита бо ҳаҷми ками сармоягузорӣ, маҳдудияти дастрасӣ ба қарзҳо ва маблағгузориҳои соҳаи кишоварзӣ, сифати пасти маводи кишоварзӣ ба монанди тухмӣ, нуриҳои минералӣ ва мушкilotи таъминоти об ҷиҳати обёрӣ ба назар мерасанд.

12. Набудани инфрасохтори зарурӣ, нақлиёт, аз ҷумла бад будани ҳолати роҳҳо дар маҳалҳои аҳолинишин, инчунин набудани дастрасӣ ба маълумотҳои бозорӣ, нокифоягии муташаккилии хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ), сохтори рушнаёфтаи бозори маҳсулоти кишоварзӣ ва душвории дастрасии молистеҳсолкунандагони хоҷагии қишлоқ ба он, мавҷуд набудани маҳорати маркетингӣ, афзоиши воридоти маҳсулоти кишоварзӣ ва хӯрокворӣ ба амнияти озуқавории мамлакат таъсири манфӣ мерасонад. Истифода ва идоракунии ғайриоқилонаи захираҳои табиӣ, номукаммалии муносибатҳои заминистифодабарӣ дар бахши кишоварзӣ, системаи сусти обёрӣ ба таназзулҳои қисми ҳосилхезии хок, бадшавии ҳолати мелиоративии он ва афзудани заминҳои истифоданашуда оварда расонид. Истифодабарии ғайрисамарабахшонаи ҷароғоҳҳо, биёбоншавӣ, шӯршавӣ, ботлоқшавӣ, таназзули таркиби хоки замин, ҳамаи ин дар якҷоягӣ ба бад шудани ҳолати экологии соҳаи кишоварзӣ мусоидат намуд. Ҳамзамон сусти гардидани назорат нисбати технологияи истеҳсолот ва сифати маҳсулоти хӯрока ба истеҳсолоти кишоварзӣ саноатӣ ва озуқаворӣ таъсири манфӣ расонид. Тағйирҳои иқлим бори гарони дигарест, ки эҳтимол хатарҳои назаррасро барои фаъолияти иқтисодӣ, некӯаҳволии ҷамъият ва муҳити атроф дар Ҷумҳурии Тоҷикистон пеш орад. Дар баробари дигар мушкilot дар роҳи рушди босубот ва дарозмӯҳлати соҳаи кишоварзӣ ва пасти кардани сатҳи камбизоатӣ дар ҷумҳурӣ низ як монеаи иловагӣ мебошад. Ҳамзамон таҳдидҳои, ки бо таъсири бӯҳрони молиявӣ иқтисодии ҷаҳонӣ ба иқтисодиёти мамлакат, ки ба сусти суръати умумии афзоиш ва рушди иқтисодӣ оварда мерасонанд ва дар навбати худ имкониятҳои давлатро ҷиҳати густариши инвеститсия дар соҳаи кишоварзӣ маҳдуд мегардонанд, зиёд мегарданд.

3. Мақсаду вазифаҳои Барнома

13. Мақсади умумии Барнома ин татбиқи ислоҳот дар асоси иҷрои вазифаҳои афзалиятнок ва ҳалли мушкilotи асосие, ки дар Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015, Стратегияи пасти кардани сатҳи камбизоатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2012, Барномаи амнияти озуқавории Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015 ва Консепсияи сиёсати аграрии Ҷумҳурии Тоҷикистон қайд шудаанд, мебошад. Дар Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015 оварда шудааст, ки рушди кишоварзӣ бо ҳарҷоти зиёд барои боркашонӣ ва обёрӣ, инкишофи нокифояи сохторҳои хизматрасон, ҳал нашудани мушкilotи маблағгузориҳои низоми боркашонӣ ва обёрӣ маҳдуд мегардад, ки он боиси боқӣ мондани мушкilotи ҷиддӣ дар соҳаи амнияти озуқаворӣ мегардад. Дар бахши рушди иқтисодии Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015 афзалиятҳои умумии он чунин муайян гардидаанд:

- тағйири самти сиёсати соҳавӣ барои ноилшавӣ ба ҳадаф ва афзалиятҳои миллӣ;
- диверсификация ва навсозии истеҳсолот, рушди рақобатнокӣ ва баланд бардоштани иқтисодии содиротӣ;
- таъмини амнияти озуқаворӣ ва ҳимояи ҳуқуқҳои истеъмолкунанда;
- коҳиш додани андозҳои иловагӣ ва монеаҳои маъмурий;
- ҳифзи муҳити атроф (истифодаи пурсамар ва оқилонаи захираҳои табиӣ, ба монанди замин ва об дар назар дошта шудааст).

14. Мувофиқи вазифаҳои гузошташуда афзалияти асосие, ки дар Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015 муайян гаштааст, ин беҳтар намудани вазъият дар соҳаи кишоварзӣ аз ҳисоби баланд бардоштани ҳосилнокии соҳаи кишоварзӣ тавассути таҳкими мавқеи баҳши хусусӣ дар деҳот бо роҳи баланд бардоштани самаранокии истеҳсоли пахта, рушди соҳибкорӣ дар соҳаи кишоварзӣ, таъмини ҳуқуқ ва кафолатҳои баробари заминистифодабарандагон ва барқарорсозии инкишофи системаи обёрӣ мебошад. Барои ноил шудан ба ин афзалиятҳо дар Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон то давраи соли 2015 анҷомбахшии таҳия ва гузаронидани чараҳои ислоҳоти замин, ҳамчун шартӣ қаблӣ асосӣ ва ҷузъиёти мусоидат бобати беҳдошти идоракунии захираҳои замин муайян гардидааст. Дар охир ҳамаи он ба афзоиши маҳсулнокии истеҳсолоти кишоварзӣ оварда мерасонад.

15. Дар Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2012 барои расидан ба амнияти озуқаворӣ ва паст кардани сатҳи камбизоатӣ, чунин мақсадҳои асосӣ: «...афзоиши маҷмӯи маҳсулоти кишоварзӣ ва баландшавии ҳосилнокии меҳнат..., аз ҷумла чунин соҳаҳои муҳим, яъне кишоварзӣ, идоракунии захираҳои об, ҳуқуқи истифодаи замин, ташкили ғизои солим ва дар маҷмӯъ таъминоти амнияти озуқаворӣ, паст кардани сатҳи камбизоатӣ, алалхусус дар деҳот» таъкид шудааст. Барои ноил шудан ба ин ҳадафҳо, ба ҳайси афзалияти асосӣ дар Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2012 таҷдидии ҷиддӣ ва истифодабарии оқилонаи захираҳои замин ва об ишора гардидааст. Дар Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2012 ба афзалиятнок шуморидани рушди инфраструктура ва манбаъ барои истеҳсоли маҳсулоти озуқа дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дарҷ гардидааст. Дар Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2012 минбаъд қайд карда мешавад, ки зарурияти таъмини принсипи «Озодии интихоби зироати парваришшаванда», яъне озодии деҳқон ба интихоби парвариши ин ё он зироате, ки хоҳиши парвариши онро дорад ва зироатҳои талаботи бозорӣ, бо роҳи додани имтиёз ва кафолат, мустаҳкам намудани заминаи моддию ҳуқуқӣ ва ташкили шароити мусоид барои фуруши маҳсулоти худ амалӣ карда шавад.

16. Илова бар ин, Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015 ва Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2012 масъалаҳои гендериро дар ҳама бахшҳо этироф ва муҳим шуморида, тарафдорӣ худро ба усулҳои пешрафти рушди иқтисодӣ дар баробарҳуқуқии гендерӣ таъкид менамоянд, яъне ба баробарҳуқуқию афзалиятҳои ҳам мардҳо ва ҳам занҳо тавассути мустаҳкам намудани заминаи институтсионалӣ барои сиёсати гендерӣ ва таъсиси механизми самарабахш барои таъмини баробарӣ ва дастрасӣ ба захираҳои мусоидат менамоянд. Минбаъд, дар Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2012, махсусан дарки хавф ва хатарҳои мавҷуда дар натиҷаи дигаргуншавии иқлим низ таъкид гашта, як қатор вазифаҳои муҳим, барои эътиногирии самаранок ба мисоли таҳияи заминаи меъёрии зарурӣ ҷиҳати мутобиқгардонӣ ба тағйирёбии иқлим ва барқароркунии системаҳои кӯҳӣ, сохилҳои дарёҳо ва биёбоншавии ҷангалҳо ҷиҳати мустаҳкамгардонии доманакӯҳҳои тепаҳо ва мӯътадилшавии раванди гидрологӣ дар баробари дигар вазифаҳои гузошта мешавад.

17. Мутобиқи принципҳои Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015 ва Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатӣ дар Ҷумҳурии

Тоҷикистон барои солҳои 2010-2012 дар Барномаи амнияти озуқаворӣ барои давраи то соли 2015 се афзалияти асосии барномавӣ муайян карда шудааст:

- таъминоти мавҷудияти озуқаворӣ ва дастрасӣ ба он (дастрасии воқеӣ ва иқтисодӣ) дар асоси рушди устувори соҳаи кишоварзӣ;
- таъмини амнияти озуқаворӣ ва таъминоти аҳоли бо озуқаи солим (аз ҷумла, дар гурӯҳҳои осебпазири аҳоли);
- таъмини мӯътадили озуқаворӣ.

18. Мувофиқи ҳамаи ин Барнома барои ба ҳадафҳои таъмини амнияти озуқаворӣ расидан таъкид менамояд: «Такмили чораҳои дастгирии давлатӣ тақсимоати аниқи вазифаҳои давлат ва бахши хусусиро пешбинӣ менамояд». Барои ин зарур аст:

- таҳияи сиёсати бахши аграрие, ки ба гузариш аз вазифаи назораткунанда ба вазифаи ҳавасмандкунонӣ асос ёфтааст;
- баланд бардоштани масъулияти муассисаҳои давлатӣ ва мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ бо мақсади коҳиш додани сатҳи сӯистифодабарии ўҳдадорӣҳои мансабӣ ва вайрон кардани ҳуқуқҳои заминистифодабарандагон;
- пешгирии ҳолатҳои даҳлати давлат ба раванди қабули қарорҳои истехсолӣ;
- таҳкими назорати давлатӣ дар самти таъмини амнияти озуқаворӣ, таҳияи низомоти техникаи амнияти озуқаворӣ (мувофиқи талаботи Кодекси Алиментарии Созмони Миллалӣ Муттаҳид) ва ҳамроҳсозии стандартҳо.

Вазифаи умумии Барномаи мазкур расидан ба ду ҳадафи асосии миллии мебошад:

- рушди сермахсул ва даромадноки соҳаи кишоварзӣ дар асоси истифодабарӣ ва идоракунии устувори оқилонаи захираҳои табиӣ;
- гузаронидани ислоҳоти умумии соҳаи кишоварзӣ, аз ҷумла ислоҳоти сохтори ниҳодӣ дар сатҳи миллии ва маҳаллӣ.

19. Барои расидан ба ҳадафҳои мазкур вазифаҳои мушаххас аз инҳо иборатанд:

- баланд бардоштани даромаднокии хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) бо роҳи интиҳоби озоди кишти зироат, дар асоси қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 5 март соли 2007, №111 «Дар бораи тасдиқ намудани Нақшаи чорабиниҳо оид ба ҳалли қарзҳои хоҷагиҳои пахтакор дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2007-2009» ва таъмини озодии парвариши зироатҳои интиҳобнамуда ва фурӯши маҳсулот дар маҳалли интиҳобнамудаашон тибқи талаботи бозор ва бе даҳлати беруна, инчунин дастрасии баробарҳуқуқона ба замину об;
- ташкили шароити мусоиде, ки деҳқон истехсолкунандаи маҳсулоти озод мебошад;
- рушди минбаъдаи парвариши зироатҳои сердаромад;
- таъмини ҳуқуқ ба заминистифодабарии дарозмӯҳлат, дар асоси принципҳои одилона, бе ягон ҳуқуқпоймолкуниҳо, аз рӯи аломатҳои ҷинсӣ, мансубияти этникӣ ва дигар меъёрҳо, бо воридоти тағйиру иловаҳо ба Кодекси замини Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки кафолати ҳуқуқ ба заминистифодабарии дарозмӯҳлат, меросгузорӣ, иваз ва супоридани онро медиҳад;
- таҳияи механизми баҳодихии иқтисодии замин ва бозори амволи ғайриманқул, ки хариду фурӯши Сертификати ҳуқуқи истифодабарии заминро пешбинӣ менамояд, инчунин додани имконияти ҳамчун гарав истифода бурдани ҳуқуқи заминистифодабарӣ чиҳати гирифтани қарз аз бонкҳо;
- ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ипотека» бо мақсади таъмини муҳофизати оддию муқаррарӣ ба қарздорон дар ҳолати муфлисшавӣ;
- ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ)» бо мақсади баланд бардоштани мақоми хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) ва мутобики қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 5 март соли 2007, № 111 «Дар бораи тасдиқ намудани Нақшаи чорабиниҳо оид ба ҳалли қарзҳои хоҷагиҳои пахтакор дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

барои солҳои 2007-2009», мутобиқи принсипи «Озодӣ ба интиҳоб ва парвариши зироат», ки аз рӯи он саҳмдорон роҳбарони худро озодона бе мудохилаи мақомотҳои иҷроияи маҳаллӣ ё ҷумҳуриявӣ интиҳоб намуда, бо ин амал саҳмдоронро ба сармоягузори соҳа ҷалб менамоянд.

20. Идомаи идоракунии бесамара ва истифодабарии ғайриоқилонаи захираҳои табиӣ ба он оварда мерасонад, ки рушди соҳаи кишоварзӣ душвор мегардад ё тамоман ғайриимкон мешавад. Чунин ҳолат водор месозад, ки таҷрибаи истифодабарӣ ва идоракунии оқилонаи захираҳои табиӣ, рушди соҳаи кишоварзиро имкон дода, баландравии амнияти озуқаворӣ дарозмуддат ва устуворро барои наслҳои оянда таъмин мекунад, қабул гардад. Таҷрибаи мавҷудаи дигар кишварҳои дунё нишон медиҳад, ки ҳарчанд ҳукумат ва сохтори давлатӣ дар таҳкими манбаи захираҳои табиӣ вазифаи муҳимро иҷро намоянд ҳам, аммо маҳз худи истифодабарандагон барои таъмини босубот масъулиятро ба ўҳда доранд, агар ин иҷозатро (салоҳиятро) дошта бошанд. Барои мисол, дар бисёр кишварҳои рӯ ба инкишоф ассотсиатсияҳои истифодабарандагони об, ассотсиатсияҳои ҷамъиятии чарогоҳ ва захираҳои ҷангал, ташкилотҳои худихтиёри хоҷагиҳои деҳқоние (фермерие), ки дорои малакаи касбӣ, иқтидор ва сохтори ташкилӣ ҳастанду вазифаи масъул ва муҳимро иҷро менамоянд, на танҳо қобилияти истиқрорӣ манбаи захираҳои табииро доранд, балки истифодабарии онҳоро боз ҳам устуворонатар муносиб мегардонанд. Дар марҳилаи аввали таҷрибаи ислоҳот ҳатман бояд дар байни деҳқонон маърақаҳои васеи фаҳмондадиҳӣ оид ба чораҳои пешгирии коҳишёбии ҳолати захираҳои табиӣ гузаронида шавад; ин маърақаҳо метавонанд омӯзишҳои махсусгардонида ҷиҳати қавигардони таҷриба ва рушди институтсионалӣ дар ҷамъияти деҳқонон тавассути ташкили хоҷагиҳо ва ассотсиатсияҳои фермерон, ба мисоли Ассотсиатсияи истифодабарандагони об, Кооперативҳои хизматрасон, Мактабҳои саҳроӣ барои хоҷагидорон ва ғайра бо-бати хотимабахшӣ ба истифодабарии ғайриоқилонаи захираҳои табиӣ ва ба шаклҳои устувори идоракунии захираҳо гузаштани онҳо бошанд.

21. Қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон барои рӯй додани ходисаҳои табиӣ доимӣ мувофиқ аст (ба монанди хушкӣ, обхезӣ, ярч), илова бар таъсири истифодабарии шиддатноки бисёрсолаи нуриҳо ва захрхимикатҳо, ки ба шӯршавӣ ва эрозияи хок дар баробари бурридани ғайриқонунӣ ва босуръати дарахту буттаҳо дар тамоми кишвар оварда мерасонад. Бо таъсири тағйирёбии иқлим ин вазъият мушкултар гашта, воқунишпазирии самаранокро талаб менамояд. Ба Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон зарур меояд, ки масъалаи мазкурро бо роҳи таҳқиқот ва чорӣ намудани зироатҳои ивазкунанда (ба мисоли зироатҳои ба хушкӣ тобовар) ва растаниҳо ҷиҳати ҳалли мушкilotи бо заминҳои шӯрнокиашон баланд алоқаманд ва раҳиёбӣ аз партовшавии зиёди заминҳои киштшаванда ба зудӣ ҳал намояд. Мувофиқи дурнамои иқлим дар Ҷумҳурии Тоҷикистон баландшавии ҳарорати ҳаво бо афзоиши ҳолатҳои фавқуллода, ба монанди обхезӣ, хушкӣ ва тўфон дар назар дошта шудааст. Тахмин мегардад, ки дар Тоҷикистон заминҳои кишоварзие, ки асосан дар минтақаҳои хушк ва нимхушк ҷойгир шудаанд, зери таъсири боришоти кам ва хушк шудани захираҳои об аз ҳисоби баланд гардидани ҳарорати миёнаи ҳаво дар минтақа, аз ҳисоби бухоршавии зиёд ва кам шудани ҳаҷми захираи барф дар пирахҳои кӯҳӣ қарор мегиранд. Заминҳои лалмӣ, ки махсусан аз шароити иқлим вобастагӣ доранд, вале парвариши зироатҳо дар заминҳои обӣ низ аз таъсири тағйироти иқлимӣ дар натиҷаи харобшавии инфрасохтор ва нарасидани маблағ барои нигоҳдорӣ ва истифодаи он зарар мебинанд. Ҳамзамон дар Тоҷикистон ҳама иқтидори захираҳои обӣ то ҳол ба пуррагӣ истифода нашудааст. Ҷумҳурии Тоҷикистон манбаи минтақавии захираҳои обӣ буда, ҳамасола дар қаламрави он зиёда аз 61 млн. метри мукааб оби минтақа сарчашма мегирад; аммо танҳо 20% аз ҳаҷми умумии захираҳои обӣ дар кишвар истифодабарӣ мешавад. Сабаби асосии ин омил дар он аст, ки бинобар таназзулфтанӣ захираҳои табиӣ дар қисмати болооби ҳавзаҳои об, қисми дигари захираҳои об зуд ба самти поёни чараён ҳаракат карда, дар натиҷа ҳама қисмати ҳосилхези хокро шуста мебарад. Дар натиҷаи коҳишёбии мунтазами захираҳои об зарурати амиқтар омӯштани иқтидори

технологияҳои обсарфакунӣ ба миён меояд (масалан, усулҳои захираи оби борон), ки аллакай дар бисёр давлатҳои ҷаҳон, ҳатто дар минтақаҳои, ки шароити беворӣ надоранд, чунин таҷрибаро васеъ истифода мекунанд. Дар соҳаи чорводорӣ, масалан, ҷорӣ кардани зотҳои ҷорвоӣ ба сармою гармо устувор зарур мебошад. Ба ғайр аз ин, таҳияи технологияи зарурӣ ҷиҳати мутобиқгардонӣ ва воқунишпазирии самараноки бахши кишоварзӣ ба тағйирёбии иқлим муҳим мебошад.

22. Таъсири манфии тағйирёбии иқлим бисёртар ба табақаҳои эҳтиёҷманди аҳоли (хусусан ба оилаҳои, ки таъминкунандаи онҳо занҳо мебошанд), омилҳои синну солӣ, инчунин қобилияти корӣ тезтар мерасад. Бо дарназардошти ин, бояд мутобиқгардонӣ ба тағйирёбии иқлим асосан ба камшавии талафоти ҳосил ва баландравии истеҳсоли маҳсулоти хӯрокворӣ (дар сатҳи хоҷагиҳои оилавӣ ва деҳқонӣ (фермерӣ) равона карда шавад ва маҳсусан ба воситаи коҳиш додани мунтазами эрозияи хок, таназзул ёфтани замин ва бурридани ҷангал тавассути идоракунии беҳтари захираҳои табиӣ ва сарфаи энергия дар деҳот бо ширкати комилхуқуқонаи табақаҳои эҳтиёҷманди аҳоли ва қабули қарорҳо аз ҷониби онҳо амалӣ мегардад. Ба ҷорабиниҳои асосии мутобиқгардонӣ инҳо мебароянд:

- истифодабарии ҳамаҷонибаи таҷрибаи самараноки ба шартҳои идоракунии муштараки хоҷагии ҷангал ва ҷароғоҳҳо, бо тавачҷӯҳ ба барқарор ва ҳифзи захираҳои табиӣ, инчунин истифодабарии гардишӣ (такрорӣ) асос ёфтааст;
- санҷидани усулҳои устувори коркарди замин дар таҷриба (бо дарназардошти коркарди пурра ва ё нопурраи хок, коркарди уфуқии хок дар теппаҳо, зиназинакунии бофосила, зироатҳои ҷимоякунанда, истифодаи зиёди нуриҳои органикӣ) бо мақсади беҳдошти қисми ҳосилхези замин ва кам кардани таъсири захримикатҳо нуриҳои минералӣ;
- вусъатдиҳии технологияҳои арзони сарфакунӣ об, намнокӣ, аз ҷумлаи захираи оби борон (дар сатҳи хоҷагиҳои оилавӣ ва деҳқонӣ (фермерӣ), обёрикунии қатрагӣ, мулчаронӣ ва ғайра);
- вусъатдиҳии технологияҳои арзон ва дастраси сатҳи маҳаллии сарфакунӣ энергия дар маҳалҷойҳо, нигоҳдории экосистемаҳо ва фароҳамоварии имконот ҷиҳати истифодаи бештари пору чун нурии органикӣ бар ивази истифодабарии он ҳамчун маводи сӯхт, яъне тавассути ин ҷораҳо мусоидат ба баландравии истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ;
- гузариш аз якказироат ба диверсификатсия ва агро-биодиверсификатсия;
- ҷорӣ кардани зироатҳои имконпазир (ба хушкӣ ва касалиҳо тобовар);
- соҳаи чорводорӣ зотии сара (тавассути истифодабарии зотҳои ба гармию хунукӣ тобовар);
- робита байни зироатҳои ғалладонагӣ ва соҳаи чорводорӣ;
- агроҷангалпарварӣ;
- идоракунии маҷмӯии мубориза бар зидди зараррасонҳо;
- рушди ниҳолхонаҳои хусусӣ барои истеҳсоли кӯчат ва ниҳолҳои зарурӣ бо тавачҷӯҳи маҳсус ба парвариши навҳои маҳаллии (ба хушкӣ) тобовар.

23. Дар баробари ин фаъолияти дигари мутобиқгардонӣ бояд дар самтҳои зерин гузаронида шавад:

- дастгирӣ ба таҳияи сиёсати/стратегияи мутобиқ, аз он ҷумла заминаи қонунгузорӣ ва стратегӣ барои татбиқи вазифаи навбатие, ки бо тағйирёбии иқлим дар ҳама соҳаҳои дахлдор алоқаманд аст;
- таҳия ва таъсиси низоми идоракунии иттилоотие, ки ба ҷамоатҳои деҳот ва намояндагони ҳокимияти маҳаллӣ имконияти ҷамъоварӣ, баҳисобгирӣ ва таҳлили маълумоти бозътимодро доир ба таъсири офатҳои табиӣ ва тағйирёбии иқлим ба таври самаранок медиҳад;
- мустаҳкам намудани иқтисодии техникӣ, институтсионалӣ ва баланд бардоштани дараҷаи воқифӣ ҳангоми мувофиқакунонии миллӣ, маҳаллӣ ва ҷамоат ҷиҳати

идоракунии самаранок ва камшавии таъсири офатҳои табиӣ, ки дар фаъолияти зисти аҳолии деҳот аҳамияти зарур дорад;

- таҳкими ҳамоҳангсозӣ ва машваратҳо бо дигар бахшу барномаҳо чиҳати шиносӣ ва вусъатдиҳии тартибу фаъолияти мавҷуда ва маълумотҳо (масалан, Барномаи пилотии амалкунанда оид ба мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим ё Барномаи стратегӣ оид ба мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим, ки аллакай дар самтҳои дар боло зикргардида фаъолият доранд).

24. Мусоидатнамоӣ ба баробарҳуқуқии гендерӣ дар ҳама самтҳои ислоҳот. Пешрафти ҷараёни ислоҳоти аграрӣ дар бисёр ҳолат аз он вобастагӣ дорад, ки чи гуна иқтисодии захиравии занҳо истифода бурда мешаванд ва чи тавр ҳуқуқҳои онҳо дар ҳама самтҳои ислоҳот тибқи шартҳои зикргардидаи сиёсати миллӣ риоя мешаванд. Бо дарназардошти он ки ҳамаи муҳочирони қорӣ, ки шумораашон зиёда аз 1,2 млн. нафарро ташкил медиҳанд, асосан мардҳо мебошанд (бисёр оилаҳо дар деҳот занҳо роҳбарӣ мекунанд) ва зимни муҳочират на танҳо вазифаҳои рӯзгори оилавӣ, инчунин бори вазнини фаъолияти иқтисодӣ иҷтимоӣ, алаҳусус кишоварзиро низ пурра ба ӯҳдаи занҳо мегузоранд, ин омилҳо аҳамияти калон доранд.

25. Амалӣшавии Барномаи ислоҳот, бешакку шубҳа бояд ба қисми асосии аҳолии деҳот ғоида орад. Вале амалӣ гардидани баъзе аз ҷузъиёти махсуси ислоҳот, аз ҷумла ислоҳоти замин ва таҷдиди хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) метавонад ба қисматҳои алоҳидаи аҳолии деҳот, хусусан ба табақаҳои эҳтиёҷманд ва камбизоат таъсири манфӣ расонад. Таҷрибаи Тоҷикистон ва давлатҳои дигари рӯ ба инкишоф нишон медиҳад, ки нисбат ба мардон занон бештар ба рушд ҳаракат доранд ва онҳо ташаббускортаранду идеяҳои инноватсиониро осонтар қабул мекунанд. Аз ин лиҳоз, равона кардани диққати асосӣ ба мустаҳкамгардонии имконот ва иштироки занон дар ин раванд бениҳоят муҳим аст. Таваҷҷӯҳи махсус пеш аз ҳама ба талаботи занон нисбати воқифии онҳо ба дарку маънидодӣ қонунҳои амалкунанда, муқаррарот ва инчунин сиёсат ва барномаҳои ислоҳотӣ дода шавад. Иҷрои як қатор санадҳои меъёрию ҳуқуқии аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон қабулгардида, ки танзими дастрасии қонунҳои деҳотро ба замин ва фаъолгардонии нақши онҳо ба роҳ мемонад, барои амалӣ гардидани ислоҳот мусоидат хоҳад кард.

26. Ноил гаштан ба устувории молиявии хоҷагии қишлоқ ва таъмини дастрасӣ ба молия ва қарзҳо. Хавфҳои зиёди қарзӣ, аксарияти бонкҳо водор месозад, ки сиёсати бағоят эҳтиёткоронаи кредитиро пеш баранд. Хавфи кредитҳои пардохтнашуда боиси изофапулиҳои баланде мегардад, ки ба меъёрҳои кредит татбиқ мешаванд ва меъёрҳои ғоизии қорӣ аз 17,5% зиёд мегарданд. Маҳдудияти эҳтиётот ба қарзҳо на танҳо аз сабаби баланд будани меъёри ғоизҳо ба назар мерасад, балки бинобар вазнинию саҳтии талаботи гаравгузори низ дида мешавад. Бахши кишоварзӣ аз захираҳои маҳдуди мавҷудаи қарзҳо ҳаҷми на чандон зиёдеро мегирад, зеро бонкҳо соҳаи кишоварзиро бахши серхавф ҳисоб мекунанд ва танҳо якчанд қорҳои даромадноки кишоварзие вучуд дорад, ки маблағи қарзро пардохт карда метавонанд. Мақсади қорабинҳои бо вусъатёбии дастрасӣ ба қарзҳо алоқаманд аз он иборат аст, ки устувории молиявии қорҳои кишоварзӣ ва хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ), аз ҷумла соҳибқорони инфиродӣ ва ташкилотҳо мустаҳкамтар намояд. Барои расидан ба ин мақсадҳои гузошташуда, масъалаи ҷалби қарзҳо аз бонкҳои тичоратӣ ва қарзҳо аз соҳибқорони инфиродӣ ва ташкилотҳо ба манфиати шахсоне, ки фаъолияти худро дар соҳаи қоркарди аввалия ва минбаъдаи маҳсулоти кишоварзӣ амалӣ месозанд, ҳал кардан лозим аст, то ба онҳо кӯмак расонад, ки маблағҳои қорӣ гардони худро пурратар карда, фондҳои асосии худро нав кунанд ва қоркарди аввалияи маҳсулотро ривҷ диҳанд.

27. Барномаи ислоҳоти соҳаи кишоварзӣ ба якчанд принцип, ба монанди таъмини ҳуқуқҳои истифодабарии заминро об, таъмини «озодии интиҳоби зироатҳои парваришшаванда» ва таъмини танзими бозор, таҳвили одилона ва устувори маҳсулоти кишоварзӣ ва хизматрасониҳо асос меёбад. Дар асоси ин принципҳо ба хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) зарур аст, ки ба маблағгузори ва қарзҳо дастрасӣ дошта бошанд.

Барнома ният дорад, ки ин душвориро тавассути пешбини фаъолият дар ҳамкорӣ бо бонкҳои тижоратии дахлдор (бо роҳи таҳияи муқаррароти зарурӣ) бобати одилона ҷудо кардани маблағҳо ба хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) ва дар якҷоягӣ бо ташкилотҳои ғайриҳукумати ҷиҳати таҳким ва рушди минбаъдаи дастрасӣ ба қарзҳои хурд ҳал намояд. Як қатор ташкилотҳои ғайридавлатӣ системаҳои ҷамъиятии қарздиҳиро (ташкилотҳои қарздиҳии хурдро) таъсис додаанд, ки фаъолияти самарабахш доранд ва онҳоро ба сифати таҷрибаи пешқадам мисол овардан мумкин аст. Ғайр аз ин, рушди кооперативҳои қарздиҳии кишоварзӣ дар асоси таҷрибаи минтақавӣ ва дигар намудҳои фаъолият имкон медиҳад, ки ба хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) дастрасӣ ба кредитҳо ва қарзҳои қобили қабул таъмин карда шавад. Барои ин зарур аст:

- нигоҳдории речаи имтиёзноки андозбандии истехсолоти кишоварзӣ, мутобиқи Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- гузарондани солимгардонии молиявии молистеҳсолкунандагони кишоварзӣ дар асоси такмилдиҳии заминаи қонунгузорӣ;
- рушди бозори амволи ғайриманқул ва механизми дахлдори қарздиҳӣ (ипотека), чун шартҳои муҳимтарини таъмини дастрасии молистеҳсолкунандагони кишоварзӣ ба захираҳои молиявӣ, заём ва қарзҳо.
- ба таъхиргузориҳои пардохти қарзҳои бахши кишоварзӣ.

28. Барнома ба таҳияи механизмҳои додани ҷунин қарзҳои имтиёзнок эътибори ҷиддӣ медиҳад:

- қарзҳои кӯтоҳмӯҳлати ба муддати то 1 сол додешаванда: ба ташкилотҳои кишоварзӣ, хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ), аз он ҷумла ба соҳибкорони инфиродӣ барои хариди маводи сӯхт ва равшанҳои молиданӣ, қисмҳои эҳтиётӣ ва мавод барои таъмири техникаи хоҷагии қишлоқ, нуриҳои минералӣ, воситаҳои ҳифзи растанӣ, хӯроқа, маводҳои бойторӣ ва дигар захираҳои моддӣ ҷиҳати гузаронидани корҳои мавсимӣ, харидани ҷавонаи чорвои кишоварзӣ ва пардохти саривақтии маблағҳои суғуртавӣ ҳангоми суғуртаи маҳсулоти кишоварзӣ, инчунин қарзҳо ба корхонаҳое, ки новобаста аз шакли ташкилию ҳуқуқиашон коркарди ибтидоӣ ва минбаъдаи маҳсулоти кишоварзиро анҷом медиҳанд, бояд дода шаванд;
- қарзҳои сармоягузориҳои (заёмии) ба мӯҳлати то 5 сол додешаванда: ба ташкилотҳои кишоварзӣ ва ташкилотҳои новобаста аз шакли ташкилию ҳуқуқиашон, ки коркарди ибтидоӣ ва минбаъдаи маҳсулоти кишоварзиро анҷом медиҳанд, хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ), аз ҷумла соҳибкорони инфиродӣ барои хариди таҷҳизот (истехсоли хориҷӣ), гузаронидани мошинҳои боркаш, трактору мошинҳои хоҷагии қишлоқ ба сӯзишвориҳои газӣ, маҳсулоти (маводи) зотӣ, нақлиёти маҳсусгардонидашуда, техника ва таҷҳизоти маҳсус, шинонидани ниҳолҳои бисёрсола ва тоқ, сохтмон ва азнавсозии маҷмааҳои пайвандсозӣ, сохтмон, таҷдид ва навунии маҷмааҳои (фермаҳои) чорводорӣ, иншооти чорводорӣ ва истехсоли хӯроқи чорво, анборҳои картошка, сабзавоту мева, маҷмааҳои гармхонаҳо оид ба истехсоли маҳсулоти сабзавоту мева, корхонаҳои коркард, нуқтаҳои коркарди аввалияи чорво ва шир бо дастгоҳҳои хунуккунанда ва нигоҳдории гӯшту шир, сохтмони иншоотҳои коркарди пурраи зироатҳои кишоварзии дорой протеини зиёд (лӯбиё, ҷав, ҷуворӣ, рапс, нахӯд). Дар сурати татбиқи ислоҳотҳои хоҷагии мунтазами хоҷагиҳои зиёновар аз рӯи ҳуди ҳамин нишондиҳандаҳо ба назар расида, ҳамасола ин чораҳо ба 15 фоиз афзоиши даромаднокии миёнаи хоҷагиҳо равона мегарданд. Дар охир, системаи миллии суғуртаи ҳосилро бо мақсади ҳифзи манфиатҳои хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ), алалхусус хоҷагиҳои деҳқонии (фермерии) хурд ва миёна, дар вақти бӯҳронҳо, офатҳои табиӣ, ноустувории бозор ва ҷунин ҳодисаҳои дигар инкишоф додан зарур аст. Рушди механизми суғурта имконоти ҳалли мушкилоти алоҳидаро, ки бо талафоти ҳосил алоқаманд аст, медиҳад.

29. Барномаи мазкур вусъатёбии дастрасии хоҷагиҳои деҳқониро (фермериро) ба майдонҳои бештари заминҳои кишт пешбинӣ намуда, ба ҳамин васила иқтидорҳои

истехсолиро афзуда, вазъи молиявии хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) ва кафолати сармоягузориҳоро аз ҳисоби бучети давлатӣ устувортар мегардонад. Ҳамчунин ин Барнома ба ҳалли мушкилот бобати норасоии воситаҳои истеҳсолоти кишоварзӣ ва ноки-фоягии хизматрасониҳои зарурӣ равона гардидааст. Дастрасӣ ба тухмии хушсифат, ну-рию захрхимикатҳои асосӣ, инчунин ба хизматрасониҳои бойторӣ ва хадамоти инти-шори донишҳои кишоварзӣ (муҳофизати растанӣ, мубориза бо зараррасонҳо ва бемориҳо) аз ҷониби бахши хусусӣ таъмин карда мешавад, давлат бошад, дастуру қоидаҳои дахлдори бозориро муқаррар намуда, масъулияти назорати сифатро ба зим-маи худ мегирад. Таҳия, мусоидат ва татбиқи технологияҳои дахлдор барои таъминоти хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) дар вусъат додани истеҳсолот ва баланд бардоштани ҳосилнокии меҳнат боз ҳам заруртар аст. Хизматрасонии дастгирии иттилоотии техникӣ беҳад маҳдуд буда, бештар дар ҳолати ҷой доштан бесамара аст ва на танҳо барои хоҷагиҳои деҳқонии коллективӣ, балки эҳтимол барои хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) ва китъаҳои наздиҳавлигӣ зиёдатар маҳдуд аст.

30. Барномаи мазкур ҳалли мушкилоти соҳаи кишоварзиро бо роҳи инкишофи шабакаи кооперативҳои кишоварзӣ пешбинӣ мекунад, Вазорат бошад, барномаҳои ус-тувори сиёсати соҳаро таҳия мекунад, муносибатҳои бозориро танзим, таълимот ва ит-тилоотии соҳаро таъмин менамояд ва ба сифати хизматрасониҳою молҳои истеҳсолшаванда назорати қатъӣ ҷорӣ мекунад. Бо мақсади фаъолияти самараноки кооперативҳо маҷмӯи чораҳои ҳуқуқӣ ва стратегӣ андешида мешаванд, аз ҷумлаи :

- таҳияи Қонуни нав дар бораи кооперативҳо (лоиҳаи Қонун дар сатҳи мувофиқакунонӣ бо вазорату идораҳои дахлдор қарор дорад);
- ҷорӣ намудани системаи ҳозиразамони кооперативҳои кишоварзӣ, аз ҷумла му-айян кардани афзалиятҳо ва талаботи асосӣ; онҳо аз дастрасӣ ба таҷҳизот, маводҳои истеҳсолоти кишоварзӣ, иттилоот дар бораи бозорҳо, идоракунии са-маранок ва истифодабарии оқилонаи захираҳои табиӣ, хадамоти интишори ит-тилооти кишоварзӣ иборат мебошанд;
- гузаронидани чорабиниҳои умумимиллии иттилоотию маърифатӣ;
- таҳияи як қатор барномаҳои мушаххас оид ба баланд бардоштани нерӯ ва таълими ниҳодӣ, техникӣ ва идоракунии;
- вобаста намудани фаъолияти кооперативҳо ба муассисаю ташкилотҳои амалку-нанда ва имконпазир, ки ин барои аъзоёни кооператив чи ҳозир ва чи дар оянда фоидаи калон меорад, ба монанди ниҳодҳои молиявӣ, расонандагони эътироф-шудаи молу хизматҳо, хадамоти интишори иттилооти кишоварзӣ ва ғайра.

31. Барои мусоидат, танзим ва назорати самараноки хадамоти хизматрасонӣ ва додани иттилооту машваратҳо тавассути бахши хусусӣ Вазорат дар сатҳи милли шӯъбаи на чандон калони иттилоотӣ-машваратиро ташкил намуда, истифодаи самара-ноки мутахассисони техникӣ худро дар сатҳи ноҳияҳо ва ҷамоатҳо барои амалӣ намудани ин вазифаҳо таъмин мекунад. Бо ин мақсад таҳияи супоришоти аниқи техникӣ ба ҳайати кормандони маҳаллӣ оид ба масъалаҳои кишоварзӣ ва инчунин равона намудани диққати онҳо аз банақшагирӣ ба назорат ва таҳияи пешниҳодоти мушаххаси дастуру иттилоот ба хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) талаб карда мешавад. Бо вучуди он ки, айни замон қисми зиёди хизматрасониҳои иттилоотӣ, машваратӣ ва дастурӣ аз ҷониби ташкилотҳои ғайридавлатӣ ва ташкилотҳои донорӣ расонида шаванд ҳам, Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ҳамоҳангсозии онҳо барномаи самараноки ба стандартҳои мувофиқашудаи сатҳи милли асос ёфтара таҳия мекунад. Ҳарчанд барои ба даст овардани боварии ҷомеа ва ба дӯши худ гирифтани ин ўҳдадориҳо аз ҷониби бахши хусусӣ вақти зиёд сарф шавад ҳам, вале Вазорат ҳайати кормандони техникӣ худро дар маҳалҳо барои таъмини хизматрасонии устувори машваратӣю иттилоотӣ дар ин давраи гузариш ба пуррагӣ истифода мебарад. Дар доираи Барнома хизматрасониҳои машваратӣ ба молистеҳсолкунандагони кишоварзӣ ва бозомӯзии му-тахассисон дар соҳаи кишоварзӣ бо мақсади беҳтар намудани дастрасии молистеҳсолкунандагони кишоварзӣ ва аҳолии деҳот ба хизматҳои машваратӣ ва ҳамчунин баланд бардоштани сифати бозомӯзии мутахассисон ва тахассуси мутахасси-

сони соҳаи кишоварзӣ таъмин мешавад. Барои ба даст овардани мақсадҳои гузошташуда ҳалли вазифаҳои зерин лозим аст:

- ташкили марказҳои таълимӣ методии дахлдор оид ба расонидани хизматҳои машваратӣ ба молистеҳсолкунандагони кишоварзӣ дар ноҳияҳо;
- ҳамбастагии марказҳои таълимӣ методӣ бо марказҳои таъминоти иттилоотӣ;
- хизматрасонӣ ҷиҳати бозомӯзии мутахассисоне, ки хизматрасониҳои кишоварзиро бо дарназардошти технологияҳои аз ҷиҳати экологӣ тозаю самарабахши нерӯ, расонидани кӯмаки машваратӣ ба молистеҳсолкунандагони кишоварзӣ ва аҳоли.

32. Бо мақсади мустаҳкам намудани иқтидори соҳаи рушди ниҳодӣ яке аз афзалиятҳои сиёсати аграрӣ ҳам барои молистеҳсолкунандагони кишоварзӣ ва ҳам барои соҳаҳои дигари фаъолият бояд рушди фаъолияти шаклҳои кооперативӣ, инчунин фароҳам овардани шароит барои хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) бошад, то ки онҳо тавонанд дар фаъолияти якҷоя таҷрибаи пешқадамро омӯзанд. Мақсад аз он иборат аст, ки чунин системаи кооперативии истеҳсолоти кишоварзӣ тавонад камаш 70 фоиз истеҳсолкунандагонро, аз ҷумла коркард ва фурӯши маҳсулотро то соли 2020 бо роҳи пешниҳод намудани маҳсулоти рақобатпазири кишоварзӣ ва таъмини имкониятҳо барои рақобат бо сохторҳои чаканаи муосир дар сатҳи минтақавӣ ва байналмилалӣ фаро гирад. Яке аз омили ҳавасмандгардонии иқтисодӣ барои ҳамкорӣ ин дастгирии молистеҳсолкунандагони кишоварзӣ ва корхонаҳояшон ҷиҳати қисман ё ба пуррагӣ гирифтани ҳиссаҳои иқтидорҳои азнавкоркунӣ мебошад.

33. Барномаи мазкур мақсад дорад, ки ташкил ва рушди иттифокҳои кооперативҳоро, ки ба ташкили сохторҳои миллӣ мусоидат мекунад ва манфиатҳои саҳмдорони худро дар ҳамаи зинаҳои идоракунии кишоварзӣ ҳимоя карда метавонанд, дастгирӣ ва қадр намояд. Аз тарафи дигар, рушди ҳамгирӣ дар байни кооперативҳо ва тижорати хусусии соҳаи кишоварзӣ ояндаи хуб дорад, зеро он ба ташкили корхонаҳои кооперативии хусусии омехтае мусоидат мекунад, ки барои истеҳсоли маҳсулоти ниҳой ва пардохти андозии ғайрии ниҳой масъул мебошанд. Дар маҷмӯъ, рушди ҳамкорӣ бояд яке аз самтҳои муҳимтарини сиёсати аграрии давлат дар соҳаи азнавсозии ниҳодӣ дар 10-20 соли наздиктарин гардад. Ҳамин тавр, аз рӯи Барнома мусоидатнамоӣ ба хоҷагиҳои деҳқонии (фермерии) ихтиёрӣ, истеҳсолкунандагон, коркардкунандагон ва ассотсиатсияҳои бозори кишоварзӣ, ки манфиатҳои гурӯҳҳои мазкури кишоварзиро ҳимоя ва намояндагӣ доранд, пешбинӣ карда мешавад. Он бояд ба рушд ва ташкили чунин ассотсиатсияҳо аввалан дар сатҳи маҳаллӣ мусоидат намояд, то ин ки инкишоф ва тақвияти онҳо то сатҳи миллӣ расад.

34. Бо мақсади мукамалгардонии дастрасии обёрӣ зарурати гузарондани ислоҳоти ҷиддии соҳаи об дар асоси принсипҳои Идоракунии муташаккили захираҳои об ва муносибати дарёиву ҳавзавӣ талаб карда мешавад, ки он гузариши идоракунии соҳаи обро аз марзҳои маъмури ба марзҳои гидрологӣ пешбинӣ менамояд. Дар доираи ҳадафҳои умумии қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 июли соли 2009, №406 «Оид ба тадбирҳои татбиқи Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 майи соли 2009, №663 «Дар бораи чораҳои иловагӣ оид ба дастгирии соҳаи кишоварзӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» дар соҳаи об ислоҳоти ҷиддӣ гузаронида мешавад, ки дар натиҷаи татбиқи он механизмҳои институтсионалӣ муайян ва тақсимои ӯҳдадорӣ мувофиқа мегарданд. Минбаъд, дар доираи татбиқи идоракунии муташаккилонаи захираҳои об ва муносибати дарёиву ҳавзавӣ барои ҳамаи истифодабарандагони об, бо дарназардошти он ки зиёда аз 90% захираи об дар соҳаи кишоварзӣ истифода мегардад, ислоҳоти об гузарондани ислоҳоти соҳаи обёрӣро низ ҳамчун афзалияти асосӣ пешбинӣ менамояд. Ислоҳоти соҳаи об мувофиқи Нақшаи амал оид ба татбиқи тавсияҳои, ки аз таҳлилҳои функционалии амудии дар вазорату идораҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон гузаронидашуда бармеоянд ва Амри Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки аз 5 апрели соли 2011, №АП- 1574 тасдиқ шудааст, ба тақсимои нақшу вазифаҳо оид ба масъалаҳои таҳияи сиёсат ва танзим дар сатҳи миллӣ тавассути ташкили Шӯрои миллии об ва Вазорати мелиоратсия ва захираҳои оби Ҷумҳурии Тоҷикистон равона гардидааст. Ғайр аз ин, дар доираи гузаронидани ислоҳот ташкил намудани панҷ ташкилоти миллии

ҳавзавӣ ва чор ташкилоти фаръии ҳавзавӣ пешбинӣ мешавад, ки онҳо манфиатҳои Вазорати мелиоратсия ва захираҳои обро дар сатҳи ҳавзаҳои дарёӣ Ҳимоя намуда, барои ташкил ва танзими захираҳои об дар сатҳи ҳавзаҳо масъул мебошанд; сохторҳои мустақили ҳавзавӣ ва ҳавзавии фаръии Агентии «Мироб» дар шакли муассисаҳои давлатии муттаҳид бо ҳалли масъалаҳои мубрами обёрӣ бе даҳолати Вазорат, ба истиснои назорати сифат ва гузаронидани мониторинг тибқи стандартҳои миллий, қоидаи низомномаҳо машғул мешаванд; сохторҳои Агентии «Мироб» бо ассотсиатсияҳои истифодабарандагони об, ки манфиати хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ)-ро оид ба масъалаҳои банақшагирии истифодаи об Ҳимоя менамоянд, нақшаҳои худро бо мақомоти ҳавзавӣ мувофиқа намуда, бо таъминоти об ва хизматрасонии системаи асосии обёрӣ чиддӣ машғул мешаванд. Чӣ қадаре, ки Ассотсиатсияҳои истифодабарандагони об бештар ташкил карда шаванд, ҳамон қадар бештар мақомотҳои Агентии «Мироб» ба онҳо ваколатҳояшонро хусусан дар масъалаҳои истифодаи каналҳои дуҷумдавра ва иншоотҳои обёрӣ медиҳанд.

35. Барномаи мазкур ба дастгирии рушди бахши хусусии кишоварзӣ равона гардидааст. Дар Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015 ва Стратегияи паст қардани сатҳи камбизоатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи солҳои 2010-2012 оварда шудааст, ки барои рушди иқтисодӣ беҳдошти муҳити корӣ хеле зарур аст, ки метавонад ба рушди муҳити рақобатнокӣ ва фароҳам овардани шароити мусоид барои шугъл, аз он ҷумла худтаъминкунӣ бо кор, бархилофи таҷрибаи инҳисории бозор мусоидат кунад. Яке аз камбудии асосӣ дар ин самт зиёд будани миёнаравҳо ва дастрасӣ нафтанӣ деҳқон ба бозор мебошад. Дастрасии кам ба иттилооти бозорӣ дар бораи молҳои кишоварзӣ ва инчунин маҳдудиятҳои чиддӣ доир ба ҳамлу нақл ва инфрасохтори вайроншудаи кишоварзӣ ба он оварда расониданд, ки қисми зиёди деҳқонон маҳсулотро бо нархи гарон харида, фурӯши маҳсулоти истехсолкардаи худро бо нархи арзон ба воситаи миёнаравҳо ба роҳ мемонанд. Дар аксарияти мамлакатҳои рӯ ба инкишоф, аз ҷумла ҷумҳуриҳои собиқ шӯравӣ, аксар ҳолатҳои ғайрисамарабахшонаи механизми бозорӣ истифодабарии таҷрибаи инҳисорӣ аз ҷониби ширкатҳои муайян мебошад. Ҳамин тариқ, тавсия дода мешавад, ки бо мақсади инкишоф додани бахши хусусӣ дар мамлакат масъалаҳои ҳалталаби зерин очилян ҳал карда шаванд:

- тақвияти заминаи қонунгузорӣ бо мақсади беҳдошти муҳити сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ дар бахши кишоварзӣ;
- беҳдошти расмиёти ба танзимдарории фаъолияти субъектҳои хоҷагидор;
- фароҳам овардани шароити мусоид барои дастрасии бевоситаи деҳқонон ба бозорҳо ва аз байн бурдани миёнаравҳо.

36. Бо мақсади ҳавасмандгардонии ҷалби бештари бахши хусусӣ ба соҳаи кишоварзӣ, Барнома аз машваратҳои ҷорӣ миллий оид ба масъалаҳои таҳияи стратегияи ҳамкориҳои давлатию хусусӣ манфиат мебарорад; Барномаи мазкур мақсад дорад, ки аз бахши хусусӣ ба ҳама соҳаҳои иҷтимоӣ иқтисодӣ ҳамчун воситаи ҳавасмандгардонии гузариши бахши хусусӣ сармоягузориҳои бештарро ҷалб намояд, ки дар натиҷаи он маблағгузориҳои давлатӣ ва қафолатҳои сармоягузорӣ чун як ҷузъиёти бунёди эътимоди байни субъектҳои бахши хусусӣ ва воситаи давраи гузариш хидмат намоянд. Азбаски эътимоднокӣ ҳарчи бештар гашта, заминаи миллии меъриёи ҳуқуқӣ мавҷуд аст ва он дар қатори чораҳои устувори сиёсат ва стратегияҳо амалӣ мегардад, эътимод ба бахши хусусӣ зиёд мешавад, дар ин раванд давлат тадричан масъулиятро ба дасти бахши хусусӣ месупорад.

37. Барнома таҳияи стратегияҳоро барои сермаҳсулнокӣ (интенсификатсия) ва диверсификатсияи соҳа, ки ба принципҳои идоракунии устувор ва истифодабарии оқилонаи захираҳои табиӣ асос ёфтааст, пешбинӣ менамояд. Ин имкон медиҳад, ки рушди устувори соҳаи кишоварзӣ таъмин карда шавад. Баъзе принципҳои стратегияи ба нақша гирифташуда аз инҳо иборатанд:

- такмили идоракунии бахши пахтакорӣ дар асоси таъмини дастрасии дарозмӯҳлат ба замин, навъҳои мукаммали тухмии пахта, технологияҳои сарфаи об ва инчунин кам қардани истифодаи нури ва захрхимикатҳо;

- иваз намудани кишти пахта дар баъзе ноҳияҳо ба зироатҳои равғандор, ғалладонагӣ, хӯроки чорво дар асоси таҷрибаи мавҷудаи солҳои охир дар вилоятҳои Суғд ва Хатлон бо мақсади баланд бардоштани сифати хоку замин. Ба ғайр аз ин, офтобпараст, лубиё, рапс ва юнучка зироатҳои равғандор ва хӯроки чорво ба ҳисоб рафта, сифати хоки заминро беҳтар мегардонанд;
- иқлими Тоҷикистон барои парвариши меваю сабзавоти хушсифат ва содир намудани онҳо ба бозорҳои минтақавӣ имкониятҳои хуб медиҳад;
- додани диққати махсус ба рушди чорводорӣ бо мақсади баланд бардоштани сатҳи амнияти озуқаворӣ ва додани имконият ба деҳқонон ва хоҷагиҳои хонаводагии деҳот чихати зиёд намудани даромади худ. Се принциби асосии рушди чорводорӣ: беҳтар намудани дастрасӣ ба базаи хӯрокворӣ, аз ҷумла муносибати бонизомона ба истеҳсоли хӯроки чорво бо мақсади истифодабарии ками ҷароғоҳхое, ки айни замон аз сабаби ҷаронидани аз ҳад зиёди чорво аз қор баромадаанд ва ҳолати онҳо торафт бадтар мешавад, беҳтар намудани вазъи ҳадамоти бойторӣ ва дастгирии низоми истеҳсол ва фурӯш (аз истеҳсол то қорқард ва фурӯш).
- бо мақсади баланд бардоштани ҳосилнокӣ ва даромаднокӣ дастрасии васеи хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) ба иттилооти бозорӣ талаб қарда мешавад. Дар ин маврид давлат ба танзими бозорҳо диққати махсус хоҳад дод.

38. Рушди соҳаи чорводорӣ мамлакат яке аз афзалиятҳои асосии Барнома, алалхусус бо дарназардошти афзоиши саршумори чорво мебошад. Айни замон кам гардидани манбаи хӯрокаи чорво барои пурра қонеъ гардонидани талаботи соҳа монеаҳоро ба миён овардааст. Инчунин дар самти воридоти хӯроки чорво мушкилиҳо ба назар мерасанд. Гаронии бочи давлатӣ ва андозҳо хангоми воридоти хӯроки чорво ба пешрафти соҳа мушкилоти зиёд эҷод менамояд. Ҳамзамон пиршавии пода, паст гардидани қобиляти ирсии чорво ба кам шудани маҳсулнокии он оварда расонд. Дар ин раванд дастгирии давлатии соҳа нақши муҳимро мебозад. Ҳал нашудани ин камбудихо метавонад ба истеҳсоли маҳсулоти чорводорӣ ва дар маҷмӯъ ба амнияти озуқаворӣ мамлакат таъсири манфӣ расонад. Барои мустаҳкам намудан ва рушди минбаъдаи чорводорӣ миллии зотӣ ҳалли вазифаҳои зерин зарур аст:

- ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи байторӣ» тибқи талаботи Бюрои байналмилалӣ эпизоотикӣ ва Созмони Умумиҷаҳонӣ Савдо бо мақсади татбиқи принципҳои «Истифода аз микрочипҳо ва тамғагузорӣ дар гӯш» ва «Додани шиносномаи инфиродии алоҳидаи байторӣ ба ҳайвонҳои бемаҳсул аз рӯзи таваллуд, ки он бояд то рӯзи фавташон (забҳашон) нигоҳ дошта шавад»;
- таҳия ва пешниҳоди Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи зотпарварӣ» дар таҳрири нав, бо мақсади танзими самтҳои асосии фаъолияти зотпарварӣ, ҳуқуқи моликият ба маҳсулоти зотӣ, манбаъҳои маблағгузорӣ, дастгирии давлатӣ ва таъмини илмии соҳаи зотпарварӣ, ҳуқуқи ўҳдадорихои субъектҳои зотпарварӣ, фаъолияти шахсони воқеии бо зотпарварӣ машғул ва ҳамкорихои байналмиллалиро дар бар мегирад. Дар сурати қабул гардидани Қонуни мазкур соҳаи зотпарварӣ, аз ҷумла фаъолияти ташкилотҳои соҳавӣ, қорхонаҳои зотпарварӣ ва хариду фурӯши маҳсулоти зотӣ ба низом даромада, барои ба роҳ мондани дастгирии давлатии соҳа заминаи мусоид фароҳам меоварад;
- таҳияи барномаҳои сармоягузорӣ ва лоиҳаҳо барои рушди чорводорӣ;
- таъмини беҳдошти вазъи эпизоотӣ ва амнияти саломатии аҳоли;
- таҳияи низоми дастгирии рушди чорводорӣ зотӣ ва таъмини талаботи хоҷагиҳо ба чорвои хушзот;
- такмили низоми баҳисобгирии чорвои зотӣ;
- таъмини дастгирии давлатии истеҳсолкунандагони чорвои зотии ватанӣ;
- такмили низоми андозбандӣ нисбати соҳаи чорводорӣ, махсусан чорводорӣ зотӣ;
- таъмини дастрасии озоди қорхонаҳои хусусии чорводорӣ ба қарзҳои имтиёзнок;
- таъмини ташкили инфрасохтори ба рушди чорводорӣ мусоидаткунанда;

- таҳкими базаи моддию техникии истехсоли хӯрока;
- таъмини рушди саноати байторию фармасевтӣ;
- таҳияи механизми дастгирии давлатии истехсолкунандагони чорвои зотии ватанӣ (моҳипарварӣ, паррандапарварӣ, занбӯри асалпарварӣ) барои баланд бардоштани ҳавасмандии онҳо;
- гузаронидани барӯйхатгирии хоҷагиҳои зотпарварӣ;
- фароҳам овардани шароитҳои мусоиди эпизоотӣ ва таъмини амнияти озуқаворӣ.

39. Дар чараёни рушди соҳаи чорводорӣ ба истифодаи самараноки чарогоҳ, коркарди хӯрокаи имконпазири чорво, аз қабилӣ коркарди зироатҳои хӯроки чорво, ҳамзамон истехсоли хӯрокаи омехта аҳамияти бештар зоҳир намудан лозим аст. Рушди соҳаи чорводорӣ зотӣ дар баробари истифодаи оқилонаи захираҳои табиӣ масъалаи аввалиндараҷа ба ҳисоб меравад, чунки он имконияти зиёди рушдро доро мебошад. Бозтавлидӣ саршумори чорво ва тамоюли рушди соҳа дар солҳои охир мавҷудияти иқтидорро барои рушди соҳа собит менамоянд ва бартариҳои даҳлат накардани давлатро нишон медиҳанд. Вале танзими оқилонаи соҳа аз ҷониби давлат ба рушди устувори соҳа мусоидат намуда истодааст. Истифодаи бенизومی заминҳо бо мақсади чаронидани чорво дар атрофи деҳот (қишлоқҷойҳо) ва истифодаи нашудани 1 млн. гектар чарогоҳ метавонад боиси пурра аз гардиш баромадани онҳо шуда, масъалаи ҷиддӣ экологиро ба миён оварад. Дар робита бо ин чарогоҳҳо моликияти давлат буда, таҳти назорати пурраи хоҷагии ҷангал ва мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии маҳаллӣ қарор дорад. Ҳангоми зарурат ба хоҷагии ҷангал ва мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии маҳаллӣ ҳуқуқ дода мешавад, ки чарогоҳҳоро барои истифодаи хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) ва соҳибони чорвои хонагӣ дар асоси шартномаи дарозмӯҳлат бо дарназардошти истифодаи оқилона ба иҷора диҳанд.

40. Барои рушди соҳаи чорводорӣ дар баробари истифодабарии оқилонаи захираҳои табиӣ чораҳои зеринро амалӣ бояд намуд:

- таҳия ва даровардани тағйирот ба заминаи зарурии қонунгузорӣ, санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ барои мусоидат ба идоракунии/истифодабарии устувори чарогоҳҳо;
- мусоидат ба рушди хизматрасонии хусусии бойторӣ;
- рушди хоҷагиҳои тухмпарварии зироатҳои хӯроки чорво;
- вусъат додани кишти зироатҳои хӯроки чорво;
- ҷорӣ намудани киштгардони зироатҳои хӯроки чорво;
- мусоидат намудан ба истехсоли хӯроқаҳои омехтаи чорво;
- ҷорӣ намудани таҷрибаи истифодаи бонавбати чарогоҳҳо;
- таъмин намудани шароити мусоид барои чарогоҳҳо;
- татбиқи барномаҳои соҳавӣ (ташкили шароити мусоид барои чарогоҳҳо, моҳипарварӣ, паррандапарварӣ, занбӯрпарварӣ ва чорводорӣ).

41. Таҷдиди истехсолот, коркард ва фуруши маҳсулоти кишоварзӣ, инчунин яке аз самтҳои афзалиятнок барои Барномаи таъмини амнияти озуқаворӣ ва беҳатарии маҳсулоти хӯрока, кам кардани ҳаҷми воридоти озуқаи истехсолкунандааш номаълум ва пешниҳоди имконот ба деҳқонон барои гирифтани даромади зиёд, ки ба ин восита сатҳи зиндагиашон баланд ва ризқу рузияшон беҳтар мегардад. Мақсад дар таъмини афзоиши истехсолоти маҳсулоти кишоварзӣ дар ҳаҷми имкониятдиҳандаи моҳиятан наздик ба истеъмоли навъҳои асосии озуқаворӣ аз ҷониби тамоми гурӯҳҳои аҳоли, ки ҷавобгӯи талаботи меъёрҳои ратсионалии хӯрокхурӣ аст, мебошад. Истехсолоти имрӯзаи ватанӣ талаботи аҳолиро дар сатҳи зарурӣ қонеъ гардонида наметавонад. Вазифаи Барномаи мазкур аз дастгирии истехсолоти ватанӣ тайи 10 соли оянда ва ноил шудан ба ҳадафҳои зерини қонеъгардонии талаботи аҳоли мебошад: ғалла (нон ва маҳсулоти нонӣ), картошка, тухм, аз рӯи биринҷ – 90 фоиз, меваю бехмева – 70 – 80 фоиз, рағани растанӣ – 80 фоиз, гӯшти мурғ 40 фоиз, шир ва маҳсулоти ширӣ (бо баргардониш ба шир) – 50 фоиз. Дар натиҷа ҳиссаи воридот ба бозори дохилӣ ба қадри зиёд коҳиш меёбад. Айни замон фоизи миёнаи қонеъгардонии талаботи физиологияи аҳолии ҷумҳурӣ бо тамоми маҳсулоти кишоварзии истехсолшаванда 43,5 фоиз-ро

ташкил медиҳад ва ҳаҷми норасогии маҳсулот барои пурра қонеъ гардонидани талаботи аҳолии ҷумҳурӣ бошад 2,8 млн. тоннаро ташкил менамояд. Масалан, Тоҷикистон ҳамасола ба маблағи 50 млн. доллари ШМА рағани хӯрокаи ворид менамояд, дар баробари он метавонад, ки маҳсулоти камикунандаро ба осонӣ аз ҳисоби истеҳсолоти ватанӣ пур намояд.

42. Маҳсулоти афзалиятнок барои содирот маҳсулоти пахтакорӣ, боғпарварӣ, истеҳсолоти меваи хушк, картошкаи барвақтӣ, карами барвақтӣ, помидор, полезиҳо, ситрусҳо, истеҳсолоти афшураҳои мевагӣ сабзавотӣ ба ҳисоб мераванд. Бо мақсади мустаҳкам гардонидани истеҳсолоти ватанӣ барои қонеъ гардонидани талаботи худӣ ва барои пур кардани ҷойҳои холии бозорҳои минтақавӣ зарур аст:

- рушд ва вусъати масоҳати боғҳо, бехмеваҳо ва зироатҳои рағандор;
- дастгирии молиявии инноватсия дар соҳаи кишоварзӣ доир ба навсозии фондҳои асосӣ, азхудкунии технологияҳои нав, дарёфт намудани мошину таҷҳизоти нав (нарасидани техникаи хоҷагии қишлоқ 17000 адад, таъмини талабот 65 фоиз), тухмии навӣ аъло ва чорвои зотӣ, нуриҳои минералӣ (таъминот 23 фоиз, талабот 330 ҳазор тонна) воситаҳои муҳофизати растанӣ ва ғайра;
- таҳияи механизми оқилона ва самараноки агролизинг;
- чораҳои ҷубронӣ, ки молистеҳсолкунандагони кишоварзиро аз таъсиррасонии манфӣ ба иқтисодиёташон ва қиматшавии захираҳои моддию техникаи дар соҳа истифодашаванда ҳифз менамоянд;
- дастгирии молиявии рағбӣ хатарҳои истеҳсолӣ, ки бо ҳодисаҳои табиат ё дигар воқеаҳо робита дошта, аз истеҳсолкунандагони маҳсулоти кишоварзӣ вобастагӣ надоранд;
- ҳавасмандии барқарорсозии майдонҳои кишти зироатҳои хоҷагии қишлоқ, инчунин истеҳсолоти маҳсулоти чорводорӣ;
- мутобиқ намудани истеҳсолоти кишоварзӣ ба меъёрҳои экологӣ;
- ташаққули инфрасохтори истеҳсолии таъиноти умумӣ (роҳҳо, таъминоти барқ ва ғайра);
- ҳавасмандгардонии ҷалби кормандони ботахассус, омода ва бозомӯзии кадрҳо;
- таъминоти иттилоотӣ ва машваратӣ.

43. Дастгирӣ бояд бо истифодаи муносибати меъёрӣ ва принципҳои маблағгузории муштарак, фарқияташон вобаста ба имкониятҳои молиявии онҳо татбиқ карда шавад. Воситаҳои иқтисодии ҷунин дастгирӣ ҳангоми истифода ба ҳар як самти зикршуда метавонанд фарқ кунанд. Рӯйхати воситаҳои зикршуда инҳоро дар бар мегирад:

- речаҳои маҳсули андозбандӣ;
- пешниҳоди субсидияҳо (ёрии пулӣ), аз ҷумла дастгирии қарзидхӣ, суғурта ва лизинг, субвенсия, кафолат ва ҷуброн ба молистеҳсолкунандагони кишоварзӣ ва дигар шаклҳои маблағгузории бучетӣ;
- сармоягузории давлатӣ, аз ҷумла бобати беҳдошти дастрасӣ ба маводҳои сифатноки истеҳсолоти кишоварзӣ ва рушди инфрасохтори обёрӣ ва кишоварзӣ;
- тартиботи техникӣ, стандартикунонӣ ва кам кардани расмиёти иҷозатномадихӣ, рағбӣ дигар монеаҳои маъмурӣ ва маҳдудиятҳо.

44. Коркарди маҳсулоти кишоварзӣ: Дар натиҷаи таҷдиди колхозу совхозҳо молистеҳсолкунандагони асосии кишоварзӣ хоҷагиҳои деҳқонии (фермерӣ) майдамоли гардиданд, ки онҳо имконоти бурдани корҳои илмию тадқиқотӣ доир ба масъалаҳои селекция тухмипарварӣ, фаъолияти маркетингӣ, коркарди саноатӣ, борҷомабандӣ ва тамғагузории маҳсулоти хоҷагии қишлоқ вобаста ба талаботи истеъмолкунандагон ва қудрати нархгузории пешакии молҳои истеҳсолоти кишоварзӣ, риояи муқаррароти муайяншудаи содиротӣ ва пеш мондани шартҳои ҷиҳати бастанӣ шартномаҳои одилона надоранд. Бо мақсади беҳдошти вазъияти баамаломатаи ин соҳа Барнома мусоидат ва дастгирии ташаққули гурӯҳҳои якҷояи молиявӣ саноатии бахши хусусиро, ки бо истеҳсол, коркард ва фурӯши маҳсулоти кишоварзӣ машғул мешаванд, пешбинӣ менамояд. Гурӯҳҳои молиявӣ саноатӣ зерӣ аломати ягонаи тижоратӣ тамоми шаклҳои

хочагидорӣ ва истехсолоти хоҷагии кишлоқро муттаҳид карда, сохтори майдони киштро бо онҳо мувофиқа менамояд ва дар асоси шартҳои дархост ва пешниҳоди иқтисоди бозаргонӣ ҷиҳати таъминот бо маҳсулоти кишоварзӣ тибқи меъёрҳои муқарраршуда созишнома менамояд. Ташаккулёбии чунин гурӯҳҳо дар соҳаи истехсол, коркард ва содироти маҳсулоти кишоварзӣ хароҷоти қиёсиро кам карда, рақобатпазирии истехсолкунандагони ватаниро баланд мекунад ва дар бозори хориҷӣ аломати маҳсулоти кишоварзӣ тоҷикиро ташкил медиҳад. Ин ҳамчунин ба афзоиши устувори ҳаҷми содироти маҳсулоти кишоварзӣ дар шакли коркардшуда мусоидат менамояд. Дигар равияи афзалиятнок истехсоли маҳсулоти меваю сабзавоти хушк бо истифодаи технологияи хушккунии табиӣ ва технологияи коркарди саноатӣ чандир мебошад. Пахта ҳамчун маҳсулоти асосии содиротӣ бояд ба дараҷаи олӣ коркард шуда, ба бозори хориҷӣ дар шакли маҳсулоти тайёр пешниҳод шавад. Дар ин маврид фойданокии пахта 400 фоизро ташкил дода, барои афзоиши даромади хоҷагиҳои деҳқонии (фермерӣ) истехсолкунандаи пахта ва саноати коркарди ҷумҳурӣ мусоидат хоҳад намуд.

45. Маҷмӯи маркетинг чор унсур асосиро дар бар мегирад: мол, нарх, фурӯш, коммуникатсия (реклама, фурӯши инфиродӣ, ҳавасмандгардонии фурӯш, робита бо ҷомеа). Маркетинг ҳамчун раванди иқтисодӣ робитаи истехсолкунанда ва истеъмолкунандаро таъмин намуда, ба баландравии самаранокии мубодилоти ба ҷо овардаи онҳо, тамоюли оқилонаи такрористехсолкунии ҷамъиятӣ мусоидат мекунад ва ҳамчун натиҷа оғози ҳадафпешниҳодкунандаи истехсолот, воситаи ба ҳаққи ақал расонидани номувофиқатии талабот ва пешниҳодот ба ҳисоб меравад. Муқаррароти зикршударо нисбати корхонаҳои кишоварзӣ мушаххас намуда, зикр бояд намуд, ки маркетинг ҳадафҳои зеринро дар бар мегирад:

- муайян намудани эҳтиёҷот ва талаботи харидорон;
- таҳияи пешниҳодоти молҳои зарур ва қонеъкунандаи талаботи харидорон ба бозор;
- муқаррар намудани нархи мусоидаткунандаи муносибатҳои байни истехсолкунандагону харидорон тавассути бозор ва қобили қабули харидорон ва таъминкунандаи фойдаи кофӣи истехсолкунандагон;
- пешниҳоди имкониятҳои нисбатан манфиатбахш ва мақбули бозор ҷиҳати таъмини таҳвили самараноки мол ба истеъмолкунандагон;
- асоснокунӣ ва истифодаи усулу воситаҳои таъсиррасони мусбат ба бозор бо мақсади ташаккули талабот ва ҳавасмандгардонии фурӯш.

46. Барои мусоидати самарабахши муносибатҳои маркетингӣ байни истехсолкунандагон ва харидорон зарурати гузаронидани таҳлили бозорҳо дар сатҳи маҳаллӣ, миллӣ ва минтақавӣ (берун аз кишвар) бо дарназардошти имкониятҳои иқтидорӣ, ки ба хоҷагидорон имконият медиҳад, ки ба чунин иттилоот дар бораи бозор дастрасии мунтазам дошта бошанд ва пас аз ин истехсолоти худро ба талаботи бозорӣ равона месозанд. Дар ин раванд қадами аввал ин таҳлили имкониятҳои бозор мебошад, ки дар маркетинг барои қабули қарор асос ба ҳисоб рафта, дар ин замина ҳаҷми бозорҳо ҳисоб карда мешавад. Аз нуқтаи назари мушаххасоти ҳудудӣ чунин бозорҳо муайян гардидаанд: маҳаллӣ (локалӣ), миллӣ (дар дохили мамлакат) ва минтақавӣ. Бо дарназардошти ба роҳ мондани фурӯши маҳсулоти кишоварзӣ дар ин се навъи бозорҳо мутаносибан маҳсулоти истехсолнамудаи хоҷагиҳои деҳқонии (фермерӣ) мамлакат чунин паҳн мегардад:

- маҳсулот барои таъмин гардонидани истеъмоли дохилии аҳолии кишвар дар ҳаҷми дахлдор ва бо сифати таъминкунандаи амнияти озуқаворӣ мамлакат;
- ашёи хом барои саноати коркарди мамлакат;
- маҳсулот барои пӯшонидани ўҳдадориҳои содиротии ҷумҳурӣ.

47. Мусоидат ба рушди шабакаи бозорҳои ватанӣ як қадами заруре барои татбиқи самараноки мақсадҳои нишондодашуда мебошад, алаҳусус агар мо бозорҳои сертификатдоштаи амалкунандаи имрӯзаро ба назар гирем, онҳо хеле маҳдуд буда (шумораи умумӣ ба миқдори 159 адад дар кишвар), бо фурӯши чакана машгуланд, дар ҳоле ки бозорҳои яклухте, ки ашёи хоми барои саноат зарурро фурӯшанд, то ҳол таъсис наёфтаанд. Бозорҳои мавҷудаи кишвар на танҳо бо фурӯши озуқаворӣ, балки бо фурӯши

маҳсулоти омехтаи хӯрока, молҳои маишӣ ва дигар молҳои истеъмоли халқ машғуланд ва ба афзоиши истеҳсолоти маҳсулоти кишоварзии хоҷагидорон (фермерон) эътинои самарабахшона намекунанд. Ҳамин тариқ, фуруши маҳсули чакана, бозорҳои майда ва бузурги хӯрокворӣ минбаъд низ ба фуруши маҳсулоти кишоварзии истеҳсоли маҳаллӣ ва ҳам ҷумҳуриявӣ мусоидат хоҳанд кард. Дар натиҷа Барнома ба таҳияи маҷмӯи маркетинг оид ба фуруши маҳсулоти кишоварзӣ равона мегардад.

48. Ислоҳоти системаи андозбандии хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ). Фаъолияти ҷорсолаи истеҳсолкунандагони маҳсулоти кишоварзӣ аз рӯи андозии ягона як қатор бартариҳоро нисбат ба речаи кӯҳнаи андозбандӣ нишон дод. Яке аз бартариҳои андозии мазкур вобастагӣ надоштани истеҳсолкунанда ба натиҷаҳои фаъолияти кишоварзӣ (яъне аз ҳосилнокии зироатҳои кишоварзӣ, даромади солони хоҷагӣ, ғоида, дараҷаи ғоиданокӣ ва ғайра) мебошад. Маблағи андозии ягона аз категорияи замин ва маҳалли ҷойгиршавии хоҷагӣ вобаста аст. Бартариҳои дигари он содда будани ҳисоббаробаркунӣ мебошад, яъне ҳар як молистеҳсолкунанда аз меъёрҳои андозии ноҳияе, ки дар худудаи зиндагӣ дорад, бо мутобиқати категорияҳои замин ва андозаи масоҳати он воқиф аст ва маблағи умумии андозро ба осонӣ муайян мекунад. Вале чи тавре ки дар амал маълум аст, шумораи андозҳо кам нашуда, дар сатҳи пештара боқӣ мондааст. Ин чунин маъно дорад, ки тибқи Кодекси амалкунандаи андозии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 январи соли 2005 муайян шудааст, ки молистеҳсолкунандагони кишоварзӣ ба ғайр аз андозии ягона, иловатан андоз аз арзиши иловашуда, андоз аз даромад, андозии роҳ, андозии ҳадди ақали даромади корхонаро (агар истеҳсолкунанда маҳсулоти худро коркард кунад) пардохт менамоянд. Ба ғайр аз ин, идомаи ситонидани андозии ҳифзи иҷтимоӣ ба заминистифодабарандагони хурд таъсири манфӣ мерасонад, дар натиҷа азбӯёни хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) расман худро ҳамчун саҳмдорон ба қайд намегузоранд, ин омил бештар ба занҳо хос буда, онҳо танҳо гирифтани шаҳодатномаи саҳмияи заминро ҷиҳати напардохтани андозии ҳифзи иҷтимоӣ афзалтар мешуморанд. Дар навбати худ ин омил ба он оварада мерасонад, ки аксарияти роҳбарони хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) ҳуқуқи саҳмдорони худро инкор мекунанд ва онҳоро ба ҳайси кормандони хоҷагӣ истифода мекунанд, ки онҳо аз даромади хоҷагӣ ғоида намегиранд. Мисоли дигари андозбандии нобаробари зироатҳо, ин то 50% кам кардани ҳаҷми андоз аз заминҳои барои кишти пахта истифодашаванда мебошад. Шояд ин амал бо мақсади инкишофи истеҳсоли пахта бошад, вале дар асл ин тавр нашуда, боиси поймол гаштани ҳуқуқҳои деҳқононе, ки бо пахтакорӣ машғул набуда мегардад. Ин амал дар ҳамин маврид деҳқонони маҳсулоти зарурии озуқа истеҳсолкунандаро ҳавасманд накарда, хоҷагидоронро, ки бо пахтакорӣ машғуланд, ҳавасманд мегардонад. Аз ин лиҳоз, дар доираи Барномаи мазкур ҳамкориҳои бевосита бо Вазорати молия ва Кумитаи андоз доир ба танзими меъёри андозии ягона ба сифати як маош барои ҳамаи пешбини гардидааст. Дар яққоягӣ бо ин ба мақсад мувофиқ аст, ки маблағҳои мазкур (ба ҳисоби миёна 2 млн. доллари ШМА) ба саноатикунони кишоварзӣ ва ташкили биологӣ лаборатория ҷиҳати беҳтар намудани ҳолати экологӣ равона гардад. Вале мулоқотҳои гузаронидашуда бо Вазорати молия оиди ин масъала натиҷаҳои мусбӣ надод, чунки маълум аст, ки андоз яке аз сарчашмаҳои асосии даромади буҷети давлат буда, маблағҳо ба ҳама бахшҳои иҷтимоӣ иқтисодӣ баробар тақсим карда мешаванд.

49. Номутобиқати дигар дар он мебошад, ки истеҳсолкунандагони пахта, аз як тараф ҳам андозии содиротӣ (андоз аз фуруш 10 %) месупоранд ва аз тарафи дигар бошад, барои супоридани андозии ягона то 50% имтиёз доранд. Ғайр аз ин хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) ва молистеҳсолкунандагони кишоварзӣ аз фуруши чакана (то 3%) ба мақомоти маҳаллӣ андоз месупоранд. Дар ин ҷо мақоми воридшавии андозҳо аз истеҳсолкунандагони пахта, инчунин таъсири яхелаи андозии ягона ба ҳавасмандгардонии баландравии самаранокии хоҷагии қишлоқ куллан равшан нест. Бо мақсади ҳал намудани низоми андозбандии мураккаб, дар доираи Барномаи мазкур, қатъиян тавсия дода мешавад, ки Кодекси андозии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳлил ва барои таъмини андозбандии содда на танҳо барои соҳаи кишоварзӣ, инчунин барои дигар соҳаҳои иқтисодӣ аз нав баррасӣ карда шавад. Дар ин ҷо бояд ҳамоҳангии ҳама намуди

андоз - иҷтимоӣ, аз даромад, барои фоида, воридот ва содирот ба шакли андозбандии ягонаи низоми содда, хусусан андозбандии соҳаи кишоварзӣ илова карда шавад. Айни замон бо дастгирии Фонди умумичаҳонии асёр гурӯҳи кории махсус бо иштироки намояндагони Вазорати молия, Бонки миллии ва Кумитаи андоз бо мақсади мувофиқа намудани таҳияи қонунгузори нави андоз дар таҳрири нав ва баъдан таҳияи санадҳои зерқонунӣ ва соддагардонии низоми андозбандӣ ташкил шудааст. Таҳияи Қонун дар таҳрири нав ва речаи он бояд давоми соли 2012 анҷом ёфта, амалишавии он аз соли 2013 бояд оғоз гардад. Вале то он давра, зимни пеш омадани масъалаҳо дар ҳалли мушкилоти андозбандӣ супориши протоколии чаласаи Шӯрои машваратӣ оид ба беҳтар намудани фазои сармоягузори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 8 ноябри соли 2011 ба роҳбарӣ гирифта мешавад.

50. Сиёсати молӣ. Вазифаи асосии сиёсати молӣ дар маҷмӯъ таҳияи тавсияҳои оқилона оид ба муносибии номгӯи молҳо ва муайянсозии навъҳои молҳои нисбатан афзалиятдошта ва таъмини фаъолияти самарабахши соҳаи кишоварзӣ ҷумҳурӣ мебошад. Бо мақсади татбиқи сиёсати молӣ корҳои зеринро анҷом додан лозим аст:

- гузаронидани таҳлили майдонҳои фаъолияткунандаи кишт ва маҳсулнокию нокифоягии онҳо, барои мутобиқкунонӣ ба талаботи бозорӣ аз рӯи нишонаҳои махсус, таҳияи концепсияи майдонҳои кишт ва истехсоли маҳсулоти кишоварзӣ тибқи талаботи бозорҳои озуқаворӣ ва саноатӣ;
- муайян кардани андозаи ҳарсолаи маблағгузори давлатӣ ба зерсоҳаҳои афзалиятдор;
- таҳия ва татбиқи молҳои нави то ҳол ба бозор пешниҳоднагардида ва инчунин таҳияи тамғаи молӣ;
- таҳкими чорводорӣ зотии миллии, ки ба соҳа имкони самарабахшона ба талаботи бозорӣ ҷавобгӯ буданро медиҳад;
- таҳкими тухмипарварӣ ва рушди минбаъдаи соҳаи мазкур, ки бо мақсади додани имконот ба деҳқонон ҷиҳати дастрасии имконпазири тухмиҳои хушсифат, ки бо қувваи худӣ дар сатҳи миллии истехсол шудаанд;
- беҳдошт ва такмили инфрасохтори истехсолӣ, бозорӣ ва соҳаи коркард;
- такмили идоракунии ниҳодии ташкилотҳои кишоварзӣ.

51. Сиёсати нарх ва молҳои афзалиятнок: Барномаи мазкур бо мақсади беҳдошт ва суръатбахшии афзоиш ва рушди соҳаи кишоварзӣ бо дарназардошти нақши пешбари бахши хусусӣ ва рӯ овардан ба бозор тибқи Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон то давраи соли 2015, Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатӣ барои давраи солҳои 2010-2012 ва Барномаи амнияти озуқаворӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон то давраи соли 2015, ки даҳолати мақомотҳои давлатӣ ба масъалаи бозорҳо, раванди нархгузорӣ ва ба ин монандро боздошта, дар навбати худ бо дарназардошти зоҳир намудани тавачҷӯҳи якҷоя ба масъалаҳои танзими бозор ва муҳайё намудани шароити мусоид ба имконоти дастрасии деҳқонон ба базаи ашёи хом ва фуруши маҳсулоти худиашон дар бозорҳои дохилӣ, миллии ва минтақавӣ таҳия гардидааст. Чунин усули сиёсат дар асоси пешниҳоди талабот ҷоришавии нархҳо дар бозор таъмин гардида, дар натиҷа соҳаи кишоварзӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон бояд ба соҳае табдил ёбад, ки рӯ ба бозор оварад. Вобаста ба ин мақоми пешбарандаи сиёсати соҳаи кишоварзиро зарур аст, ки тибқи тартиби муқарраргардида, Номгӯи маҳсулотҳои афзалиятноки кишоварзӣ аз тарафи истехсолкунандагони ватанӣ истехсолшавандаро бо дарназардошти талаботи санадҳои меъёрии ҳуқуқии Созмони Умумичаҳонии Савдо бо мақсади таҳти ҷимояи Созмони Умумичаҳонии Савдо қарор гирифтани ин маҳсулотҳо барои тасдиқ таҳия ва пешниҳод намояд.

52. Ба гурӯҳи зироатҳои ғалладонагӣ аз рӯи банди 9 низоми ҳамоҳангии Номгӯи молии фаъолияти иқтисоди хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон, яъне молҳои афзалиятнок биринҷи молӣ ва маҳсулотҳои биринҷӣ дохил мешаванд. Барои ин ҳамчун як қисмати миёнамӯҳлати стратегия, Барнома ҳавасмандкунии деҳқононро ба назар гирифтааст, ки дар навбати худ онҳо истехсоли дохилии биринҷи молиро бо мақсади

конеъгардонии аҳоли зиёд менамоянд. Чихати ҳимояи самараноки бозори кишоварзии мамлакат ва молистеҳсолкунандаи миллии кишоварзӣ дар чараёни мустаҳкамшавии ҷаҳонишавӣ ва либерализатсияи тарифҳои савдои байналхалқӣ, ки ба пайдоиши сиёсати сифатан нави протекционизм оварда мерасонад, нақши асосӣ ба истифодабарии маҳдудиятҳои ғайритарифӣ дар рақобати номукаммали монополистӣ ва афзоиши ошкорои иқтисодӣ милли дода мешавад, андешидани чораҳои зерин зарур аст:

- васеъ намудани доира ва ҳудуди истифодаи усулҳои ғайритарифии танзим;
- таъмини даҳолати комилан мувофиқи давлат бо мақсади маҳдудияти дастрасии воридоти номатлуб ба бозори дохилии озуқаворӣ ва дастгирии содироти милли ва истеҳсолоти воридотро ивазкунанда;
- таҷрибаи фаълонаи унсурҳои ҳимояи соҳаи аграрӣ бо истифода аз унсурҳои зерин:
 - а) квотаҷудокунии тарифӣ ва авҷгирии тарифӣ;
 - б) ташкили системаи таъминкунандаи ҳимояи нархҳои дохилӣ ба маҳсулоти кишоварзӣ ;
 - в) ҷуброни таъсири манфии рақобати ноодилонаи истеҳсолкунандагони хориҷӣ;
 - г) истифодаи чораҳои нисбатан саҳти санитарӣ ва фитосанитарӣ дар ҳолати зарурӣ.

53 Соддагардонии расмиёти содироту воридот. Таҳлили маводи муомилоти савдои хориҷӣ нишон медиҳад, ки айни замон дар ҷумҳурӣ омилҳои боздорандаи муомилоти савдои хориҷӣ мавҷуданд ва яке аз онҳо мураккабии низоми давлатии иҷозатдиҳии амалиёти содироту воридот мебошад. Талаботи зиёд якҷоя бо хароҷоти вобаста ба риояи онҳо метавонад сарбории вазнине барои мақомоти давлатии идоракунӣ ва доираҳои корӣ бошанд ва ҳамчунин монеаи ҷиддие барои рушди савдои байналхалқӣ гарданд. Барои беҳтар намудани ҳамкориҳои мутақобилаи байни агентҳои, мақмоту ташкилотҳои давлативу ғайридавлатии иштироккунанда дар танзими ғайритарифии расмиёти савдои хориҷӣ татбиқи системаи «Равзанаи ягона» чихати соддагардонии расмиёти содироту воридот зарур аст. Чунки ҳадафи асосии системаи «Равзанаи ягона» ташкили оқилонаи фаъолияти сохторҳои маъмурӣ ва кам кардани монеаҳои маъмурӣ зимни оmodасозии ҳуҷҷатҳо (сертификатҳо, шаҳодатномаҳо, санадҳои иҷозатдиҳӣ ва ғайра) мебошад, ки барои барасмиятдарории гумрукӣ заруранд. Бинобар ҳамин асосноккунии техникаю иқтисодӣ оид ба татбиқи «Равзанаи ягона» чихати содда гардонидани расмиёти содироту воридот дар системаи кишоварзӣ зарур аст.

54. Афзоиши содироти молҳои кишоварзӣ унсури муҳими стратегияи рушди аграрӣ ба шумор меравад. Барои рушди содироти маҳсулоти кишоварзӣ зарурати фароҳам овардани шароитҳои мусоиди иқтисодӣ, ташкилӣ, ҳуқуқӣ ва ғайра, инчунин ташкили инфрасохтор, механизмҳои расондани кӯмакҳои давлатии молиявӣ, андозӣ, иттилоотию машваратӣ, маркетингӣ ва дигар намудҳои кӯмакрасонӣ ва дастгирии содиркунандагони ватании маҳсулоти кишоварзӣ ба миён меояд. Бо мақсади ҳалли масъалаҳои мазкур татбиқи чораҳои зерин зарур аст:

- гузаронидани корҳои мурағаб чихати омӯзиш ва таҳлили иқтисодии кишоварзӣ кишвар ва чараёни инкишофи афзалиятҳои рақобатии он;
- гузаронидани тадқиқоти маркетингӣ ва рекламаи маҳсулоти кишоварзӣ дар бозори дохилӣ ва хориҷӣ;
- ташкили инфрасохтори марбутае, ки рушди содиротро таъмин мекунад (Барномаи рушди инфрасохтори таъминкунандаи татбиқи ҳаҷми зарурии содирот омода карда шавад);
- муайян намудани афзалиятҳои мусоидат ба содирот;
- ташкили низоми иттилоотии савдои беруна ва ҳадамоти иттилоотию машваратӣ;
- таҳияи механизми таъминкунандаи суғуртаи содирот бо иштироки ширкатҳои давлатӣ ва хусусӣ;
- баланд бардоштани самаранокии фаъолияти мақомоти давлатӣ чихати пешбурди фаълонаи маҳсулоти содиротӣ ва ҳифзи манфиатҳои корхонаҳои ватанӣ дар хориҷа;

- пешпардохти мунтазам ва таъмини истеҳсолкунандагони маҳсулоти кишоварзӣ бо тухмию ниҳолҳои зарурӣ ҷиҳати истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ тибқи маҷмӯи фармоишот;
- хизматрасониҳои машваратии мунтазам ба истеҳсолкунандагони маҳсулоти кишоварзӣ оид ба интиҳоби намуд, навъ ва тухмиҳои маҳсулоти кишоварзӣ дар заминаи талабот ва маҷмӯи фармоишот;
- ташкили инфрасохтори дахлдор барои навъҷудоқунӣ, борҷомабандӣ, тамғагузорӣ, нигоҳдорӣ ва фуруши маҳсулоти кишоварзӣ дар бозорҳои дохилӣ ва хориҷӣ;
- таҳияи намудани аломати молӣ.

55. Рушди селекция ва тухмипарварӣ. Селекция ва тухмипарварӣ дар Барномаи мазкур нақши афзалиятнок дорад. Тибқи Барномаи рушди соҳаи тухмипарварӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2014 тақмили заминаи моддию техникаи барномаҳои селексионии Институти илмӣ тадқиқотии «Зироаткор» ва Институти илмӣ тадқиқотии «Боғпавар»-и Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон, инчунин хоҷагиҳои хусусӣ пешбинӣ гардидааст. Ин имконият медиҳад, ки раванди пешниҳод намудани навъҳои нави зироатҳои афзалиятдошта тезонида шуда, тухмипарварии тичоратӣ ва Ҷоидагирии иловагӣ барои рушди минбаъдаи соҳа вусъат ёбад. Барнома ташкил ва азнавташкилкунии 7 стансияи навъсанҷиро дар минтақаҳои агроэкологии Тоҷикистон – дар шаҳру ноҳияҳои Кубодиён, Мӯъминобод, Турсунзода, Конибодом ва Спитамен ба нақша гирифтааст. Бо мақсади татбиқи нақшаи таҳкими тухмипарварӣ амалигардонии тадбирҳои зерин зарур аст:

- пешниҳоди рӯйхати хоҷагиҳои тухмипарварии тадриҷан навшаванда аз ҷониби Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои тасдиқ ба Ҷукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- ворид шудан ба Иттиҳоди байналмиллалӣ ҳифзи навъҳои нави растанӣ”;
- ворид шудан ба Конвенсияи байналмиллалӣ оид ба карантин ва ҳифзи растанӣ;
- ворид шудан ба Ассотсиатсияи байналмиллалӣ оид ба таҳлили сифати тухмӣ ва тарҳи сертификатсияи тухмӣ;
- воридшавӣ ба иттифоқи Созмони Умумиҷаҳонии Савдо.

56. Ислоҳот ва таҷдиди хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) яке аз қадамҳои нахустини ислоҳоти ниҳодии кишоварзӣ мебошад. Дар Консепсияи сиёсати аграрии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо қарори Ҷукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31 декабри соли 2008, № 658 тасдиқ шудааст, оварда шудааст, ки барои расидан ба мақсадҳои стратегӣ, афзалияту самтҳои ислоҳоти иҷтимоию иқтисодӣ ва сиёсии дар ҳуҷҷатҳои барномавӣ инъикосёфта аз ҷониби роҳбарияти сиёсии кишвар татбиқ мегарданд. Мақсади ниҳодии онҳо аз таъмини сатҳи зиндагии арзанда ва сазовор барои ҳар як шаҳрванди ҷумҳурӣ иборат аст ва тақозо менамояд, ки оид ба ҳар як соҳаи хоҷагии халқ тадбирҳои мушаххас андешида шаванд. Консепсия вазифаи худро дар ноил гардидан ба мақсадҳои дар боло зикргашта аз рӯи нуқтаи назари: «ҳар як коргари деҳот истеҳсолкунандаи озод буда, давлат ба ӯ шароити мусоид фароҳам меорад ва кафолат медиҳад». Дар ҳолате, ки давлат сиёсати ягонаро муайян менамояд, ин раванд тамоюлро ба бахши хусусӣ дар пешбинии шароитҳои тичорат ҳангоми интиҳоби фаъолияти истеҳсолий равона месозад.

Дигар масъалаҳое, ки Барномаи пешбини намудааст ин: Гирифтани дастрасӣ ба қарзҳои Ҷоидашон паст ва ҳамчун натиҷа, дастрасӣ ба ашёи хоми баландсифат, дастрасӣ ба иттилооти бозаргонӣ ва дастрасии воқеӣ ба бозорҳо, таҳияи стратегияи бозорӣ, коркардӣ ва борпечонӣ ва ҳамчунин дастрасӣ ба технологияҳои зарурӣ, аз ҷумла технологияи коҳиш додани талафоти об (обмонии катрагӣ) ва мутобиқшавӣ ба иқлим.

57. Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи то соли 2015 дар ҳалли масъалаҳои идорақунӣ дар сатҳи маҳаллӣ нопурра маънидод шудани масъалаҳои ҳуқуқӣ, ваколат ва ҳисоботдиҳии мақомотҳои идорақунии маҳаллиро қайд карда, чунин ифода мекунад, ки онҳо дар раванди иҷрои ислоҳот дар сатҳи маҳаллӣ иштироки фаъол надоранд. Аз ин лиҳоз, дар Барномаи амнияти озуқаворӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015 қайд шудааст, ки татбиқи чораҳои дастгирии

давлатӣ маъноӣ тақсимоӣ аниқӣ вазифаҳои давлат ва бахши хусусиро дар бар мегирад. Сиёсати мазкур қабули қарорҳои зеринро талаб мекунад:

- ташаккули сиёсати соҳаи кишоварзӣ, ки ба гузариш аз вазифаи назоратбарӣ ба мусоидаткунӣ равона аст;
- пешгирии мудохилаи мақомоти давлатӣ ба раванди қабули қарорҳо аз ҷониби молистеҳсолкунандагони кишоварзӣ (аз ҷониби деҳқонон);

58. Барои ноил гардидан ба мақсадҳои дар боло зикргардидаи сиёсат ва стратегияи миллӣ Барнома гузаронидани таҳқиқоти ҳамаҷонибаи идоракунии маҳаллӣ ва таҳияи чораҳои махсусро тибқи низоми мавҷудаи қонунгузори миллӣ ва дигар санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ пешбинӣ менамояд ва ба тағйироти мусбӣ дар идоракунии маҳаллии соҳаи кишоварзӣ ва сохтори идоравӣ бо дарназардошти ин чораҳо оварда мерасонад:

- таҳлили умумии санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ, инчунин дар доираи ўҳдадорихои мақомотҳои идоракунии маҳаллӣ, муайян намудани норасоиву масъалаҳои зарурӣ, ворид кардани тағйиру иловаҳо ба низоми қонунгузориҳои амалкунанда;
- муқаррар кардани вазифа ва ўҳдадорихои аниқӣ мақомотҳои маҳаллӣ дар сатҳи вазоратҳо ва идораҳо (бо тавачҷӯҳӣ махсус ба соҳаи кишоварзӣ, истифодабарии об ва замин), инчунин дар сатҳи вилоятҳо ва ноҳияҳо мутобиқи қонунгузориҳои миллӣ ва сиёсати амалкунанда;
- тағйир додани низоми тобеияти дучандаи ҳайати кормандони техникӣ дар сатҳи маҳаллӣ ва муайянсозии низоми тобеият барои ин кормандон нисбати вазоратҳои худудии дахлдор;
- таҳия намудани воҳидҳои омӯзишии дахлдор барои мақомотҳои маҳаллӣ ва гузаронидани омӯзиш дар сатҳи умумимиллӣ бо мақсади беҳдошти иттилоотонии мақомотҳои маҳаллӣ дар бораи санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ ва сиёсату стратегияи миллӣ;

59. Беҳтар кардани муносибатҳои заминдорӣ, махсусан дар хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) барои рушди соҳа аҳамияти муҳим дорад. Ҳолати кунунӣ аз он шаҳодат медиҳад, ки бинобар надоштани имконияти молиявӣ заминҳои хоҷагиҳои деҳқонӣ аз гардиши кишоварзӣ бозмондаанд. Барои аз байн бурдани чунин камбудихо ва бо мақсади беҳтар гардонидани фаъолият ба хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) имконият дода шавад, ки заминро ба иҷора диҳанд ва инчунин сертификати ҳуқуқи истифодабарии заминро ҳамчун воситаи гарав барои гирифтани қарз истифода баранд.

Бо мақсади истифодаи самараноки замин ва таъмини фаъолияти хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) чораҳои зерин андешида шаванд, аз ҷумла:

- ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Кодекси замини Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- таъмини ҳар як заминистифодабаранда бо нусхаи Сертификати ҳуқуқи истифодабарии замин;
- дастгирии чаласаҳои мунтазами деҳқонон, таҳлили фаъолияти деҳқонон ва интихоби шаффофи намояндагони онҳо;
- истифодаи шартномаҳои иҷораи замин бо мақсади додани иҷозат ба тарафҳо барои иҷораи замин бо таъмини ҳифзи амволи худ ва пешниҳоди дастрасии беҳтаршудаи деҳқонон барои гирифтани замини зиёд;
- таъмини дастгирии иттилоотӣ тавассути паҳн намудани маҷаллаҳо, истифодаи васоити ахбори омма, аз ҷумла телевизион, радио ва рӯзномаҳо;
- таъмин намудани ҳар як деҳқон бо нусхаи Шаҳодатномаи қитъаи замин.
- мусоидат ба деҳқонон дар раванди қабули қарорҳо вобаста ба интихоби шаклҳои шахсонӣ ҳуқуқӣ, таҳияи низомномаҳои зарурӣ, ба тартиб даровардани расмиёти ҳуқуқӣ, аз ҷумлаи бақайдгирӣ ва азнавбақайдгирӣ, ташаккули сохтори маъмурӣ ва идоравӣ бо дастгирии Марказҳои кӯмаки ҳуқуқӣ;
- баланд бардоштани даромаднокии хоҷагиҳои деҳқонӣ бо мақсади баргардонидани муҳочирони меҳнатӣ аз хориҷи кишвар;
- такмили муносибатҳои иҷораи замин.

60. Беҳдошти вазъи замин. Вазъи кунунии заминҳои кишоварзӣ якҷанд муш-килотӣ асосиро дар бар мегиранд, аз ҷумла ба қор набурдани заминҳои обӣ, ки дар натиҷа ҳазорҳо гектар заминҳои қорам бекор ҳобидаанд, истифодабарии ғайриоқилонаи қорқарди замин бе истифодаи чораҳои ҳимояи сифати замин аз ҷониби деҳқонон, аз меъёр зиёд истифодабарии нурию захрдоруҳо, масалан дар пахтақорӣ, ки аллақай оқибатҳои қиддиро ба мисли шӯршавӣ, салтатсия ва амсоли ин ҷараёнҳои та-наззуллёбиро ба миён овардаанд. Барнома ба таҳияи механизми самараноки монито-ринги вазъи замин ва истифодабарии он, аз ҷумла гузаронидани таҳқиқоти махсус оиди баҳодихии масъалаҳои вобаста ба ифлосшавии саноатии замин ва об равона гардида-аст. Ба ин васила механизм бояд истифодабарии самараноки заминро бо мақсади пешниҳоди ҳуқуқи истифодаи замин ба шахсони инфиродии воқеӣ ва хоҷагиҳои деҳқоние (фермерие), ки маҳдудияти ба шахси дигар додани заминро, ба истиснои ҳолатҳои ба шахси дигар бо мақсади истифодабарии бевосита дар мавзъҳои, ки зироатҳои ғалладонагии манфиати миллӣ доштаро таъмин менамояд. Ғайр аз ин Бар-нома мувофиқ будани технологияи ҷоришударо нисбати истифодаи замин ва системаи обёрӣ, ки дар асоси шартҳои ниғаҳдорӣ сифати замини кишоварзӣ ва такмилдиҳии технологияҳои обёрӣ барои қам намудани ҳаҷми зарурии оби ползӣ, пешбинӣ менамо-яд. Барои он, ки ин ва ба ин монанд дигар масъалаҳо, ки ба истифодабарии заминҳои, ки минбаъд дар онҳо парвариши ғалладонагиҳои анъанавӣ қобили истифода нест, технологияҳои махсусгардонидашударо бо мақсади истифодаи ҳаддалимкони ин гуна заминҳо ба парвариши зироату растаниҳои ба хушкӣ ва шӯрнокӣ тобовар мутобиқ ме-гардонанд.

61. Ба ғайр аз ин Барнома ба таҷдиди сохтори Вазорати кишоварзӣ, ки ба сиёсати миллии мавҷуда ва стратегияи рушди соҳаи хусусӣ асос ёфтааст, равона гардидааст. Дар Стратегияи паҳн кардани сатҳи қамбизоатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2012 оварда шудааст, ки рушди босуботи соҳаи аграрӣ асосан аз ислоҳоти системаи идоравии соҳаи аграрӣ, чи хеле ки дар поён қайд шудааст, вобаста аст: “Тафсир ва таҷдиди сохтори мавҷудаи давлатии танзими соҳаи аграрӣ муҳим мебошад. Дар мадди аввал ислоҳоти Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистонро гузаронидан зарур аст. Вазифаи ислоҳот ин гузариш аз ақидаҳои идораҳои фармондихӣ ба ақидаҳои идоравие, ки рӯ ба бозор овардаанд, иборат аст. Нақши асосии Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар таҳияву татбиқи сиёсати аграрӣ ва истифодаи самараноки намудҳои фаъолияте мебошад, ки танҳо давлат метавонад иҷро намояд ва аз фаъолияте, ки бахши хусусӣ қобилияти анҷомбахшии онро дорад, худдорӣ намояд”. Ҷунин роҳбарии сиёсат муайянсозии аниқӣ вазифа ва ӯҳдадорӣҳои вазоратро ҳамчун мақомоти ташшакулдиҳандаи сиёсат, танзимкунанда ва фароҳамоварандаи шароитҳои мусоиди афзоиш ва рушди хоҷагии қишлоқи ба бахши хусусӣ асосёфта, ки идоракунии хоҷагиҳои деҳқонӣ ва тамоми силсилаи бунёди нархро аз истехсолот то қорқард ва маркетинг ба бахши хусусӣ волегузорад, таъмин мекунад. Ин тағйири сохтор, муттаҳидшавии шӯъбаҳо ва ташкили марказҳои махсусгардонидашудаеро тақозо менамояд, ки бо масъалаҳои алоқаманди фаъолияти ҳуқуқиву танзимӣ, ташаққули низоми самараноку устувори пешгирикунанда ва огоҳкунии саривақтии ҳолатҳои бӯҳронӣ ва ғайр аз ин таҳияи стратегияи мониторинги амнияти озуқаворӣ ва рушди соҳаи машғуланд.

62. Ба муносибатҳои бозоргонӣ гузаштани соҳаи кишоварзӣ яке аз самтҳои афзалиятноки рушди соҳа ба ҳисоб меравад. Гузаштан ба муносибатҳои бозоргонӣ имконият медиҳад, ки истехсол, қорқард, нигоҳдорӣ, ҳамлу нақл ва фурӯши маҳсулоти кишоварзӣ ба таври табиӣ танзим гардад. Вобаста ба ин барои ба муносибатҳои бозорӣ гузаштан ба таври илова як қатор санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ қабул қардан лозим аст, аз ҷумла:

- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи кооперативи қарзии кишоварзӣ ва маҳсулоттайёркунии давлатӣ»;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи қамъиятҳои рафоқатӣ»;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи кооперативҳо»;

- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи чарогоҳҳо»;
- санадҳои меъёриву ҳуқуқи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи татбиқи системаҳои иттилотию технологияи «Равзанаи ягона» оид ба қоидаҳои содиротию воридоти ва транзити, воридшавии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Конвенсияи байналхалқӣ оид ба карантин ва ҳифзи растанӣ ва Созмони аврупоию баҳри Миёназамин оид ба карантин ва ҳифзи растанӣ.

63. Таъмини рушди инфрасохтори деҳот. Тавассути татбиқи намудани барномаҳои соҳавӣ ва иҷтимоию иқтисодии рушди минтақаҳои то соли 2015 маҷмуи инфрасохтори аҳамияти иҷтимоӣ ташкил мегардад, вале рушди хизматрасонии бахши хусусӣ, ки вазифа ва ўҳдадорихоро дар ҳамкориҳои бахши хусусӣ ва давлатӣ муқаррар менамояд, самти афзалиятнок ба ҳисоб меравад. Айни замон дар ҷумҳурӣ 54 маркази хизматрасонии техникӣ ва 161 маркази фуруши чаканаи нуриҳои минералӣ, қисмҳои эҳтиётӣ, захрхимикатҳо, 107 нуқтаи хизматрасонии байторӣ ва 240 маркази бордоркунии сунъии чорво мавҷуд аст. Аммо фаъолияти ҳамаи ин корхонаҳо танҳо ба як қисми талаботи миллии ҷавобгӯ аст ва пас бояд низоми истифодабарии самарабахш ва оқилонаи роҳҳо, ҳам дар шабакаи миллии ва ҳам роҳҳои байнидеҳотии аҳамияти маҳаллидошта, шабакаи таъмир ва таҷдиди хатти интиқоли барқ, вусъати бозорҳои фуруши нуриҳои минералӣ ва захрхимикатҳо, таъминот бо қисмҳои эҳтиётӣ мошинҳои хоҷагии кишлоқ, нуқтаҳои хизматрасонии байторӣ, хадамоти ҳифзи растанӣ, коргоҳҳои хурди коркарди маҳсулоти кишоварзӣ, заводҳои пахтатозакунӣ, харид ва фуруши маҳсулоти кишоварзӣ, боркашонӣ дар асоси фаъолияти соҳибкорӣ ташкил карда шавад.

64. Таҳияи механизми татбиқи дастовардҳои илм ва истеҳсолот ва ташкили мақоми ҷорӣ намудани ин механизмҳо. Рушди самараноки хоҷагии кишлоқ аз бисёр ҷиҳат аз масъалаи омӯзиш ва бозомӯзии ҳаياتи кадрҳо ва татбиқи дастовардҳои наватрин дар истеҳсолот ва илм вобаста аст. Ҳамчунин фаъолияти илмию таҳқиқотиро дар соҳаи истеҳсоли маҳсулоти кишоварзии аз ҷиҳати экологӣ тоза ва барои муҳит ва саломатӣ беҳатар бояд инкишоф дод. Марказҳои илмию таҳқиқотӣ ва муасисаҳои таълимии кишоварзии мавҷуда ба пуррагӣ ба талаботи афзудаи истодаи деҳқонон ва кишвар ба маънои тоҷаш, ки ба масъалаҳои беҳдошти сифат ва афзоиши ҳаҷми маҳсулот новобаста аз манбаъҳои мавҷудаи истифодаи беҳатарии захираҳои табиӣ ва технологияҳои амалӣ ҷиҳати истифодабарии оқилонаи энергия, об ва амсоли инҳо ҷавоб дода наметавонанд. Аз ин лиҳоз ба мақомоти дахлдор лозим аст, то он нагонҳои дар соҳаи корҳои илмию таҳқиқотӣ ва маълумоти кишоварзӣ, ба монанди татбиқи технологияҳои ҳозиразамони истеҳсолоти кишоварзӣ, ташкили марказҳои илмию таҳқиқотӣ ва таҳияи барномаи омӯзиши муосирро барои марказҳои илмию омӯзишӣ, аз он ҷумла Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон самарабахшона пайгирӣ намояд. Таъсири назаррас ба самаранокии кори илмию таҳқиқотӣ бояд аз ҷониби давлат дастгирӣ ва ба воситаи татбиқи маҳсулоти ниҳонии дар натиҷаи кори илмӣ ба даст омада ба истеҳсолот тавассути зиёд кардани ҳаҷми маблағгузорӣ бо роҳи фароҳам намудани речаи мусоиди андозсупорӣ, шартҳои қарздиҳӣ ва иҷораи дарозмӯҳлат, ҳамчунин ба воситаи дигар воситаҳои молиявӣ расонида шавад. Инчунин баҳамонии фаъолияти илмию таҳқиқотии асосӣ ва амалӣ, истифодабарии якҷояи донишу технологияҳои илмӣ, фарогирии пурраи истеҳсолкунандагони маҳсулоти кишоварзиро дигар истеҳсолкунандагон бо дастгирии машваратӣ дар маҷмӯъ бо низоми пешниҳоди иттилооти соҳа, аз он ҷумла ташкили сарчашмаҳои давлатии иттилоот аз марказҳои илмию маърифатӣ ва марказҳои баланд бардоштани таҳассуси кадрҳои дорои маҳорати баланди касбӣ зарур аст.

65. Мақомоти ваколатдори соҳаи кишоварзӣ бояд ҳамасола Нақшаи ҷорабиниҳои дастгирии рушди Маркази баланд бардоштани таҳассуси мутахассисони соҳаи кишоварзиро пешниҳод карда, масъалаи дастгирии ҳарсолаи молиявиро новобаста аз шакли моликият пешбинӣ намояд. Барои расидан ба ин ҳадафҳо зарур аст:

- такмили заминаи санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ ҷиҳати тичоратӣ намудани соҳаи фаъолияти илмию таҳқиқотӣ;

- таҳияи механизми татбиқи дастовардҳои илм дар истеҳсолот; бо таъкиди махсус ба фаъолияти амалии илмию таҳқиқотӣ дар заминаи хоҷагиҳои деҳқонӣ ва рушди мактабҳои саҳроии деҳқонон бобати беҳдошти вазъи мубодилаи иттилоот ва таҷриба байни деҳқонон;
- татбиқи низоми муосири омӯзиш дар соҳаи маърифати кишоварзӣ ва ташкили курсҳои тақмили ихтисос тибқи талаботи замон дар байни мутахассисони соҳаи кишоварзӣ;
- гузаронидани таҳқиқоти илмӣ дар соҳаи кишоварзӣ бо мақсади ташкили истеҳсолоти сарфақунандаи энергия ва аз ҷиҳати экологӣ тоза;
- таҳияи тадбирҳо бобати ҷалби мутахассисони ҷавон ба фаъолияти илмӣ тавассути ҳавасмандии онҳо;
- таҳияи воситаҳои гузаронидани мониторинг барои муайянсозии талабот ба мутахассисони соҳаи кишоварзӣ оид ба равияҳои нави омодаسازی мутахассисон;
- ҷоригардонии усулҳои қоҳиш додани бекорӣ байни мутахассисони соҳаи кишоварзӣ тавассути гузаронидани ҷорабиниҳои кӯтоҳмӯҳлат дар истеҳсолот;
- таҳияи воҳидҳои омӯзишии васеъихтисос барои деҳқонон дар масъалаҳои истеҳсолоти самарабахш, технологияҳои коркард ва фурӯш, инчунин идоракунии оқилона ва самараноки хоҷагиҳои деҳқонӣ.

66. Ислоҳот ва тағйироти кулӣ ҳамеша ғолибон ва мағлубонро тавлид менамояд. Барои ҳамин Барномаи мазкур ба ҳалли масъалаҳои ҳимояи иҷтимоии аҳоли, ки дар натиҷаи гузаронидани ислоҳот ба миён меояд, равона шудааст. Дар Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015 ба рушди яке аз бахшҳои ҳифзи иҷтимоии аҳоли «Таъмини шуғли самараноки аҳоли» афзалият дода, татбиқи ҷораҳои низомӣ оид ба ташкили ҷойҳои кории иловагӣ, аз он ҷумла аз ҳисоби мусоидат ба бахши хусусӣ ва соҳибкорӣ, ҷалби сармоягузорӣ, дастгирии худфаъолияткунӣ ва бо кор таъмин намудани занҳо ва инчунин рушди хунаҳои миллии ва меҳнати хонагӣ, омӯзиш ва бозомӯзии бекорон ба ихтисосҳои нави эҳтиёҷдоштаи бозори меҳнат, васеъ намудани таҷрибаи истифодаи шаклҳои муваққатии шуғлноқӣ, таъмини иштироки шарикони иҷтимоӣ дар ҳалли масъалаҳои шуғлнокии аҳоли дар назар дошта шудааст.

67. Ислоҳоти идораи бахши пахтакорӣ ва татбиқи диверсификатсияи зироатҳои кишоварзӣ самти дигари Барнома ба ҳисоб меравад:

- қисми зиёди хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) дар бахши пахтакорӣ тӯли 70-80 сол танҳо пахта парвариш кардаанд ва новобаста аз он ки соҳиби заминҳои наздиҳавлигӣ буда, меваю сабзавот парвариш мекунад, дорои малакаю иқтидори маҳдуди дифференсиатсияи дигар зироатҳо мебошанд. Ин амал метавонад мушкилиҳоро барои хоҷагидорон (фермерон) дар мавриди гузариши нисбатан бомуваффақият эҷод намояд ва ба оқибатҳои ҷиддӣ оварда мерасонад.
- ғайр аз хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ), ки бо пахта сару кордоранд, қувваи зиёди кироӣ дар хоҷагиҳои пахтакор фаъолияткунанда низ мавҷуд аст. Бо дарназардошти ислоҳоти идоракунии бахши пахтакорӣ ва ё диверсификатсияи зироатҳо, баъзе аз онҳо даромади мавсимии худро аз даст медиҳанд.
- тақвияти сармоякунонии соҳаи кишоварзӣ бе ягон шакку шубҳа ба истифодаи техникаи муосири кишоварзӣ оварда мерасонад ва ба ҳамин тариқ талабот ба қувваи корӣ кам гашта, дар навбати худ имконоти бо кор таъминкуниро дар хоҷагиҳо, алалхусус хоҷагиҳои деҳқонӣ паст мекунад.
- пас аз пошхӯрии Иттиҳоди Шӯравӣ, аз он ҷумла баъд аз ҷанги шаҳрвандӣ имконияти мустақкам намудани иқтидор ва омӯзиши деҳқонон тамоман набуд. Ғайр аз ин афзоиши муҳочирати меҳнатӣ ба он оварда расонд, ки ҷавонмардони дорои малакаҳои махсус тарки деҳот менамоянд ва хоҷагиҳо бе кормандони соҳибмалакаи зарурии касбию техникӣ мемонанд. Дар навбати худ он ба ҳосилноқӣ ва даромаднокии хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) таъсири манфӣ мерасонад.

- дастрасӣ ба иттилооти бозаргонӣ оид ба маводи кишоварзӣ ва инчунин маҳдудиятҳои ҷиддӣ доир ба ҳамлу нақл ва инфрасохтори бадшудаистодаи кишоварзӣ ба он оварда расониданд, ки қисмати зиёди деҳқонон ба хариди маводҳои беҳад гарону бо нархҳои арзон фурӯхтани маҳсулоташон ба воситаи миёнаравҳо эътимод доранд.
- бо дарназардошти набудани танзими самарабахшонаи қувваи кори хориҷӣ, аз он ҷумла дар лоиҳаҳои калони бо инфрасохтор ва истеҳсолоти кишоварзӣ алоқаманд, коргарони тоҷик дар баъзе мавридҳо бекор мемонанд. Як қатор давлатҳои донор талаб менамоянд, ки дар навбати аввал коргарони соҳибкасб ва корноозмудаи давлатҳояшон ба қор қабул гарданд, ки чунин вазъият имкониятҳои ками бо қор таъминкуниро дар ин лоиҳаҳо ба коргарони тоҷик мемонад.
- андозҳои иҷтимоӣ бори гарони дигаре барои аксарияти хоҷагидорон (фермерон) мебошанд ва махсусан барои онҳое, ки музди маоши кам мегиранд ё эътимод ба ҳосили заминҳояшон доранд.

Мутобиқи таҳлили овардашудаи вазъият зарурати таҳияи низоми мониторинг, ки ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон имконияти самарабахшона ошкор намудани гурӯҳҳои нисбатан ҳассосеро, ки ба онҳо ислоҳот таъсири манфӣ расонидааст, пеш меояд; гузаронидани таҳқиқот оид ба шугълнокии ғайрирасмӣ ва муайянсозии иқтисодии қорию оянда ва дар баробари ин омӯзиши техникаю касбӣ, ки мутобиқи нуқтаҳои назари мухталифи ислоҳот барои иҷрои самарабахшонаи ислоҳоти мазкур лозим аст, таъмин гардад.

4. Баҳодиҳии самаранокии Барнома

68. Иҷрои Барномаи мазкур бояд ба татбиқи вазифаҳои афзалиятноки Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015, Стратегияи паст намудани сатҳи камбизоатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи солҳои 2010-2012, Барномаи амнияти озуқаворӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015, Консепсияи сиёсати аграрии Тоҷикистон оварда расонад. Ғайр аз ин зарур аст, ки Стратегияи соҳаи кишоварзӣ барои давраи солҳои 2012 -2020, аз он ҷумла Нақшаи инвестиционӣ оид ба таъмини маблағгузорию он таҳия гардад, инчунин татбиқи самарабахшонаи Барнома зарур аст. Яке аз воситаҳои баҳодиҳии самарабахши Барнома дар давраи ибтидоии татбиқи Стратегияи соҳаи кишоварзӣ дар солҳои 2012-2015 ин тақсмоти дурусти он 10-12 ноҳияи интихобӣ, ки дар минтақаҳои мухталифи агроэкологӣ ҷойгиранд, мебошад. Зарурати гузаронидани мониторинг ва мушоҳидаи дақиқона аз болои татбиқи амалии давраҳои мухталифи ислоҳот дар қатори бахшҳои замин, об, мақсаднокӣ ва самаранокии онҳо, методологияи истифодашаванда ва инчунин дараҷаи иштироки тарафҳои манфиатдор, хоҷагидорон (фермерон), мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, муассисаҳои давлатии марказӣ ва институтҳо бурда шавад. Бо ин пешбинӣ мегардад, ки татбиқи Барномаи мазкур ва ислоҳот тавассути стратегияи соҳавӣ чунин натиҷаҳои мушаххасро хоҳад дод:

- баланд бардоштани самаранокии соҳаи кишоварзӣ ба воситаи ширкати фаъолнаи бахши хусусӣ;
- васеъ намудани номгӯй ва модернизатсияи маҳсулот тавассути навкунии соҳаи кишоварзӣ;
- рушди рақобат ва баланд бардоштани иқтисодии соҳаи кишоварзӣ;
- барқарор ва инкишофи системаи обёрӣ;
- рушди фаъолияти соҳибкорӣ ва таъмини ҳуқуқҳои баробар ва кафолатҳо барои истифодабарии замин;
- истифодабарии оқилона ва идоракунии устуворонаи захираҳои об ва замин;
- пешниҳоди шартҳои «Озодии интихоби зироатҳои парваришшаванда» бо имтиёзот ва кафолатҳои дахлдор тавассути таҳкими заминаи моддӣ ва ҳуқуқӣ;

- ташкили шароитҳои мусоид барои фурӯши маҳсулот дар бозор;
- коҳиш додани вобастагии истеъмоли аз воридоти маҳсулоти асосии хӯрокворӣ тавассути афзоиши ҳаҷми маҳсулоти истеҳсоли ватанӣ, ки ба пастшавии сатҳи камбизоатӣ оварда мерасонад;
- тақсимоли аниқи вазифаҳои бахшҳои давлатӣ ва хусусӣ;
- таъмини аҳоли бо ғизои солим ва маҳсулоти хӯрокворӣ;
- беҳдошти таъминоти ғизои аҳоли;
- ҳифзи устувори захираҳои табиӣ;
- беҳтар намудани шароити воситаҳои зист барои ҳаёти шаҳрвандон.

5. Сарчашмаҳои маблағгузори Барнома ва стратегияи татбиқи он

69. Татбиқи Барнома, намунаҳои маблағгузори он, сармоягузори ва амаликунони он бояд пурра дар стратегияи соҳа батафсил оварда шаванд, ки таҳияи он дар нимсолаи дуюми соли 2012 ба нақша гирифта шудааст. Татбиқи стратегияи соҳавӣ бо дигар стратегияҳои соҳа, махсусан соҳаҳои замин ва об зич алоқаманд мешавад ва инчунин ба нақша гирифта шудааст, ки дар нимсолаи дуюми соли 2012 чунин стратегияҳои соҳавӣ таҳия карда шаванд. Татбиқи амалии Барнома бояд дар ҳамкорӣ бо дигар вазоратҳои соҳавӣ, махсусан Вазорати мелиоратсия ва захираҳои оби Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Кумитаи давлатии заминсозӣ ва геодезии Ҷумҳурии Тоҷикистон самарабахшона анҷом ёбад. Намудҳои фаъолияте, ки иҷрои онҳо дар доираи Барномаи мазкур ба нақша гирифта шудааст, муфассал дар стратегияи соҳавӣ бо мутобиқати мақсадҳои муайян ва нишондиҳандаҳои шумораӣ баён мегарданд. Стратегия аз ҳисоби маблағгузори давлатӣ ва барномаҳои дастгирии техникаи ташкилотҳои донорӣ амалӣ карда мешавад. Ғайр аз он мақомоти ваколатдори соҳа дар нимсолаи дуюми соли 2012 стратегияи амикро барои ҷалби барномаҳои сармоягузори дохилӣ ва берунӣ, аз он ҷумла ҳамкориҳои давлатию хусусӣ ва корхонаҳои муштарак таҳия менамояд. Агар татбиқи Барнома самарабахшона амалӣ гардад, пас стратегияи он ҷалби худи хоҷагидоронро (фермеронро) ҷиҳати маблағгузори соҳа пешбинӣ менамояд.

6. Ташкил ва мониторинги рафти иҷрои Барнома

70. Назорати умумии татбиқи Барномаи мазкур аз ҷониби Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи ваколатҳои муқарраршуда бурда мешавад ва аз ҷониби вазорат ҳар сол ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оиди иҷрои Барномаи мазкур ҳисобот пешниҳод мегардад.

Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамроҳангсозии татбиқи Барномаи мазкурро амалӣ мекунад. Ҳамчунин Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон ташаббускори таъсиси гурӯҳи кори мустакил оид ба мониторинги Барномаи мазкур мебошад. Ба ҳайати гурӯҳ намояндагони Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии

Тоҷикистон, вазорату идораҳои дахлдор ва сохторҳои зертобеъ, ташкилотҳои байналмилалӣ, инчунин намояндагони ассотсиатсияҳо, иттиҳодияҳои ҷамъиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва воситаҳои ахбори омма дохил мешаванд. Гурӯҳи корӣ бояд дар бораи татбиқи ислоҳот ҳар семоҳа ҳисобот бо интишори ҳатмии он дар воситаҳои ахбори омма омода созад.

Бо қарори Ҳукумати
Ҷумҳурии Тоҷикистон
аз «1» августи соли 2012,
№383 тасдиқ шудааст.

Нақшаи чорабиниҳо оид ба татбиқи Барномаи ислоҳоти кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012 – 2020

№	Вазифаҳо	Мӯҳлати иҷро	Иҷрокунадгон	Сарчашмаи маблағгузорӣ	Индикаторҳо	Натиҷаҳо
1.	Ислоҳот ва анавташқилқунии хоҷагиҳои деҳқонӣ – фароҳам овардани муҳити озод барои деҳқон ва молистеҳсолкунандагон зимни интихоби кишти зироат, ҷои коркарди маҳсулот ва дастрасӣ ба бозор – ворид намудани тағйири иловаҳо ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ)» – таъсис додани ҳадамот оид ба дастгирии хоҷагиҳои деҳқонӣ дар сатҳи миллии ҷамоатҳо ва ноҳияҳо – аз байн бурдани нобаробарии гендерӣ – содда гардонидани намуд ва мӯҳлати ҳисоботдихии оморӣ ва андозбандӣ – ворид намудани тағйири иловаҳо ба Кодекси заминии Ҷумҳурии Тоҷикистон	2012-2015 2012-2013 2012-2013	Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи давлатии заминсозӣ ва гезодезии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи қор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон ва дигар вазорату идораҳо	Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи давлатии заминсозӣ ва гезодезии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи қор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон ва дигар вазорату идораҳо бо кӯмаки молиявӣ ва техникӣ донорҳои байналмилалӣ	Диверсификасияи зироатҳои асосии кишоварзӣ аз ҷониби хоҷагиҳои фермерӣ ва оилаҳо. Таъмини дастгирии молистеҳсолкунандагони кишоварзӣ. Баланд бардоштани нақши занон дар идоракунии кишоварзӣ	Қабули қарорҳои озод оид ба идоракунии хоҷагиҳои деҳқонӣ; қанолати ҳукуки истифодабарии замин ва интихоби зироатҳо Баробарҳукуки мардон ва занон дар идоракунии истеҳсолот хангоми тақсими амвол Таъмини баробарҳукуки дар идоракунии хоҷагиҳои деҳқонӣ Баланд бардоштани даромадҳои хоҷагиҳои деҳқонӣ

№	Вазифаҳо	Мӯҳлати иҷро	Иҷрокунандагон	Сарчашмаи маблағгузорӣ	Индикаторҳо	Натиҷаҳо
2.	Таҳияи механизмҳои баҳодихии иқтисодии замин ва бозори амволи ғайриманкул – ба иҷора додани ҳуқуқи истифодабарии замин, истифодаи ҳуқуқ ҳамчун қафӯлат – ворид намудани тағйири иловаҳо ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ипотека» – ворид намудани тағйири иловаҳо ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи хочагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ)» – тақмили муносибатҳои заминифодабарии хочагиҳои деҳқонӣ	2012-2015 2012	Гуруҳи корӣ оид ба ислоҳоти замин, Кумитаи давлатии заминсозӣ ва гезодезии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати мелиоратсия ва захираҳои оби Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати мелиоратсия ва захираҳои оби Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи ҳифзи муҳити зисти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон	Аз ҳисоби бучети ишғирокунадагон ва кӯмаки техникӣ донороҳи байналмилалӣ Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати энергетика ва саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати мелиоратсия ва захираҳои оби Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи давлатии заминсозӣ ва гезодезии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон бо кӯмаки техникӣ донороҳи байналмилалӣ	Истифодабарии самараноки захираҳои замин ва дигар захираҳои табиат Таъмини гузариши кишоварзӣ ба муносибатҳои бозоргонӣ	Баланд бардоштани сатҳи таъминоти гарави хочагиҳои деҳқонӣ, дастарсӣ ба қарзҳо, истифодаи оқилонаи замин, озодии бозор ва ҳифзи беҳатарии экологӣ дар мамлакат Рушди соҳаи кишоварзӣ дар маҷмуъ ва таъмини ноил гаридан ба максадҳои ислоҳоти соҳаи кишоварзӣ
3.	Рушди минбаъдаи зироатҳои даромаднокиашон баланд (содиротӣ ва ивазкундаи маҳсулоти воридшаванда), зиёд намудани масоҳати боғҳои	2012-2020	Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати рушди	Дар доираи Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон № 683	Зиёд намудани масоҳати майдонҳои боғҳо ва ангурзорҳо	Таъмини талаботи истифодабарандагони дохилӣ ва рушди захираҳои содиротии маҳсулоти боғпарварӣ

№	Вазифаҳо	Мӯҳлати иҷро	Иҷрокунандагон	Сарчашмаи маблағгузорӣ	Индикаторҳо	Натиҷаҳо
	мевадиханда барои содирот, дар шакли ғару тоза ва инчунин дар шакли хушк		иктисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон	аз 27 июни с.2009 «Дар бораи рушди минбаъдаи боғдорӣ ва ангурпарварӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи солҳои 2010-2014», сармоияи беруна ва дохила		ва ангурпарварӣ
4.	Ноил гардидан ба устувории молиявӣ – таҳияи механизми қарздиҳии имтиёзноки кӯтоҳмӯҳлат, миёнамӯҳлат ва дарозмӯҳлат – рушди кооперативҳои кишоварзии қарздиҳӣ дар асоси таҷрибаҳои минтақаӣ	2012-2015 2012-2013	Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон	Аз ҳисоби буҷаи вазоратҳо ва кӯмаки техникаи донорҳои байналмилалӣ	Тезонидани раванди додани қарзҳо ва баргараф кардани дискриминасияи молистеҳсолкунандагон	Дастрасии озод ба қарзҳо таъмин шуда истодааст
4.1	Таъсиси низоми миллии суғуртаи соҳаи кишоварзӣ	2012-2020	Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ширкати «Тоҷиксуғурта» ва мақомоти ҳокимияти давлатӣ.	Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар вазорату идораҳо бо кӯмаки молиявӣ ва техникаи донорҳои байналмилалӣ	Кохии додани хатар дар истеҳсолоти кишоварзӣ	Истеҳсолкунандагон аз муфлисшавӣ ҳифз шуданд
5.	Қорӣ намудани механизми нави маблағгузории соҳаи кишоварзӣ	2012-2015	Ҷуғуҳи қорӣ оид ба таҳияи механизми нави маблағгузорӣ; Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон	Бо кӯмаки техникаи донорҳои байналмилалӣ	Таъмин намудани маблағгузории устувори кишоварзӣ	Баланд бардоштани сатҳи дастрасӣ ба маблағҳо
6.	Таъсис ва рушди кооперативҳои хизматрасон,	2012-2020	Вазорати кишоварзии	Вазорати кишоварзии	Рушди кооперативҳои истеҳсоли дар ҳамаи	Беҳтар намудани низоми маблағгузории мод-

№	Вазифаҳо	Мӯҳлати иҷро	Иҷрокунандагон	Сарчашмаи маблағгузорӣ	Индикаторҳо	Натиҷаҳо
	иттиҳодияҳои соҳавӣ – тақмили конунгузорӣ ва таҳияи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи кооперативҳои хизматрасон» – гузаронидани чорабиниҳои умумимиллии иттилоотии маърифатӣ – ҷорӣ намудани низомии ҷаҳиди кооперативҳои кишоварзӣ – рушди ассотсиатсияҳои соҳавӣ	2012 2012-2015 2012-2015 2012-2015	Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати мелиоратсия ва заҳираҳои оби Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон	Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи давлатии заминсозӣ ва геодезии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон, вазорати кӯмаки молиявӣ ва техникаи донорҳои байналмилалӣ	бахшо, хусусан истифодабарандагони об ва замин дар соҳаи кишоварзӣ, химояи молистеҳсолкунадагон дар ҳама сатҳ	дию техникӣ ва баландбардоштани самаранокӣ истеҳсоли кишоварзӣ
7.	Таҷдиди низомии андозбандӣ – омӯзиши санадҳои меъерии ҳуқуқӣ вобаста ба андозбандии соҳаи кишоварзӣ ва ҳангоми зарурат тибқи тартиби муқарраргардида андешидани чораҳо ҷиҳати озод намудан аз андоз аз арзиши иловашуда хангоми воридоти нуриҳои минералӣ, пеститсидҳо ва таҷизоти коркарди зарурии саноатӣ барои истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ	2012-2013 2012-2013	Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи андозии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар вазорату идораҳо	Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар вазорату идораҳо бо кӯмаки молиявӣ ва техникаи донорҳои байналмилалӣ	Беҳтар намудани дастрасӣ ба заҳираҳои моддию техникаи	Рушди истеҳсоли кишоварзӣ ва баландбардоштани самаранокӣ ва маҳсулнокии соҳа

№	Вазифаҳо	Мӯҳлати иҷро	Иҷрокунандагон	Сарчашмаи маблағгузорӣ	Индикаторҳо	Натиҷаҳо
	<ul style="list-style-type: none"> – амалиётҳои лизингӣ вобаста ба воридоти таҷизот барои истеҳсолоти кишоварзӣ – бартараф намудани нобаробарҳукукии андозбандии зироатҳо 					
8.	<ul style="list-style-type: none"> – Таҳияи стратегия оид ба сермахсулнокии ва диверсификасияи соҳа – иваз намудани майдони кишти пахта бо зироатҳои равангдиханда ва ғалладонагиҳо – беҳтар намудани дастрасӣ ба хуроки чорво – таҳияи механизми агролизинг – ташаккули гуруҳҳои ягонаи молиявӣ санъатии баҳши хусусӣ – ташкил намудани сеҳҳои хурд оид ба истеҳсоли хуроки иловагии чорво, хуроки омехта ва коркарди маҳсулот 	2012-2013	Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон ва мақомотҳои иҷроияи маҳаллӣ	Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон ва мақомотҳои иҷроияи маҳаллӣ, дар доираи Барномаҳои қабулгардида, сармоягузориҳои берунӣ ва дохилӣ	Зиёд намудани ҳаҷми истеҳсоли зироатҳои равангдиханда, кам кардани масрафи тухмӣ, маҳсулнокии чорводорӣ, паррандапарварӣ, харгӯшпарварӣ ва истифодабарии самараноки захираҳои об	Таъмини санъати коркард бо шӯи хом ва қонъ гардонидани талаботи истеҳсолкунандагон, таъмини талаботи меъёри истеҳсоли физиологияи аҳоли бо равангҳои растани
9.	<ul style="list-style-type: none"> – Рушди чорводорӣ зотӣ – Дар таҳрири нав қабул намудани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи зотпарварӣ» – таҳияи системаи дастгирии рушди соҳаи зотпарварӣ ва таъмини талаботи хоҷагиҳо ба хайвоноти хушзот 	2012-2020 2012-2013 2012-2013	Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон.	Дар доираи барномаҳои қабулгардида, сармоягузориҳои берунӣ ва дохилӣ	Афзоиши вазни хайвоноти зотӣ, истеҳсоли гӯшт, шир ва пашм	Ноил гардидан ба амнияти озукавории мамлакат бо маҳсулоти чорводорӣ

№	Вазифаҳо	Мӯҳлати иҷро	Иҷрокунандагон	Сарчашмаи маблағгузорӣ	Индикаторҳо	Натиҷаҳо
10.	<p>Фароҳам овардани шароити мусоиди эпизоотӣ ва таъмин намудани амнияти хурока</p> <ul style="list-style-type: none"> – ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи байторӣ» – таъмини рушди sanoati дорусозии байторӣ; – рушди ҳадамоти хусусии байторӣ 	2012-2020	<p>Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон ва мақомотҳои иҷроияи маҳаллӣ</p>	<p>Аз ҳисоби бучети давлатӣ, Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон ва кӯмаки техникӣ донорҳои байналмилалӣ, сармоягузори берунӣ ва дохилӣ</p>	<p>Беҳдошти вазъи эпизоотикӣ</p>	<p>Ҳифзи саломатии ҳайвонот ва беҳатарии маҳсулоти чорводорӣ, пешгирии аз муфлисшавӣ, таъмини аҳолии бо озӯкаи аъло-сифат</p>
11.	<p>Истифодабарии устувор ва идоракунии захираҳои табиӣ</p> <ul style="list-style-type: none"> – таҳияи чорабинӣҳо оид ба маълумотнокӣ аҳолии доир ба чораҳои пешгирии та-назулӯбии захираҳои табиӣ – таҳияи лоиҳаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи чарогоҳҳо» – тақмили сохтори майдонҳои кишти зироатҳои хӯроқи чорво, истифодабарӣ ва беҳдошти чарогоҳҳо – тақмили Нақшаи роҳҳои чорвогузар ва ҷойҳои дам-гирии чорво 	<p>2012-2020</p> <p>2012-2015</p> <p>2012-2015</p> <p>2012-2020</p> <p>2012-2020</p>	<p>Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати мелиоратсия ва захираҳои оби Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати энергетика ва sanoati Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи давлатии заминсозӣ ва геозедезии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи ҳифзи муҳити зисти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон ва мақомотҳои</p>	<p>Дар доираи барномаҳои давлатӣ, сармоягузори берунӣ ва дохилӣ</p>	<p>Баланд бардоштани ҳосилнокии чарогоҳҳо аз 1 га чарогоҳҳои зимистона то 10-15 с/га, дар чарогоҳҳои тобиғат аз 20-25 с/га</p> <p>Зиёд намудани иқтидори хурока</p>	<p>Баланд бардоштани маҳсулнокии чорводорӣ ва ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти чорводорӣ</p> <p>Қонеъ гардонидани та-лаботи соҳаи чорводорӣ бо хӯрокаи истеҳсоли дохилӣ</p>

№	Вазифаҳо	Мӯҳлати иҷро	Иҷрокунадагон	Сарчашмаи маблағгузорӣ	Индикаторҳо	Натиҷаҳо
12.	Таҳияи технологияи мутобик-шафии кишоварзӣ ба тағйирёбии иқлим (зироатҳои ғалладонаги ба хушқоли тобвар) – гузаронидани корҳои ил-мио таҳқиқотӣ.	2011-2020 2012-2015	Иҷроияи маҳаллӣ Вазорати кишоварзӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи хифзи муҳити зисти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон ва мақомотҳои иҷроияи маҳаллӣ	Дар доираи бучети тасдиқшудаи ҳамасола, сармоягузори берунӣ ва дохилӣ	Баланд бардоштани ҳосилнокии зироатҳои лубӣёдонагиҳо дар замиҳои лалмӣ. Барои қабули қарорҳои лозимӣ дар соҳаи кишоварзӣ Истеҳсол бо мақсади гирифтани ҳосили баланди зироатҳои кишоварзӣ но-вобаста аз таъсири омилҳо.	Гирiftани ҳосили мунтазами ғалладонагиҳо ва лубӣёдонагиҳо дар аз замиҳои лалмӣи ҷумҳурий Гирiftани ҳосили мунтазами зироатҳои кишоварзӣ, пешгирӣ аз муфлисшавӣ
13.	Рушди соҳаи тухмипарварӣ: – Рушди низомӣ тухмипарварии зироатҳои техникӣи содиршаванда, ғалладонагиҳо, хӯроки чорво ва сабзавот, ниҳолу гулҳо	2012-2020	Вазорати кишоварзӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати энергетика ва sanoati Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон ва мақомотҳои иҷроияи маҳаллӣ	Дар доираи барномаҳои давлатӣ, сармоягузори берунӣ ва дохилӣ	Таъсис додани базаи устувори тухмипарварии зироатҳои кишоварзӣ Рушди маводҳои умумии аълосифати пахта ва сарфаи тухмӣ	Ҳосили баланди зироатҳои кишоварзӣ ва зиёд намудани ҳаҷми содироти маҳсулоти кишоварзӣ Таъминоти хоҷагиҳои пахтакори мамлакат бо тухмиҳои аълосифати ватаниӣ ба касалиҳо устувор
14.	Таҳия ва ҷорӣ намудани маҷмӯи маркетинги маҳсулоти кишоварзӣ – таҳияи нақшаи ниҳонии маркетинг – таҳлили санадҳои меъёрию	2012-2020 2012-2012	Вазорати кишоварзӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Куми-	Кӯмаки техникӣи донорҳои байналмилалӣ	Тезонидани гардиши маҳсулоти кишоварзӣ дар бозори дохилӣ ва беруна ва зиёд намудани гардиши маҳсулоти мамлакат.	Қонеъгардонии талаботи аҳоли бо маҳсулоти sanoati ва даромаднокӣ аз фуруши маҳсулот

№	Вазифаҳо	Мӯҳлати иҷро	Иҷрокунадагон	Сарчашмаи маблағгузорӣ	Индикаторҳо	Натиҷаҳо
	<p>хуқуқии амалкунанда во- баста ба маркетинг</p> <p>– тарзи асосноккунии иқтисодии маркетинг</p> <p>– таҳияи Низомнома «Оид ба нишони мол» барои маҳсулоти кишоварзӣ</p> <p>– таҳияи методикаи нархгузорӣ барои маҳсулоти кишоварзӣ</p> <p>ҳангоми содирот ва воридот</p>		<p>таи телевизион ва радиои назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Хадамоти гумруки назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон</p>			
15.	<p>Таъсиси Ширкати захираку- нандаи аграрӣ</p> <p>– омода ва таҳияи санадҳои меъёрию хуқуқии зарурӣ</p>	<p>2012-2015</p> <p>2012-2013</p>	<p>Вазорати кишовар- зии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Акаде- мияи илмҳои кишо- варзии Тоҷикистон</p>	<p>Ҷумҳурии Тоҷикистон, Акаде- мияи илмҳои кишо- варзии Тоҷикистон бо кӯмаки техникӣ донорҳои байналмилалӣ</p>	<p>Осонгардонии кори дехконон дар фуруши маҳсулоти кишоварзӣ ва захираи зимистонаро ба- роӣ фуруш фароҳам мео- варад</p>	<p>Мусоидат ба хоҷагиҳои дехкони ҷиҳати фуруши маҳсулоти кишоварзӣ ва таъмини нархи доимии маҳсулот дар бозори дохилӣ</p>
16.	<p>Таҳияи тартиби таъбиқи фав- рии дастовардҳои илмӣ дар истехсолот</p>	2012-2013	<p>Вазорати кишовар- зии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Акаде- мияи илмҳои кишо- варзии Тоҷикистон.</p>	<p>Вазорати кишовар- зии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Акаде- мияи илмҳои кишо- варзии Тоҷикистон бо кӯмаки техникӣ донорҳои байналмилалӣ</p>	<p>Сатҳи таъбиқи дастовардҳои илмӣ дар истехсолот</p>	<p>Маҳсулнокии баланд ва самараноки соҳаи кишоварзӣ</p>
16.1	<p>Аз нав баррасӣ намудани рави- яи омода ва баланд бардошта- ни таҳассус бо дарназардошти самтҳои асосии ислохоти аграрӣ</p>	2012-2020	<p>Вазорати кишовар- зии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазора- ти маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон Вазора- ти мелиоратсия ва захираҳои оби Ҷумҳурии</p>	<p>Вазорати кишовар- зии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазо- рати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазо- рати мелиоратсия ва захираҳои оби Ҷумҳурии</p>	<p>Омӯзиш ва омода кардани кадрҳо дар соҳаи кишоварзӣ дар шароити бозоргонӣ</p>	<p>Таъмин намудани со- ҳаи кишоварзӣ бо му- тахассисони нав</p>

№	Вазифаҳо	Мӯҳлати ичро	Ичрокунадагон	Сарчашмаи маблаггузорӣ	Индикаторҳо	Натиҷаҳо
16.2	Таҳияи пешниҳодот оид ба микдори зиёди коммерсиакунонии технологияҳои сарфаку-нандаи афзалиятнок аз ҷиҳати экологӣ беҳатар ва сарфаку-нандаи захира ва нерӯ	2012-2020	Тоҷикистон Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати энергетика ва саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон	Тоҷикистон, Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати энергетика ва саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон	Зиёд намудани пешниҳодоти самаранок оид ба беҳатарии экологӣ ва ва технологияи сарфаи энергия	Имконияти рушди муассисаҳои илмӣ ва муассисаҳои таълим ва таҳрири маълумоти базаи молиявии онҳоро мединхад
17.	Таҳияи Нақшаи сармоягузорӣ	2012-2013	Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати мелиоратсияи ва захираҳои оби Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати энергетика ва саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи давлатии заминсозӣ ва геодезияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва	Қўмаки техникаии донорҳои байналмилалӣ	Мусоидатнамой ба амалишавии Барномаи таҷдиди соҳаи кишоварзӣ.	Ноил гардидан ба амалишавии озукаворӣ

№	Вазифаҳо	Мӯҳлати иҷро	Иҷрокунадагон	Сарчашмаи маблағгузорӣ	Индикаторҳо	Натиҷаҳо
18.	<p>Рушди бахши хусусии кишоварзӣ</p> <ul style="list-style-type: none"> – тақвияти заминаи конунгузорӣ бо мақсади беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ – таҳияи стратегияи бахши давлатии хусусӣ 	2012-2015	<p>Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати мелиоратсияи ва захираҳои оби Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати энергетика ва саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қумитаи давлатии заминсозӣ ва геодезии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон</p>	Қўмаки техникаи донорҳои байналмилалӣ	Мусоидат ба рушди муҳити рақобатпазирӣ ва фароҳамоварии шароити мусоид барои шугл	Масъулият бештар ба бахши хусусӣ дода мешавад
19.	<p>Таҷдиди сохтори Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон тавассути муттаҳидкунӣ ва тағйир додани мансабҳои вазифавӣ</p>	2012- 2013	<p>Гуруҳи корӣ оид ба ислоҳоти системаи идоракунии кишоварзӣ дар сағҳи минтақавӣ ва</p>	Дар доираи маблағгузории Барномаи амнияти озуқаворӣ барои давраи то соли 2015	Гузариш ба низомии навидоракунии соҳаи кишоварзӣ	Амалишавии самаранокӣ вазифаҳо оид ба таҳияи сисёаги давлат ва санадҳои меъёрӣ ҳуқуқӣ дар соҳаи

№	Вазифаҳо	Мӯҳлати иҷро	Иҷрокунандагон	Сарчашмаи маблағгузорӣ	Индикаторҳо	Натиҷаҳо
	– муайян намудани вазифаҳои Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва бахши хусусӣ		маҳаллӣ; Раёсати хизмати давлатии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон			кишоварзӣ
20.1	– таҳияи сохтори ниҳонии идоракунии Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ					Беҳдошти сифати иҷроӣ рои ӯҳдадорихои вази-фавии кормандон ва баргараф кардани вазифаҳои тақрорӣ
20.2	– таъсиси Маркази иттило-отию машваратии Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон – ташкили асосҳои институтионалӣ дар бахши машваратдиҳии кишоварзӣ	2012-2013 2012-2013	Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон ва дигар вазорату идораҳо	Дар доираи бучети тасдиқшудаи ҳамасолаи Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон ва бо кӯмаки молиявӣ ва техникаии донорҳои байналмилалӣ	Дастрасии озод ба маълумоти молистеҳсолкунандагони соҳаи кишоварзӣ	Рушди соҳа ва беҳтар кардани соҳибкорӣ, баланд бардоштани даромадҳои хоҷагиҳо
21.	Беҳтар намудани дастрасӣ ба обёрӣ – муайян намудани нақш ва вазифаҳо оид ба масъалаҳои сиёсат ва танзим дар сатҳи миллий – таъсиси идоракунии ҳавзавии захираҳои об ва Агентии «Мироб»	2012-2013	Гуруҳи корӣ оид ба ҳамгироии системаи идоракунии захираҳои об, Вазорати мелиоратсия ва захираҳои оби Ҷумҳурии Тоҷикистон	Вазорати мелиоратсия ва захираҳои оби Ҷумҳурии Тоҷикистон ва кӯмаки техникаии донорҳои байналмилалӣ	Самаранокии истифодабарии захираҳои об, таъмини хоҷагиҳо ва ҳолати шабакаҳои ирригатсионӣ беҳтар ме-гардад	Зиёд намудани ҳаҷми истеҳсоли маҳсулот ва даромадҳои хоҷагиҳо
22.	Таҳияи чорабинихо оид ба беҳтарии иҷтимоӣ	2012- 2020	Гуруҳи кории Барномаи рушди	Дар доираи бучети тасдиқшудаи	Муайянсозии гуруҳҳои эҳтиҷманде, ки ба онҳо	Барои кабули қарорҳои сиёсӣ имконият

№	Вазифаҳо	Мӯҳлати иҷро	Иҷрокунандагон	Сарчашмаи маблағгузорӣ	Индикаторҳо	Натиҷаҳо
	– таҳияи низоми мониторинги таъсири иқтисодии истоҳот		иқтимоии деҳот; Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қумитаи давлатии сармоязузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон	хамасола ва кӯмаки техникӣ донорҳои байналмилалӣ	ислоҳот таъсири манфӣ расонидааст	медихад

Правительство Республики Таджикистан

Постановление

1 августа 2012 г.

№383

г. Душанбе

Об утверждении Программы реформирования сельского хозяйства Республики Таджикистан на 2012 – 2020 годы

В соответствии со статьей 7 Закона Республики Таджикистан «О государственных прогнозах, концепциях, стратегиях и программах социально – экономического развития Республики Таджикистан» и с целью развития высокодоходного и рентабельного сельскохозяйственного производства на основе рационального использования и устойчивого управления природными ресурсами и обеспечения продовольственной безопасности, Правительство Республики Таджикистан постановляет:

1. Утвердить Программу реформирования сельского хозяйства Республики Таджикистан на 2012 – 2020 годы и План мероприятий по её реализации (приложения 1 и 2).
2. Министерством и ведомствам, местным исполнительным органам государственной власти принять необходимые меры по осуществлению данной Программы.
3. Комитету по телевидению и радио при Правительстве Республики Таджикистан совместно с Министерством сельского хозяйства Республики Таджикистан обеспечить широкое освещение хода выполнения указанной Программы в средствах массовой информации.
4. Министерству сельского хозяйства Республики Таджикистан ежегодно представлять отчет о ходе выполнения данной Программы в Правительство Республики Таджикистан.

Председатель
Правительства Республики
Таджикистан

Эмомали Рахмон

Утверждена
постановлением Правительства
Республики Таджикистан
от 1 августа 2012 года, № 383

ПРОГРАММА реформирования сельского хозяйства Республики Таджикистан на 2012-2020 годы

1. Введение

1. После приобретения государственной независимости в республике начался период экономических реформ. С 1992 года началось частичное разделение горных и предгорных земель, а также в 1995-1997 годах указами Президента Республики Таджикистан от 9 октября 1995 года, №342 и от 1 декабря 1997 года, № 874 фермерам были разделены 75 тыс. гектаров земель, что содействовало обеспечению населения продовольствием. После принятия данных указов часть безработного населения была привлечена к работе, что имело важное и большое значение для решения проблем занятости населения. В целях эффективного и рационального использования земельных и водных ресурсов, увеличения производства сельскохозяйственной продукции, также был принят Указ Президента Республики Таджикистан от 25 июня 1996 года №522 « О реорганизации сельскохозяйственных предприятий и организаций», в процессе реализации которого государственный заказ и цены на сельскохозяйственную продукцию были объявлены свободными, что содействовало свободе выбора и выращивания продукции фермерами.

2. Проведенная реформа в отрасли сельского хозяйства дала свободу дехканским (фермерским) хозяйствам в выборе и выращивания всех видов сельскохозяйственной культуры, а также возможности проведения повторного посева на освобожденных полях во многих местах, в тоже время решение проблем задолженности хлопкосеющих хозяйств повысил потенциал сектора. Переход к новым видам экономических отношений, организация новых видов хозяйствования и приватизация имуществе, привели к полному изменению сельскохозяйственной отрасли. Сегодня в сельскохозяйственной отрасли республики насчитывается более 54,3 тыс. дехканских (фермерских) хозяйств, из которых 890 составляют ассоциаций дехканских (фермерских) хозяйств, 819 коллективные дехканские хозяйства и 357 кооперативные хозяйства.

3. Доля частного сектора в развитии сельского хозяйства становится устойчивым. Анализы показывают, что в республике с каждым годом увеличивается объем производства сельхозпродукции. Производства сельхозпродукции в 2010 году по сравнению с 1991 годом увеличилось в 3,2 раза и в целом в 2010 году во всех видах хозяйствах республики было произведено зерновых культур - 1261,1 , хлопка - 310,5, картофеля - 760,1, овощей - 1142,6, бахчевые - 482,4, фруктов - 225,4, и винограда - 124,3, мясо – 143, 2. молока – 660, 7 тыс. тонн , яйца – 231,9 млн. штук, что больше показателей 1991 года (кроме хлопка, мяса и яиц) других продуктов, в том числе: зерновых в - 4,1 , картофеля - 4,2 , овощей - 1.8 , бахчевых - 2,8, фруктов - 1,3, винограда - 1,0 и молока - 1, 2 раза. поголовье крупного рогатого скота составило 1896,7 тыс. голов, овец и коз составило 4394,2 тыс. голов, птиц - 4420,7 тыс. голов, что по сравнению с показателями 1991 года соответственно увеличилось в 1,3 раза.

4. Следует отметить, что за последние годы, независимо от нанесенных вредов природных катаклизмов и воздействия кризисных факторов, сельскохозяйственная отрасль считается необходимо устойчивым и одним из секторов, развивающих эконо-

мику Таджикистана, в среднем обеспечивая 18-21% объемов валовой внутренней продукции. Однако до сих пор не решены концептуальные вопросы аграрной политики, в том числе неопределенность моделей дальнейшего развития сельского хозяйства. Поэтому в целях повышения эффективности сельскохозяйственного производства и реализации Указа Президента Республики Таджикистан от 30 мая 2009 года, №663 «О дополнительных мерах по поддержке аграрного сектора» Правительством Республики Таджикистан принято еще одно постановление от 2 июля 2009 года, №406 «О разработке Программы реформирования аграрного сектора».

5. Программа реформирования сельского хозяйства Республики Таджикистан (далее - Программа) предусмотрена для определения стратегических направлений и способов обеспечения высокодоходного и ориентированного на экспорт сельского хозяйства, исходящих из общих задач повышения уровня жизни сельского населения республики, достижения продовольственной безопасности государства, а также укрепления его позиций в региональном разделении труда. Данная Программа основывается на принятые в республике стратегических документах как Цели развития тысячелетия (ЦРТ), Национальная стратегия развития Республики Таджикистан до 2015 года, Стратегия сокращения бедности Республики Таджикистан на период 2010-2012 годов, Программа продовольственной безопасности Республики Таджикистан до 2015 года и Концепция аграрной политики Республики Таджикистан. Программа учитывает происходящие в последние годы существенные изменения в макроэкономической политике и социально-экономическом положении аграрного сектора, усиление воздействия на него процессов, происходящих на мировых рынках, а также ситуации в экономике страны, возникающих в связи с мировым финансовым и экономическим кризисом. Все это определяет необходимость оценки возможностей сельского хозяйства, уточнения задач, целей и направлений аграрной политики, сформулирования научно обоснованных методов и подходов устранения отдельных моментов.

2. Основные проблемы, тормозящие факторы развития сельского хозяйства республики

6. До 1991 года сектор общественного хозяйствования Республики Таджикистан обладал значительным потенциалом производственных зданий, сельскохозяйственной техники и его ремонтной базы, огромной инфраструктурой и оборудованием социально-бытового назначения, а также разветвленной сетью ирригационных и дренажных сетей и сооружений, дорог и линий электропередач. Также действовали государственные предприятия, которые оказывали необходимые строительные услуги сельхозпредприятиям, как за счет государства, так и за счет самих хозяйств. В настоящее время основные фонды - держатели колхозов и совхозов практически ликвидированы и правопреемники по ним четко не определены. Мелкие и средние дехканские фермерские хозяйства не могли быть правопреемниками, так как они не являлись юридическими лицами и не имели финансовой возможности принятия на свой баланс этих объектов, и их содержания в рабочем состоянии. Все эти основные фонды в соответствии с законодательством должны были передаваться соответствующим министерствам и ведомствам, а социально-бытовые учреждения местной администрации и джамоатам, однако это действие по различным причинам не осуществлено.

7. Слабая банковская система, недостаточно развитая структура материально-технического снабжения сельского хозяйства, отсутствие механизма субсидирования сельскохозяйственного производства, новая система размещения заказов (совокупный объем спроса и предложений) на объем производства сельскохозяйственной продукции, отсутствие достаточной инфраструктуры сельскохозяйственного маркетинга и несовершенная нормативно-правовая база не обеспечили нужный темп развития аграрного сектора. Особенно требовалось: разработка и совершенствование системы маркетинга аграрного рынка, тарификация импорта сельскохозяйственной продукции и систем

стандартов касательно производства и уровня безопасности сельскохозяйственной продукции. Кроме того, существующие недостатки в институциональной структуре и системе управления аграрным сектором сохранили элементы старой советской административно-командной системы, унаследованной из советской эпохи. В период дефицита финансовых ресурсов, касающегося мирового финансово-экономического кризиса, эти недостатки стали более заметными. Поскольку институты советской эпохи были сформированы и на их смену не были созданы более эффективные и продуктивные структуры и организации, такой порядок вещей создал, в определенной степени, институциональный вакуум.

8. Текущее сельскохозяйственное производство не рентабельно и не продуктивно, не создает устойчивые рабочие места, что привело к массовой миграции трудоспособного населения. На сегодняшний день, согласно имеющим оценкам, примерно 1,2 миллионов таджикских мигрантов (в основном мужчины) работают только в одной Российской Федерации. Около 550 000 людей работают в сельскохозяйственном секторе, и производят 20% внутренней валовой продукции. Около 70% населения напрямую или косвенно зависят от сельского хозяйства. По причине высокого уровня миграции большую часть трудоспособного сельского населения составляют женщины и старики. Таким образом, большая часть работ в сельскохозяйственном секторе осуществляется женщинами, которые в большинстве случаев не пользуются аналогичными правами, как мужчины, такими, как размер земельного пая в дехканском хозяйстве, оплата труда, доступ к финансам и кредитам. А также традиционная роль в социальной структуре также препятствует обладанию теми же правами, как и у мужчин. Ввиду этого, крайне необходимо уделить особое внимание запросам женщин в отношении доступов к земле, земельным рынкам, финансовым средствам, а также развитию их навыков и повышений осведомленности, чтобы они наравне с мужчинами могли извлекать выгоды и пользоваться возможностями, предлагаемыми в рамках реформы. В свою очередь, успех сельскохозяйственной реформы зависит, во многом, от степени реализации потенциала женщин, и соблюдения их прав во всех предлагаемых направлениях реформы.

9. Правительственные субсидии для оказания поддержки сельского хозяйства осуществляется за счет республиканского бюджета, где основными источниками образования бюджета являются поступления от промышленности и сферы услуг. Ввиду осуществления первоочередных стратегических целей достижений энергетической независимости и выхода из коммуникационной зависимости, объем государственных субсидий в аграрном секторе был недостаточен. Из-за несовершенной системы управления, существенно ослаблено низовое звено управления в сельском хозяйстве, разрушены интеграционные отношения между сельскохозяйственными товаропроизводителями, перерабатывающими предприятиями и торговыми сетями, нечетким сложилось распределение функций, органами местного самоуправления, слабым является участие в сфере управления общественных организаций, представляющих экономические и политические интересы сельских товаропроизводителей. Руководители хозяйств не призываются к ответственности со стороны совладельцев правами землепользования, поскольку сами землепользователи не осознают степень своей правомочности. Члены дехканского хозяйства не участвуют в процессе принятия решений, а также отсутствует определенный порядок регулярной отчетности руководителей перед членами хозяйств. Здесь имеет место совокупность социальных и управленческих препятствий. Есть такие обладатели прав землепользования, которые не заинтересованы в занятии сельским хозяйством. Существуют такие владельцы правами землепользования, которые ослаблены физически и не способны заниматься сельским хозяйством. Имеются «отсутствующие» обладатели прав землепользования, не принимающие участия в хозяйственной деятельности, есть женщины, обладающие правами землепользования, которые достаточно пассивные либо незаинтересованными в управлении хозяйством. В настоящее время, согласно законодательству Сертификат на право землепользования выдается хозяйствам, в котором указан список всех земельных пайщиков хозяйства. Индивидуальным членам хозяйства должно выдаваться свидетельство на земельный пай. Бывают также случаи, ко-

гда некоторые члены хозяйства не внесены в список пайщиков Сертификата на право землепользования.

10. Негативное влияние на развитие сельского хозяйства оказывают такие макроэкономические факторы, как рост цен на энергоносители и другие материально-технические средства, потребляемые в отрасли, ограничивающих возможностей сельскохозяйственных товаропроизводителей для осуществления расширенного воспроизводства и внедрение инновационных проектов, перехода к новым ресурсосберегающим технологиям и на этой основе обеспечения реализации моделей ускоренного экономического развития. В результате сложилась совершенно аномальная ситуация – большие площади неиспользуемых земель сельскохозяйственного назначения в условиях недостатка собственного продовольствия и возрастающих объемов его импорта. В дополнение к этому, рост цен на продовольствие во всем мире за последние 15 месяцев негативно отразился на продовольственную безопасность страны.

11. Усиление дифференциации сельскохозяйственных товаропроизводителей по уровню доходов, банкротство значительной части дехканских(фермерских) хозяйств со всеми вытекающими из этого последствиями в виде роста безработицы, сокращении производства, ухудшении социально-психологического климата на селе, в основном происходят из-за выращивания низкодоходных культур, соответственно низкой производительности сельского хозяйства, и с низким объёмом инвестиций, ограниченным доступом к кредитам и финансирований сельского хозяйства, низким качеством материалов сельскохозяйственного производства, таких как семена, удобрения, а также ограниченного доступа к поливной воде.

12. Отсутствие необходимой инфраструктуры, транспорта, ухудшение состояния дорог в сельской местности, а также отсутствие доступа к рыночной информации, недостаточная организованность фермеров, неразвитая инфраструктура агропродовольственного рынка и трудности в доступах сельскохозяйственных товаропроизводителей к ней, отсутствие маркетинговых навыков, рост импорта сельскохозяйственной продукции и продовольствия влияет отрицательно на продовольственную безопасность страны. Нерациональное использование и управление природными ресурсами, несовершенство земельных отношений в аграрном секторе и ослабленная ирригационная система привели к деградации плодородия почвы, ухудшению ее мелиоративного состояния и увеличению площадей неиспользуемых земель. Неэффективное использование пастбищ, опустынивание, засоление, заболачивание и деградация почв земли, в целом, содействовало ухудшению экологического состояния сельского хозяйства. Также ослабленный контроль над технологией производства и качеством пищевых продуктов воздействовало отрицательно на агропромышленное производство, а также пищевых продуктовпродовольствия. Изменение климата является дополнительным бременем, что, вероятно, создаст значительные риски для экономической деятельности, общественного благосостояния и окружающей среды в Республике Таджикистан. Это ещё одно дополнительное препятствие, помимо других проблем, для достижения стабильного и долгосрочного роста сельского хозяйства и снижения уровня бедности в стране. Одновременно возрастают угрозы, возникшие в связи с влиянием на экономику страны мирового финансового и экономического кризиса, способствующие замедлению общих темпов экономического роста и развития, и ограничивающие возможности Правительства в развитии инвестиции аграрного сектора.

3. Цели и задачи Программы

13. Общей целью Программы является осуществление реформы на основе выполнения приоритетов и решения основных проблем, обозначенных в Национальной стратегии развития Республики Таджикистан на период до 2015 года, Стратегии сокращения бедности Республики Таджикистан на период 2010-2012 годы, Программе продовольственной безопасности Республики Таджикистан на период до 2015 года и Концепции аграрной политики Республики Таджикистан. В Национальной стратегии развития

Республики Таджикистан (НСР) на период до 2015 года приведено: развитие сельского хозяйства ограничено высокими затратами на транспортировку и ирригацию, неразвитостью обслуживающих структур, нерешенностью проблем финансирования бесхозных транспортных и ирригационных систем, что обуславливает сохранение серьезных проблем в продовольственной безопасности. В разделе экономического развития Национальной стратегии развития Республики Таджикистан на период до 2015 года его общие приоритеты определены следующим образом:

- переориентация отраслевой политики для достижения национальных целей и приоритетов;
- диверсификация и модернизация производства, развитие конкуренции и повышение экспортного потенциала;
- обеспечение продовольственной безопасности и защита прав потребителей;
- сокращение излишних налоговых и административных барьеров;
- охрана окружающей среды (имеется в виду эффективное использование природных ресурсов, как земля и вода).

14. Согласно поставленным задачам, главный приоритет, определенный в Национальной стратегии развития Республики Таджикистан на период до 2015 года, включает в себя улучшение ситуации в сельском хозяйстве за счет повышения продуктивности сельскохозяйственного сектора путем укрепления позиций частного сектора в сельской местности, посредством повышения эффективности производства хлопка-сырца, развития предпринимательства в сельском хозяйстве и обеспечения равных прав и гарантий землепользования и восстановления и развития ирригационной системы. Для достижения данных приоритетов, в Национальной стратегии развития Республики Таджикистан на период до 2015 года завершение разработки и проведения процесса земельной реформы определено как ключевое предварительное условие и элемент содействия улучшению управления земельными ресурсами. В конечном итоге, всё это приведет к повышению продуктивности сельскохозяйственного производства.

15. В Стратегии сокращения бедности в Республике Таджикистан на период 2010 - 2012 годы обозначены основные цели для достижения продовольственной безопасности и сокращения бедности: «... увеличения валовой сельскохозяйственной продукции и повышение производительности труда ...», включительно ключевые сферы, как сельское хозяйство, управление водными ресурсами, права землепользования, организация здорового рациона и, в целом, обеспечение продовольственной безопасности, сокращение бедности, особенно в сельской местности». Для достижения данных целей, Стратегия сокращения бедности в Республике Таджикистан на период 2010-2012 годы обозначает серьезное усовершенствование (устойчивого) рационального использования водных и земельных ресурсов, в качестве основного приоритета. В Стратегии сокращения бедности в Республике Таджикистан на период 2010-2012 годы обозначено, что развитие инфраструктуры и базы для производства пищевых продуктов, должно стать приоритетом для Республики Таджикистан. Далее, в Стратегии сокращения бедности в Республике Таджикистан на период 2010 - 2012 годы отмечено необходимость обеспечения принципа «Свободы выбора возделываемых культур», т.е. свобода выбора фермеров возделываемых культур, и культур, востребованных на рынке, осуществляется путем предоставления льгот и гарантий, укрепления материально-правовой базы и создания благоприятных условий для сбыта своей продукции.

16. В дополнение Национальная стратегия развития Республики Таджикистан на период до 2015 года и Стратегия сокращения бедности в Республике Таджикистан на период 2010-2012 годы признают важность гендерных вопросов во всех секторах и подчеркивают свою приверженность принципам достижения экономического роста при гендерном равноправии, т.е. содействие равным правам и преимуществам, как для мужчин, так и для женщин посредством укрепления институциональной базы для гендерной политики и создания эффективных механизмов для обеспечения равного доступа к ресурсам. Далее, в Стратегии сокращения бедности в Республике Таджикистан на период 2010-2012 годов, в особенности подчеркивается осознание рисков и существующих уг-

роз вследствие изменения климата и ставится ряд необходимых задач для эффективного реагирования, как разработка нормативной базы, необходимой для адаптации к изменениям климата и реабилитация горных систем, речных берегов, и опустыненных лесов для укрепления предгорных склонов и стабилизации гидрологических процессов наряду с другими задачами.

17. Согласно принципам Национальной стратегии развития Республики Таджикистан на период до 2015 года и Стратегии сокращения бедности в Республике Таджикистан на период 2010-2012 годы в Программе продовольственной безопасности на период до 2015 года определены три основных программных приоритета:

- обеспечение наличия и доступности продовольствия (физического и экономического доступа) на основе устойчивого развития сельскохозяйственного сектора;
- обеспечение продовольственной безопасности и обеспечение населения здоровой пищей (в частности, уязвимых групп населения);
- стабильное обеспечение продовольствием.

18. В соответствии с этим Программа для достижения целей обеспечения продовольственной безопасности отмечает: «Рационализация мер государственной поддержки предполагает четкое разделение роли государства и роли частного сектора». Для этого необходимо:

- разработка политики аграрного сектора, основанной на переходе от контролирующей к поощрительной роли;
- повышение ответственности государственных учреждений и местных органов власти с целью снижения уровня злоупотреблений должностных полномочий и нарушения прав землепользования;
- избегание случаев вмешательства государства в процесс принятий производственных решений;
- усиление государственного контроля в сфере обеспечения продовольственной безопасности, разработка технических регламентов продовольственной безопасности (согласно требованиям Кодекса Алиментариус Организации Объединенных Наций) и гармонизация стандартов.

Общая задача данной Программы заключается в достижении двух основных национальных целей:

- развитие продуктивного и рентабельного сельского хозяйства на основе рационального использования и устойчивого управления природными ресурсами;
- проведение общей сельскохозяйственной реформы, включая институциональную реформу, на национальном и местном уровнях.

19. Конкретные задачи (установки) для достижения данных целей включают в себя:

- повышение рентабельности дехканских (фермерских) хозяйств путем свободного выбора посева культур, на основе принципов постановления Правительства Республики Таджикистан от 5 марта 2007 года, №111, «Об утверждении Плана мероприятий по разрешению долгов хлопкосеющих хозяйств Республики Таджикистан на 2007-2009 годы», и обеспечение свободы выбора возделываемых культур, реализация производимой продукции в выбранном месте, согласно рыночным принципам спроса и предложений и без какого-либо вмешательства извне, а также равноправный доступ к земле и воде;
- создание благоприятствующих условий, в которой фермер является свободным товаропроизводителем;
- дальнейшее развитие высокодоходных культур;
- обеспечение прав на долгосрочное землепользование, основанное на принципах справедливости, без какой-либо дискриминации по половому признаку, этнической принадлежности и другим критериям, внося изменения и дополнения в Земельный кодекс Республики Таджикистан, гарантирующие долгосрочные права землепользования, подлежащие наследованию, обмену и передаче;

- разработка механизмов экономической оценки земли и рынка недвижимого имущества, предусматривающих куплю/продажу Сертификата права землепользования, а также возможности использования прав землепользования в качестве залога для получения кредита из банков;
- внесение изменений и дополнений в Закон «Об ипотеке» в целях обеспечения обычной и нормальной защиты задолжников в случае дефолта;
- внесение изменений и дополнений в Закон «О дехканском (фермерском) хозяйстве», с целью повышения статуса дехканских хозяйств, и в соответствии с постановлением Правительства Республики Таджикистан от 5 марта 2007 года, №111 «Об утверждении Плана мероприятий по разрешению долгов хлопкосеющих хозяйств Республики Таджикистан на 2007-2009 годы», по принципу «Свободы выбора возделываемых культур», при которой пайщики могут свободно избирать своих руководителей без какого-либо вмешательства со стороны республиканских или местных органов власти, тем самым привлекая пайщиков для финансирования сектора.

20. Продолжающееся неэффективное управление и нерациональное использование природных ресурсов приводит к усложнению развития сельского хозяйства. Данная ситуация призывает к тому, чтобы была принята на вооружение практика рационального использования и управления природными ресурсами, позволяющие возможности развития сельского хозяйства и обеспечивающие повышение долгосрочной и устойчивой продовольственной безопасности для будущих поколений. Имеющийся опыт других стран мира показывает, что хотя правительства и играют важную роль в укреплении базы природных ресурсов, именно пользователи сами несут ответственность за обеспечение их стабильности, если им это позволено. Например, во многих развивающихся странах ассоциации водопользователей, общественные ассоциации пастбищных и лесных ресурсов и добровольные дехканские (фермерские) хозяйства, имеющие надлежащие навыки, потенциал и организационную структуру, играют более ответственную и важную роль и способны не только стабилизировать базу природных ресурсов, но также оптимизировать их использование более устойчивым образом. На начальном этапе реализации реформы необходимо будет проводить среди фермеров широкомасштабные кампании по общественному осведомлению о мерах предотвращения ухудшения состояния природных ресурсов; такие кампании могут включать специализированные тренинги, укрепление навыков и институциональное развитие в сообществе фермеров, посредством создания фермерских организаций и ассоциаций, например, Ассоциаций водопользователей, Сервисных кооперативов, Полевых школ для фермеров и т.п. для того, чтобы фермеры прекратили нерациональное использование природных ресурсов и перешли к более устойчивым методам управления ресурсами.

21. Территория Республики Таджикистан подвержена постоянным стихийным бедствиям (таким, как засухи, наводнения, оползни), в дополнение к воздействию от многолетнего интенсивного использования удобрений и химических веществ, что приводит к засолению и эрозии почвы наряду с незаконной и интенсивной вырубкой деревьев и кустарников по всей стране. Данная ситуация усугубляется воздействием от изменений климата и призывает к эффективному реагированию. Министерству сельского хозяйства Республики Таджикистан необходимо решить эти вопросы в срочном порядке, путем исследований и внедрений альтернативных культур (например, засухоустойчивых культур) и растений для устранения проблем, связанных с засоленностью земель, чтобы избежать утери все большего количества пахотных земель. Согласно климатическим прогнозам, в Республике Таджикистан ожидается более высокие температуры воздуха с увеличением частоты стихийных бедствий, таких как наводнения, засухи и ураганы. Предполагается, что в Таджикистане земли сельскохозяйственного назначения, которые находятся преимущественно в засушливых и полузасушливых районах, будут подвергаться все более кратковременным и неустойчивым осадкам в сочетании с высыханием водных ресурсов за счет увеличения градуса региональных температур, высокого испарения и снижения уровня снегонакопления на горных ледниках. Богарные

земли особенно уязвимы из-за климатических условий, но орошаемое земледелие также страдает от совокупного эффекта климатических изменений вследствие разрушения инфраструктуры и недостатка средств для эксплуатации и содержания. В то же время, в Таджикистане по сей день неиспользованным остается весь потенциал водных ресурсов. Страна является региональным водорезервуаром, ежегодно собирающим на своей территории около 61 млн. куб. метров воды; однако страна использует всего лишь 20% от этого объема воды, из-за деградации природных ресурсов в верхней части водосборных бассейнов, часть осадков скоропостижно стекает вниз по течению постепенно смывая весь плодородный слой почвы. С постепенным истощением водных ресурсов, необходимо глубоко изучить потенциал водосберегающих технологий (например, методы сбора дождевой воды), которые уже широкомасштабно применяются во многих странах и даже в тех, где нет засушливых условий. В секторе животноводства, например, необходимо внедрять породы с более высокой сопротивляемостью к возможным перепадам температур. Кроме того, необходимо разработать соответствующие технологии в целях адаптации сельского хозяйства и эффективного реагирования на изменения климата.

22. Негативное воздействие изменений климата наиболее остро отражается на самые уязвимые слои населения, ввиду гендерных (особенно в семьях, где женщины являются кормильцами), возрастных факторов, а также трудоспособности. С учетом этого, адаптация к климатическим изменениям должна быть направлена, в основном, на снижение потерь урожая и повышение производства продовольствия (на уровне домохозяйств и дехканских хозяйств), главным образом, через систематическое уменьшение эрозии почвы, деградации земли и вырубки леса путем улучшенного управления природными ресурсами и энергосбережения в сельской местности при полном участии и принятии решений уязвимыми группами. В ключевые меры адаптации входят:

- повсеместное применение успешной практики, основанной на принципе совместного управления пастбищами и лесным хозяйством с акцентом на реабилитацию и охрану природных ресурсов, а также оборотного (повторного) пользования;
- испытание на практике устойчивых способов возделывания земель (при минимальной или полном отсутствии обработки почвы, поперечной обработки почвы на склонах, контурного террасирования, покровных культур, большего применения органического удобрения) с целью улучшения плодородности почвы и уменьшения воздействия использованных химикатов и минеральных удобрений;
- распространение недорогих технологий водосбережения/ влагосбережения, таких как сбор дождевой воды (на уровне домохозяйств и дехканских (фермерских) хозяйств), капельное орошение, мульчирование и т.п.;
- распространение недорогих и доступных на местном уровне технологий энергосбережения в сельской местности, сохранение экосистемы и создание условий для большего использования навоза, взамен его использования в качестве топлива – а именно посредством всего этого содействовать повышению сельскохозяйственной производительности;
- переход от монокультуры к диверсификации и агро-биодиверсификации;
- внедрение альтернативных (засухоустойчивых, паразитоустойчивых) культур;
- улучшенное племенное животноводство (путем использования пород, устойчивых к перепадам температуры);
- взаимодействие зерновых культур и животноводства;
- агролесоводство;
- комплексное управление борьбой с вредителями;
- развитие домашних питомников для производства необходимой рассады и саженцев с особым акцентом на выращивание местных (засухо устойчивых) видов.

23. Параллельно с этим должна проводиться другая адаптационная деятельность, направленная на:

- поддержку в разработке соответствующей политики/стратегий, включая законодательную и стратегическую базу для реализации очередной задачи, связанной с изменением климата во всех соответствующих секторах;
- разработку и создание информационных систем управления, позволяющих джамоатам сёл и представителям местной власти эффективным образом заниматься сбором, учетом и анализом достоверной информации о воздействии стихийных бедствий и изменений климата;
- упрочение технического и институционального потенциала и повышение уровня осведомленности при национальном и местном согласовании, а также джамоата для эффективного управления и смягчения последствий стихийных бедствий, играющих важную роль в жизнедеятельности сельской местности;
- укрепление координации и консультаций с другими секторами/программами для ознакомления и распространения уже существующих механизмов/деятельности и данных (например, ввиду действующей Пилотной программы по адаптации к изменениям климата/Стратегической программы по адаптации к изменениям климата, уже проводящей деятельность по всем вышеуказанным направлениям).

24. Содействие гендерному равноправию во всех направлениях реформы. Успех сельскохозяйственной реформы зависит во многом от того, как будет реализован женский ресурсный потенциал и будут ли соблюдаться их права во всех предлагаемых направлениях реформы в соответствии с указанными принципами национальной политики. Это имеет особенное значение, учитывая, что буквально всё мигрирующее рабочее население, насчитывающее около 1,2 миллиона, представляют мужчины - (большинство сельских домохозяйств сегодня возглавляются женщинами), – оставляющих, уезжая полностью на женщин не только семейные обязанности, но и тяжелое бремя всей социально-экономической, особенно сельскохозяйственной деятельности.

25. Реализация Программы реформирования несомненно, должна принести выгоду основной части сельского населения. Однако реализация специфических элементов реформы, таких как земельная реформа и реформирование дехканских (фермерских) хозяйства может оказать негативное воздействие на определенные группы сельского населения, особенно на нуждающихся и более уязвимых. Опыт Таджикистана и других развивающихся стран показывает, что женщины чаще предрасположены на развитие, более инициативны и намного легче мужчин принимают инновационные идеи. Поэтому крайне важно акцентировать внимание на усиление потенциала и участия женщин в этом процессе. Особое внимание должно быть уделено потребностям женщин относительно их осведомленности и понимания существующих законов, положений, а также политики и реформированных программ. Исполнение ряда нормативных правовых актов, принятых Правительством Республики Таджикистан регулирующих доступ сельских женщин к земле и активизации роли женщин в Республике Таджикистан, будет содействовать реализации реформы.

26. Достижение финансовой устойчивости сельского хозяйства и обеспечение доступа к финансам и кредитам. Высокие кредитные риски вынуждают большинство банков проводить весьма осторожную кредитную политику. Риск непогашенных кредитов, приводит к таким высоким надбавкам, применяемых к ставкам по кредитам и текущие процентные ставки превышают 17,5%. Спрос на кредиты ограничивается не только из-за высоких процентных ставок, но и из-за суровых требований, предъявляемых к залогу. Сектор сельского хозяйства получает очень небольшой объем имеющихся ограниченных ресурсов кредита, поскольку банки считают сельское хозяйство как сектор высоких рисков, и потому имеется только несколько сельскохозяйственных предприятий, которые являются достаточно рентабельными для того, чтобы возмещать долги. Цель мероприятий, связанных с расширением доступа к кредитам, заключается в повышении финансовой устойчивости сельскохозяйственных предприятий и дехканских (фермерских) хозяйств, включая индивидуальных предпринимателей и организации. Для достижения поставленных целей, необходимо решить вопрос привлечения кредитов из коммерческих банков и кредитов от индивидуальных предпринимателей и организа-

ций, в интересах тех лиц, которые осуществляют свою деятельность в отрасли первичной и последующей переработки сельскохозяйственной продукции для того, чтобы помочь им более восполнить свои текущие/оборотные средства и для обновления основных фондов а также развития первичной переработки продукции.

27. Программа реформирования сельского хозяйства основывается на нескольких принципах, таких как обеспечение прав землепользования и водопользования, обеспечение «свободы выбора возделываемых культур» и обеспечение регулирования рынка, справедливой и устойчивой поставки сельскохозяйственной продукции и обслуживаний. Основываясь на этих принципах, фермерам потребуется доступ к финансированию и кредитам. Программа намерена решить эту проблему, предусматривая работу в тесном сотрудничестве с соответствующими коммерческими банками (путем разработки надлежащих положений) по выделению финансов дехканским (фермерским) хозяйствам на справедливой основе, а также с неправительственными организациями в целях укрепления и дальнейшего развития доступа к микро-кредитам. Несколькими неправительственными организациями были созданы системы общинного кредитования (организации микрокредитования), которые оказались успешными и могут быть использованы в качестве примеров передового опыта. Кроме того, развитие сельскохозяйственных кредитных кооперативов на основе регионального опыта, и других видов деятельности, позволит обеспечить для фермеров доступ к приемлемым кредитам и займам. Для этого необходимо:

- сохранение льготного режима налогообложения сельскохозяйственного производства, в соответствии с Налоговым кодексом Республики Таджикистан;
- проведение финансового оздоровления сельскохозяйственных товаропроизводителей на основе совершенствования законодательной базы;
- развитие рынка недвижимого имущества и соответствующего механизма ипотеки, как важнейшего условия обеспечения доступа сельскохозяйственных товаропроизводителей к финансовым ресурсам, займам и кредитам.
- отсрочка выплаты долгов сельскохозяйственного сектора.

28. Программа акцентируется на разработке механизмов предоставления следующих льготных кредитов:

- краткосрочных кредитов, предоставляемых на срок до 1 года сельскохозяйственным организациям, дехканским (фермерским) хозяйствам, включая индивидуальных предпринимателей, на приобретение горюче-смазочных материалов, запасных частей и материалов для ремонта сельскохозяйственной техники, закупку минеральных удобрений, средств защиты растений, кормов, ветеринарных препаратов и других материальных ресурсов для проведения сезонных работ, покупку молодняка сельскохозяйственных животных и своевременную уплату страховых взносов при страховании сельскохозяйственной продукции, также они должны предоставляться организациям независимо от организационно-правовой формы, осуществляющим первичную и последующую переработку сельскохозяйственной продукции;
- инвестиционных кредитов (займов), предоставляемых на срок до 5 лет сельскохозяйственным организациям и организациям, независимо от организационно-правовой формы, осуществляющих первичную и последующую переработку сельскохозяйственной продукции, дехканским (фермерским) хозяйствам, включая индивидуальных предпринимателей, на приобретение оборудования (зарубежного производства), оборудования для перевода грузовых автомобилей, тракторов и сельскохозяйственных машин с газомоторным топливом, племенной продукции (материала), специализированного транспорта, спецтехники и оборудования, на закладку многолетних насаждений и виноградников, строительство и реконструкцию прививочных комплексов, строительство, реконструкцию и модернизацию животноводческих комплексов (ферм), объектов животноводства и кормопроизводства, хранилищ картофеля, овощей и фруктов, тепличных комплексов по производству плодоовощ-

ной продукции, предприятий по переработке, пунктов по первичной переработке скота и молока, включая холодильные аппараты и хранилища мясной и молочной продукции, строительство объектов по глубокой переработке высокопротеиновых сельскохозяйственных культур (сои, пшеницы, кукурузы, рапса, нута). В случае реализации реформы число убыточных хозяйств по этим же показателям постепенно уменьшается, и эти инициативы ежегодно будут направлены на 15% повышения средней рентабельности хозяйств. Наконец, что не менее важно, необходимо развивать национальную систему страхования урожая в целях защиты интересов Дехканских (фермерских) хозяйств, особенно мелких и средних фермеров во времена кризисов, стихийных бедствий, рыночной неустойчивости и аналогичных случаев. Развитие страхового механизма позволит решить отдельные проблемы, связанные с потерей урожая.

29. Данная Программа предусматривает расширение доступа дехканских (фермерских) хозяйств к большей площади пахотных земель, таким образом, увеличивая производственные мощности, стабилизируя финансовое положение дехканских (фермерских) хозяйств и гарантию инвестиций за счет государственного бюджета. Программа также направлена на решение острой нехватки средств сельскохозяйственного производства и недостаточности оказания необходимых услуг. Доступ к высококачественным семенам, удобрениям и основным химикатам, а также больший доступ к ветеринарным услугам и службам распространения сельскохозяйственных знаний (защита растений, борьба с вредителями и болезнями) будут обеспечиваться частным сектором, в то время как государство должно устанавливать соответствующие рыночные положения и принимает на себя ответственность за контроль качества. Разработка, содействие, и применение соответствующих технологий еще более необходимы для обеспечения дехканским (фермерским) хозяйствам в расширении производства и повышения производительности труда. Оказание услуг по информационной технической поддержке очень ограниченном и зачастую где это имеет место, является неэффективным не только для коллективных дехканских хозяйств, но возможно и в большей степени для дехканских (фермерских) хозяйств и приусадебных участков.

30. Данная Программа предусматривает решение этих проблем также путем развития сети сельскохозяйственных кооперативов, в то время как Министерство разрабатывает устойчивые программы политики отрасли, регулирует рыночные отношения, обеспечивает информирование и обучение отрасли, и вводит контроль над качеством оказываемых услуг и производимых товаров. В целях эффективного функционирования кооперативов, предпринимается осуществление комплекса стратегических и юридических мер, в том числе:

- разработка нового Закона о кооперативах (проект Закона находится на стадии согласования соответствующих министерств и ведомств);
- внедрение современной системы сельскохозяйственных кооперативов, в том числе определение основных приоритетов и потребностей; они могут включать в себя, среди прочего, доступ к оборудованию, материалам сельскохозяйственного производства, информации о рынках, эффективное управление и рациональное использование природных ресурсов, службы распространения сельскохозяйственной информации;
- проведение общенациональной информационно-просветительской кампании;
- разработка ряд конкретных программ по повышению и обучению потенциала институционального, технического и управленческого характера;
- привязка деятельности кооперативов на как можно ранней стадии к существующим и потенциальным учреждениям и организациям, несущие пользы для членов, как в среднесрочной, так и в долгосрочной перспективе, как финансовые институты, признанные профессиональные поставщики услуг и службы распространения сельскохозяйственной информации и др.

31. Для оказания содействия, упорядочения и эффективного контролирования служб оказания услуг и предоставлений информации и консультации при посредстве

частного сектора, Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан создаёт небольшой информационно – консультативный отдел на национальном уровне и обеспечивает максимальное использование своих технических специалистов на районном уровне и в джамоатах для осуществления данных функций. Для этого потребуются разработка четких технических заданий для местного персонала по вопросам сельского хозяйства, а также перенаправление их внимания от планирования к контролю и адресному предоставлению консультаций и информации для дехканских (фермерских) хозяйств. Тем не менее, в настоящее время, если большую часть методического, консультативной и информационной услуги оказывают неправительственные организации и организации-доноры, то Министерство сельского хозяйства разрабатывает эффективную платформу для их координации, основанную на согласованных, на национальном уровне, стандартах. Хотя частный сектор уделяет много времени, чтобы завоевать доверие общества и принять на себя такие обязанности, Министерство будет максимально использовать свой технический персонал на местном уровне, чтобы обеспечить устойчивое оказание консультационных и информационных услуг в переходный период. В рамках данной Программы будет обеспечено оказание консультативных услуг сельскохозяйственным производителям и переподготовке специалистов в области сельского хозяйства в целях улучшения доступа к консультационным услугам для сельскохозяйственных производителей и сельского населения, а также повышения качества переподготовки и повышения квалификации специалистов в области сельского хозяйства. Для достижения поставленных целей, необходимо решение следующих задач:

- создание соответствующих учебно-методических центров по оказанию консультативных услуг сельскохозяйственным товаропроизводителям в районах;
- интеграция учебно-методических центров с центрами информационного обеспечения;
- оказание услуг по переподготовке специалистов, оказывающих сельскохозяйственные услуги с учетом современных экологически чистых и энерго-эффективных технологий и оказание консультационной помощи сельскохозяйственным товаропроизводителям и населению.

32. В целях укрепления потенциала в области институционального развития одним из приоритетов аграрной политики должно быть развитие деятельности кооперативных форм, как для производства сельскохозяйственной продукции, так и других сфер деятельности, создание условий дехканским (фермерским) хозяйствам чтобы при совместном деятельности могли, и учиться передовому опыту. Цель состоит в том, чтобы такая кооперативная система сельскохозяйственного производства могла охватить не менее 70% производителей, включая переработку и реализацию продукции к 2020 году, путем серьезного предложения конкурентоспособной сельскохозяйственной продукции и обеспечения возможностей для конкуренции с современными розничными структурами на региональном и межрегиональном уровнях. Одним из экономическим инструментом для стимулирования сотрудничества является оказание поддержки производителям сельскохозяйственной продукции и их предприятиям в обладании частичном или общей долей перерабатывающих мощностей.

33. Данная Программа ставит целью поддерживать и поощрять развитие и создание кооперативных союзов, ведущих к созданию национальных структур, которые могут представлять интересы своих пайщиков на всех уровнях управления сельским хозяйством. С другой стороны, развитие интегрированных связей между кооперативами и частным агробизнесом является многообещающим, что ведет к созданию смешанных частных кооперативных предприятий, которые будут нести ответственность за выпуск конечного продукта и выплату налогов за конечную прибыль. В целом, развитие сотрудничества на ближайшие 10-20 лет должно стать одним из важнейших направлений аграрной политики государства в области институциональной реорганизации. Аналогичным образом по Программе предусмотрено оказание содействия добровольным дехканским (фермерским) хозяйствам, производителям, переработчикам и ассоциациям сельскохозяйственного рынка, представляющих интересы данных сельскохозяйственных

групп на национальном и местном уровнях. Она должна способствовать развитию и созданию таких ассоциаций первоначально на местном уровне, чтобы развивать и укреплять их до национального уровня.

34. В целях усовершенствования доступа к ирригации, требуется проведение тщательной реформы водного сектора на основе принципов Интегрированного управления водными ресурсами и речно-бассейнового подхода, которые предусматривают переход управления водным сектором от административных к гидрологическим границам. В рамках общих целей постановления Правительства Республики Таджикистан от 2 июля 2009 года, №406 «О мерах по реализации Указа Президента Республики Таджикистан от мая 2009 года №663 «О дополнительных мерах по поддержке сельского хозяйства в Республике Таджикистан» в водном секторе проводится тщательный процесс реформ, в результате чего были согласованы четкое определение институциональных механизмов и разделение обязанностей. Впоследствии, в рамках реализации интегрированного управления водными ресурсами и речно-бассейнового подхода для всех водопользователей, водная реформа предусматривает проведение реформирования ирригационного сектора в качестве главного приоритета, учитывая, что более 90% водных ресурсов потребляется сельским хозяйством. Согласно Плана действий реализации рекомендаций, вытекающих из вертикальных функциональных анализов министерств и ведомств Республики Таджикистан, утвержденный Распоряжением Президента Республики Таджикистан от 5 апреля 2011 года, №АП-1574 реформа водного сектора направлена на разделение ролей и обязанностей по вопросам разработки политики и регулирования на национальном уровне, посредством создания Национального водного совета и Министерства мелиорации и водных ресурсов Республики Таджикистан. Кроме этого, в рамках проведения реформы предусматривается создание пяти национальных бассейновых и четырех суббассейновых организаций, которые представляют интересы Министерства мелиорации и водных ресурсов на уровне речных бассейнов, и будут нести ответственность за организацию регулирования водных ресурсов на бассейновом уровне; самостоятельные бассейновые и суббассейновые структуры Агентства «Мироб» в форме государственных унитарных предприятий будут заниматься решением оперативных вопросов ирригации без вмешательства со стороны Министерства, за исключением контроля качества и проведения мониторинга в соответствии с национальными стандартами, правилами и положениями; структуры Агентства «Мироб» будут вплотную работать с ассоциациями водопользователей, которые представляют интересы дехканских (фермерских) хозяйств по вопросам планирования водопотребления на ежегодной основе, согласовывают планы с бассейновыми органами и занимаются доставкой воды и обслуживанием основной оросительной системы. Чем больше будут создаваться Ассоциации водопользователей, тем больше полномочий будет передано им со стороны органов Агентства «Мироб», в особенности по вопросам эксплуатации вторичных и третичных оросительных каналов и сооружений.

35. Данная Программа направлена на поддержку развития частного сельскохозяйственного сектора. В Национальной стратегии развития на период до 2015 года и Стратегии сокращения бедности на период 2010-2012 года приведено, что для экономического роста требуется улучшение делового климата, который может способствовать развитию конкурентной среды и созданию более благоприятных условий для занятости, включая самозанятость в отличие от монополистической рыночной практики. Одним из главных недостатков этого направления составляет наличие множественных посредников и отсутствие доступа фермера к рынку. Недостаточный доступ к рыночной информации о сельскохозяйственных продуктах, а также серьезные ограничения в транзите и разрушенная инфраструктура сельского хозяйства приводит к тому, что большая часть фермеров покупая товары по высокой цене, реализуют свою продукцию через посредников по низким ценам. В большинстве развивающихся стран, включая бывшие советские республики, причины множества случаев неэффективности рыночного механизма заключается в монополистической практике, проводимой определенными компаниями. Таким образом, рекомендуется с целью усиления развития частного сектора в стране срочное решение следующих проблем:

- усиление законодательной базы в целях улучшения инвестиционного и предпринимательского климата сельскохозяйственной отрасли;
- улучшение процедур регулирования деятельности хозяйствующих субъектов;
- создание благоприятствующих условий фермерам для непосредственного доступа к рынкам и устранении посредников.

36. В целях поощрения большего вовлечения частного сектора в сельское хозяйство, Программой будет извлечена польза от текущих национальных консультаций по вопросам разработки стратегии государственно-частного партнерства; данная Программа ставит своей целью привлечь больше инвестиций из частного сектора во все социально-экономические сферы в качестве переходного инструмента стимулирования частного сектора, в результате чего государственное финансирование и инвестиционные гарантии будут служить в качестве элемента построения доверия между субъектами частного сектора и мостом для переходного периода. Поскольку все больше появляется уверенность и имеется национальная нормативно-правовая база, которая осуществляется наряду с устойчивыми мерами политики и стратегиями и частный сектор завоевывает больше доверия, то государство шаг за шагом передает больше ответственности в руки частного сектора.

37. Программа предусматривает разработку стратегий для интенсификации и диверсификации отрасли, основанных на принципах устойчивого управления и рационального использования природных ресурсов, что обеспечивает возможность для устойчивого роста сельского хозяйства. Некоторые из принципов запланированной стратегии включают в себя:

- совершенствование управления хлопковым сектором на основе обеспечения долгосрочного доступа к земле, улучшенным сортам семян хлопчатника, технологиям экономии воды, а также снижение использования удобрений и химикатов;
- замена посевов хлопчатника в некоторых районах масличными, зерновыми и кормовыми культурами на основе имеющегося опыта последних лет в Согдийской и Хатлонской области, с целью повышения качества почвы. Кроме того, подсолнечник, соя, рапс и люцерна представляют собой сочетание масла и кормовых источников и обеспечивают повышение качества почвы;
- климат Таджикистана даёт огромные возможности для выращивания высококачественных фруктов и овощей, а также их экспорта на региональные рынки;
- уделения особого внимания развитию животноводства с целью повышения уровня продовольственной безопасности и предоставления возможности фермерам и сельским домохозяйствам для увеличения доходов. Три основных принципа развития животноводства: улучшение доступа к кормовой базе, в том числе системный подход к производству кормов в целях ослабления давления на «хрупкие» пастбища, в настоящее время выбитых по причине чрезмерного выпаса скота, и состояние которых продолжает ухудшаться, улучшение состояния ветеринарной службы и поддержка производственно-сбытовой цепочки (от производства до переработки и сбыта).
- с целью повышения производительности и рентабельности требуется более широкий доступ для дехканских (фермерских) хозяйств к рыночной информации, при этом государство будет уделять особое внимание регулированию рынков.

38. Развитие отрасли животноводства является одним из основным приоритетом Программы, особенно с учетом увеличивающегося поголовья скота в республике, в то время как база кормовых источников уменьшаясь не способны удовлетворить потребности отрасли. Также много проблем с ввозом корма для скота. Тяжесть государственных пошлин и налогов при ввозе корма для скота создают трудности для развития этой отрасли. Вместе с тем проблемы старения стада, потери генетического фонда животных приводит к уменьшению его продуктивности. В этом направлении очень важна государственная поддержка отрасли. Не решение этих проблем может повлиять негативно на производство животноводческой продукции, а в целом продовольственную

безопасность страны. В целях укрепления и дальнейшего развития национального племенного дела необходимо решить следующие задачи:

- внесение дополнений и изменений в Закон Республики Таджикистан «О ветеринарии», в соответствии с требованиями Международного бюро по эпизоотии и Всемирной торговой организации с целью претворения таких принципов, как «Использование микрочипов и отметин» и «Выдача отдельных индивидуальных ветеринарных паспортов непродуктивным животным со дня их рождения, и сохраняемых до гибели (убоя) скота»;
- разработка и представление Закона Республики Таджикистан «О племенном скотоводстве» в новой редакции, с целью урегулирования основных направлений племенной деятельности, имущественных прав на племенную продукцию, источников финансирования, государственной поддержки и научного обеспечения племенного скотоводства, прав и обязанностей субъектов племенного скотоводства, а также деятельность физических лиц, занимающихся племенным скотоводством и международные сотрудничества. В случае принятия Закона ожидается урегулирование племенного скотоводства, включая деятельность отраслевых учреждений, предприятий племенного скотоводства купля-продажа племенной продукции, создавая благоприятствующую почву для проведения государственной поддержки отрасли;
- разработка инвестиционных программ и проектов для развития животноводства;
- обеспечение улучшений эпизоотического состояния и безопасности здоровья населения;
- разработка системы поддержки развития племенного скотоводства и обеспечения потребностей хозяйств в чистопородных животных;
- усовершенствование системы учета и статистики племенных животных;
- обеспечение государственной поддержки отечественных производителей племенных животных;
- совершенствование системы налогообложения относительно животноводческой отрасли, особенно племенного скотоводства;
- обеспечение свободного доступа частных предприятий, действующих в животноводческой отрасли, к льготным кредитам;
- обеспечение создания инфраструктуры, способствующей развитию животноводства;
- укрепление материально-технической базы производства кормов;
- обеспечение развития ветеринарной фармацевтической индустрии;
- разработка механизма государственной поддержки отечественных производителей племенного скота (рыбоводство, птицеводство, пчеловодство) для повышения их заинтересованности;
- проведение инвентаризации скотоводческих племенных хозяйств;
- создание благоприятствующих эпизоотических условий и обеспечение продовольственной безопасности.

39. В ходе развития животноводства необходимо уделить внимание эффективному использованию пастбищ, выработке альтернативного корма для скота, такого как выработка кормовых культур, а также производству пищевых концентратов. Развитие племенного животноводства наряду с рациональным использованием природных ресурсов является первостепенной задачей, так как это имеет значительный потенциал для роста. Воспроизводство поголовья скота и тенденция развития отрасли за последние годы подтвердили наличие потенциала для роста отрасли, и продемонстрировали преимущества невмешательства государства. Однако рациональное регулирование сектора государством позволит обеспечить устойчивость намеченного роста. Нерегулируемое использование земли с целью выпаса скота в окрестностях сёл (кишлаков) и неиспользуемые пастбища, составляющие 1 миллион гектаров земли, может привести к их пол-

ному изъятию из использования, что создаст серьезные экологические проблемы. В связи с этим пастбища, являющиеся собственностью государства, находятся под непосредственным контролем лесных хозяйств и местных органов государственной власти. При необходимости лесные хозяйства и местные органы государственной власти наделены правом выделения пастбищ для использования дехканским (фермерским) хозяйствам и владельцам домашнего скота на основании долгосрочных договоров в аренду, при условии эффективного использования земли арендаторами.

40. Для развития племенного животноводства наряду с рациональным использованием природных ресурсов необходимо осуществить следующие меры:

- разработка/внесение изменений в необходимую законодательную базу, нормативных правовых актов для содействия устойчивому управлению/пользованию пастбищами;
- содействие развитию частных ветеринарных служб;
- развитие семенных хозяйств кормовых культур;
- расширение посева кормовых культур;
- внедрение усовершенствованной ротации кормовых культур;
- содействие производству концентрированных кормов;
- внедрение в практику чередования использования пастбищ;
- обеспечить благоприятные условия на пастбищах;
- реализация отраслевых программ (создание благоприятных условий для пастбищ, рыбоводства, птицеводства, пчеловодства и скотоводства).

41. Реорганизация производства, переработка и маркетинг сельскохозяйственной продукции являются еще одним приоритетом для Программы обеспечения продовольственной безопасности и безопасности пищевых продуктов, уменьшения объема импортных продуктов питания неизвестного происхождения и предоставления возможности фермерам для получения больших доходов и тем самым повышение уровня жизни и улучшения средств существования. Цель заключается в обеспечении роста производства сельскохозяйственной продукции, в объемах, позволяющих существенно приблизиться к потреблению всеми группами населения основных видов продовольствия в размерах, отвечающих требованиям рациональных норм питания. Нынешнее отечественное производство не удовлетворяет в полной мере потребности населения страны. Задача данной Программы заключается в оказании поддержки отечественному производству на протяжении последующих 10 лет и достижения следующих целей удовлетворения потребностей населения страны: зерно (хлеб и хлебопродукты), картофель, яйца, по основным крупяным культурам (рис) – на 90%, овощам (производимым в стране) – на 80-90%, плодам и ягодам – на 70-80%, растительному маслу – на 80%, по мясу птицы – на 40%, по молоку и молочным продуктам (в пересчете на молоко) – на 50%. В результате существенно сократится доля импорта продовольствия на внутреннем рынке. На сегодняшний день, средний процент покрытия физиологической потребностей населения республики всей производимой продукцией сельского хозяйства составляет 43,5 %, и недостающий объем продукции для полного удовлетворения потребности населения республики составляет 2,8 млн. тонн. Например, Таджикистан ежегодно импортирует пищевое масло на сумму около 50 млн. долларов США, при этом данный вакуум может быть легко заполнен за счет отечественного производства.

42. Приоритетными продуктами для экспорта являются продукция хлопководства, садоводства, производство сухофруктов, раннего картофеля, ранней капусты, помидоров, бахчевых и цитрусовых культур, производство овощных и фруктовых соков. В целях укрепления отечественного производства для удовлетворения своих собственных потребностей и заполнения свободных мест на региональных рынках, необходимо:

- развитие и расширение площади садовых, плодовых и масличных культур;
- финансовая поддержка инноваций в сельском хозяйстве, относительно обновлений основных фондов, освоений новых технологий и приобретений новых машин и оборудования (нехватка сельскохозяйственной техники 17000 единиц, обеспечение

- спроса 65 %), элитных семян и племенного скота, минеральных удобрений (обеспечение 23 %, спрос составляет 330 тысяч тонн.), средств защиты растений и др.;
- разработка эффективных и рациональных механизмов агролизинга.
 - компенсационные меры, ограждающие сельскохозяйственных товаропроизводителей от негативного воздействия на их экономику и удорожания материально-технических ресурсов, используемых в отрасли;
 - финансовая поддержка преодоления производственных рисков, связанных с природными и иными явлениями, не зависящими от сельскохозяйственных товаропроизводителей;
 - стимулирование восстановлений посевных площадей сельскохозяйственных культур, а также производства продукции животноводства;
 - приведение сельскохозяйственного производства в соответствие с экологическими нормами;
 - формирование производственной инфраструктуры общего назначения (дороги, электрификация и др.);
 - стимулирование привлечения квалифицированных работников, подготовка и переподготовка кадров;
 - информационное и консультативное обеспечение.

43. Поддержка должна осуществляться с использованием нормативного подхода и принципов софинансирования, дифференциации в зависимости от их финансовых возможностей. Экономические инструменты такой поддержки применительно к каждому из указанных направлений могут различаться. Перечень этих инструментов включает в себя:

- специальные налоговые режимы;
- предоставление субсидий, включая поддержку кредитования, страхования и лизинга, субвенции, гарантии и компенсация сельскохозяйственным товаропроизводителям, иные формы бюджетного финансирования;
- государственные инвестиции, в частности в улучшении доступа к качественным материалам сельскохозяйственного производства и развитие сельскохозяйственной и ирригационной инфраструктуры;
- технические регламенты, стандартизация, и ослабление процедур лицензирования и устранение других видов административных барьеров и ограничений.

44. Выработка сельскохозяйственного производства. В результате реорганизации колхозов и совхозов основными производителями сельскохозяйственной продукции стали мелкотоварные дехканские (фермерские) хозяйства, не в состоянии ведущую научно-исследовательскую работу по селекции и семеноводству, маркетинговую деятельность, промышленную переработку, упаковку и маркировку сельскохозяйственной продукции, исходя из потребностей потребителей, и не способных оговаривать стоимость материалов сельскохозяйственного производства, соблюдать установленные экспортные положения, и оговаривать условия для заключения справедливых контрактов. В целях улучшения сложившейся ситуации в этой сфере, Программой предусматривается содействие и поддержка формирования интегрированных финансово-промышленных групп частного сектора, которые будут заниматься производством, переработкой и реализацией продукции сельскохозяйственного производства. Финансово-промышленные группы будут объединять всех производителей под единой торговой маркой, включая все формы хозяйствования в сельскохозяйственном производстве, согласовывают с ними структуру посевных площадей, и в соответствии с определенными критериями, на основании принципов спроса и предложений рыночной экономики, договаривается о поставке сельскохозяйственной продукции. Формирование таких групп в области производства, переработки и экспорта сельскохозяйственной продукции снижает удельные издержки, повышает конкурентоспособность отечественных производителей и создаёт марку таджикской сельскохозяйственной продукции на внешнем рынке. Это также способствует устойчивому увеличению объемов экспорта сельскохозяйственной продукции

в переработанном виде. Другим приоритетным направлением является так же производство сушеной плодоовощной продукции с применением технологии естественной сушки и гибкой промышленной технологии переработки. Хлопок, как главный продукт экспорта, подлежит высокой степени промышленной переработки, который должен быть подан на внешний рынок в виде готового товара. В этом случае рентабельность хлопка составит более 400 процентов, что даст возможность увеличения прибыли дехканских (фермерских) хозяйств, производящих хлопок и перерабатывающей промышленности республики.

45. Комплекс маркетинга включает в себя четыре основных элемента: товар, цену, сбыт, коммуникацию (реклама, личная продажа, стимулирование сбыта, связи с общественностью). Маркетинг, как процесс экономики, обеспечивает контакт между производителем и потребителем, способствует повышению эффективности совершаемых ими обменов, рациональной ориентации общественного воспроизводства, и как следствие, является целеполагающим началом производства, средством сведений до минимума несоответствий спросов и предложений. Конкретизируя вышеуказанные положения применительно к сельскохозяйственному предприятию, следует отметить, что маркетинг включает:

- определение запросов и потребностей покупателей;
- разработку предложений на рынок товаров, необходимых покупателям и способных удовлетворить их потребности;
- установку цен, способствующих развитию взаимоотношений производителей и покупателей, и приемлемых для покупателей и обеспечивающих производителей достаточной прибылью;
- предоставление наиболее благоприятных и приемлемых возможностей рынка для обеспечения эффективной поставки товара потребителям;
- обоснование и использование положительно воздействующих средств и методов на рынок с целью формирования спроса и поощрений.

46. Для эффективного способствования маркетинговых отношений производителей и покупателей, необходимо проведение тщательного анализа рынков на местном, национальном и региональном (за пределами страны) уровнях, включая их потенциальные возможности, позволяющие фермерам иметь регулярный доступ к такой информации о рынке и, следовательно, ориентировать свое производство на рыночные потребности.

В этом процессе первым шагом является анализ рыночных возможностей, что в маркетинге считается основанием для принятия решения и на этой основе просчитывается объем рынков. С точки зрения приграничной специфичности определены следующие рынки: местные(локальные), национальные (внутригосударственные) и региональные. С учетом того, что сельскохозяйственная продукция реализуется на этих трех рынках, производительная продукция дехканских (фермерских) хозяйств республики соразмерно будет распределяться следующим образом:

- продукция для удовлетворения внутреннего потребления населения страны в соответствующих объемах и качестве, обеспечивающие продовольственную безопасность страны;
- сырье для перерабатывающей промышленности страны;
- продукция для покрытия экспортных обязательств республики.

47. Содействие развитию отечественных рыночных сетей - необходимый шаг для эффективного осуществления вышеуказанных целей, особенно если учесть, что в настоящее время количество сертифицированных рынков является ограниченным (159 в общей сложности по всей стране), которые занимаются розничной торговлей, в то время как оптовые рынки, реализующие в частности сырье, которое требуется для промышленности, до сих пор не созданы. Существующие рынки по всей стране, не только занимаются реализацией пищевых продуктов, но представляют собой сочетание продуктов питания, бытовых товаров и других товаров народного потребления, и они не-

эффективно реагируют на рост производства сельскохозяйственной продукции фермерами. Таким образом, специализированная розничная торговля, малые и крупные продовольственные рынки будут и впредь содействовать продаже сельскохозяйственной продукции, как местного, так и республиканского производства. В результате данная Программа будет направлена на разработку комплексов маркетинга по реализации сельскохозяйственной продукции.

48. Реформирование налогообложения в дехканских (фермерских) хозяйствах: Четырехлетняя работа сельскохозяйственных производителей по единому налогу показала ряд преимуществ по сравнению со старым режимом налогообложения. Одним из преимуществ единого налога является его независимость от результатов хозяйственной деятельности сельскохозяйственного производителя (т.е. от урожайности сельскохозяйственных культур, годового дохода хозяйств, прибыли, уровня рентабельности и т.д.). Сумма единого налога зависит от категории земель и месторасположения хозяйств. Другим преимуществом является простота расчетов, т.е. каждый товаропроизводитель, зная налоговые ставки по тому району, где он (она) проживает, по категориям земель и размеру площадей может легко определить общую сумму налогов. Тем не менее, количество налогов как показывает практика, не сократилось, а осталось на прежнем уровне. Это объясняется тем, что согласно Налоговому кодексу Республики Таджикистан, действующего с 1 января 2005 года установлено, что сельскохозяйственные производители кроме единого налога еще платят налог на добавленную стоимость, налог на прибыль, налог с пользователей автомобильных дорог, минимальный налог с дохода предприятий (если производитель перерабатывает свою продукцию). Кроме того, продолжение взимания социального налога оказывает неблагоприятное воздействие особенно на мелких землепользователей, в результате чего члены дехканских хозяйств официально не регистрируют себя в качестве пайщиков, и это особенно характерно в отношении женщин-пайщиков, таким образом они предпочитают получать только свидетельства на земельный пай с тем, чтобы избежать выплаты социальных налогов. Это в свою очередь приводит к тому, что многие руководители дехканских хозяйств отрицают, что их пайщики обладают правами и используют многих пайщиков в качестве работников хозяйства, которые не получают прибыли от хозяйственных поступлений. Другим примером неравного налогообложения культур является снижение единого налога на 50% для земель, используемых под выращивание хлопчатника. Может быть, это было сделано с предположением того, что данная мера будет стимулировать производство хлопка, но этого не произошло, и на самом деле оно оказалось дискриминационной мерой, применяемой по отношению к фермерам, не занимающимся возделыванием хлопчатника. В то же время, эта мера косвенно поощряет фермеров выращивать хлопок, а не остро необходимые продукты питания. Таким образом, в рамках данной Программы имеется намерение работать в тесном контакте с Министерством финансов и Налоговым комитетом по регулированию ставки единого налога в качестве одной ставки, которая будет применяться для всех. Вместе с этим, было бы рациональнее направить эти средства (включающие в среднем почти 2 млн. долларов США) для индустриализации сельского хозяйства и создания био-лабораторий для решения экологических проблем. Тем не менее, переговоры с Министерством финансов, не привели к положительным результатам, так как понятно, что налоги являются одним из основных источников доходов государственного бюджета, и эти доходы будут распределяться в равной степени по всем социально-экономическим секторам.

49. Другое несоответствие заключается в том что, по сути производители хлопка облагаются экспортным налогом (налог с продаж 10%) с одной стороны, при этом они имеют льготы по уплате единого налога в размере 50%. Кроме того, фермеры и производители сельскохозяйственной продукции выплачивают налог с розничных продаж (до 3%) местным органам. Здесь неясен статус налоговых поступлений от производителей хлопка, а также общее влияние единого налога на стимулирование повышения эффективности сельского хозяйства в целом. В целях решения этого сложного режима налогообложения, в рамках данной Программы настоятельно рекомендуется,

чтобы действующий Налоговый кодекс Республики Таджикистан был проанализирован и пересмотрен для обеспечения более упрощенного режима налогообложения, не только для сельского хозяйства, но и для других отраслей экономики. Сюда должна быть включена гармонизация всех видов налогов таких, как социальные, подоходные, на прибыль, импорт и экспорт в единый и простой режим, особенно для отрасли сельского хозяйства. В настоящее время при поддержке Международного валютного фонда, создана специализированная рабочая группа с участием Министерства финансов, Национального банка и Налогового комитета в целях достижения договоренности о разработке нового налогового законодательства, а затем последует разработка соответствующих подзаконных актов и упрощенного режима налогообложения. Разработка Закона в новой редакции и его режим планируется завершить в течение всего 2012 года, а затем ввести в действие по всей стране начиная с 2013 года, а до этого для решения налоговых проблем руководствоваться поручениями протокола совещания Консультативного совета по улучшению инвестиционного климата при Президенте Республики Таджикистан от 8 ноября 2011 года.

50. Товарная политика: Основной задачей товарной политики является разработка рациональных рекомендаций по оптимизации товарной номенклатуры и определения наиболее приоритетного ассортимента товаров и обеспечения эффективной деятельности сельскохозяйственной отрасли республики в целом. С целью реализации товарной политики необходимо выполнение следующих мер:

- проведение анализа действующих посевных площадей и их продуктивности или её недостаточности, для его соответствия рыночным потребностям по специальным признакам, разработка концепций посевных площадей и производства сельскохозяйственной продукции согласно требованиям продовольственных и промышленных рынков;
- определение размера годового государственного инвестирования приоритетным подотраслевым структурам;
- разработка и внедрение новых товаров, еще не предложенных на рынке, разработка торговых марок;
- укрепление национальной племенной отрасли животноводства, позволяющей эффективно соответствовать подотрасли рыночным требованиям;
- укрепление семеноводства и дальнейшее развитие данного сектора с целью позволения дехканам получить вероятного доступа к получению высококачественных семян, произведенных своими силами на национальном уровне;
- улучшение и усовершенствование производственной, обрабатывающей и рыночной инфраструктуры;
- усовершенствование институционального управления сельскохозяйственных организаций.

51. Ценовая политика и приоритетные товары: Данная Программа была разработана с целью улучшения и ускорения роста и развития сельскохозяйственной отрасли, при ведущей роли частного сектора и направленности на рынок, в соответствии с принципами Национальной стратегии развития Республики Таджикистан на период до 2015 года, Стратегии сокращения бедности Республики Таджикистан на период 2010-2012 годов и Программы продовольственной безопасности Республики Таджикистан на период до 2015 года, предусматривающие воздержание государственных органов от вмешательства в вопросы рынка, ценообразования и других подобных, но вместе с тем предусматривающие их концентрацию на вопросы рыночного регулирования и создания благоприятных условий, при которых улучшится доступ дехкан к сырьевой базе и реализации своей продукции на местных, национальных и региональных рынках. Такой принцип политики обеспечивает установление цен на рынке в зависимости от спроса и предложений, и в результате сельскохозяйственная отрасль Таджикистана должна стать сектором, ориентированным на рынок. В соответствии с этим, согласно установленному порядку, ведущему государственному органу, проводящему сельскохозяйственную

политику необходимо разработать и представить на утверждение Перечень приоритетных сельскохозяйственных продуктов, вырабатываемых отечественными производителями с учетом требований нормативно-правовых актов Всемирной торговой организации с целью защиты этих продуктов.

52. В группу зерновые культуры по пункту 9 гармонизированной системы Товарной номенклатуры внешнеэкономической деятельности Республики Таджикистан, в приоритетные товары входят товарный рис и рисовые продукты. Для этого, как часть среднесрочной стратегии, Программа предусматривает поощрение дехкан в увеличении внутреннего производства товарного риса с целью удовлетворения потребностей населения. Для эффективной защиты отечественных сельскохозяйственных рынков страны и национальных производителей сельскохозяйственной продукции в процессе усиления глобализации и либерализации тарифов мировой торговли, приводящей к появлению качественно новой политики протекционизма, и при котором основная роль принадлежит применению нетарифных ограничений в несовершенной монополистической конкуренции и увеличивающейся открытости национальной экономики, необходимо принятие следующих шагов:

- расширение масштаба и сфер использования нетарифных методов регулирования;
- обеспечение адекватного вмешательства государства, с целью ограничения доступа нежелательного импорта во внутренний продовольственный рынок и поддержания национального экспорта и импортозамещающего производства;
- активная практика механизмов защиты аграрного сектора, с использованием следующих механизмов:
 - а) тарифное квотирование и тарифную эскалацию;
 - б) создание системы гарантирования внутренних цен на сельскохозяйственную продукцию;
 - в) компенсация от негативного воздействия недобросовестной конкуренции иностранных производителей;
 - г) применение более жестких санитарных и фитосанитарных мер в необходимых случаях.

53. Упрощение экспортных и импортных процедур: Анализ данных внешнеторгового оборота показывает, что в настоящее время существуют сдерживающие факторы роста внешнеторгового оборота в стране, и одним из них является сложная государственная разрешительная система экспортно-импортных операций. Обширные требования вместе с возникающими издержками, связанными с их соблюдением, могут представлять серьезное бремя для государственных органов управления и деловых кругов и могут также выступать серьезным барьером для развития международной торговли. Для улучшения взаимовыгодных действий агентств, государственных и негосударственных органов и организаций, участвующих в нетарифном регулировании внешнеторговых процедур необходимо внедрить систему «Единого окна» с целью упрощения экспортно-импортных процедур. Таким образом, основной целью системы «Единого окна» является оптимизация и упрощение административных структур, и сокращение административных барьеров при подготовке документов (сертификаты, лицензии, разрешительные документы и т.д.), требуемые для таможенного оформления. В связи с этим необходимо подготовить технико-экономическое обоснование по внедрению системы «Единого окна» по упрощению экспортно-импортных процедур в системе сельского хозяйства.

54. Увеличение экспорта сельскохозяйственных товаров является важным элементом стратегии сельскохозяйственного развития. Для развития экспорта сельскохозяйственной продукции необходимо создание благоприятных экономических, организационных, правовых и других условий, также создание инфраструктуры, механизмов предоставления государственной финансовой, налоговой, информационно-консультационной, маркетинговой и других видов помощи и поддержки отечественных экспортеров сельскохозяйственной продукции. В целях решения этих задач необходимо осуществление следующих мер:

- проведение систематической работы по изучению и анализу экспортного потенциала сельского хозяйства страны и динамики ее конкурентных преимуществ;
- проведение маркетинговых исследований и рекламирование сельскохозяйственной продукции на внутреннем и внешнем рынках;
- создание соответствующей инфраструктуры, обеспечивающую развитие экспорта (разработать Программу развития инфраструктуры, обеспечивающую осуществление необходимого объема экспорта);
- определение приоритетов отрасли содействия экспорту;
- создание системы внешнеторговой информации и информационно-консультационных служб;
- разработка механизма, обеспечивающего страхование экспорта с участием государственных и частных компаний;
- повышение эффективной деятельности государственных органов по активному продвижению экспортной продукции и защите интересов отечественных предприятий за рубежом;
- регулярное осуществление авансирования и снабжения сельскохозяйственных производителей семенами и саженцами, необходимых для производства сельскохозяйственной продукции, исходя из портфеля заказов;
- оказание регулярных консультационных услуг сельскохозяйственным производителям по выбору видов, сортов и семян сельскохозяйственной продукции, исходя из спроса и портфеля заказов;
- организация соответствующей инфраструктуры по сортировке, упаковке, маркировке, хранению и реализации сельскохозяйственной продукции на внутреннем и внешнем рынках;
- разработка торговой марки.

55. Развитие семеноводства: Развитие семеноводство данной Программе играет важную роль. В Программе развития семеноводства Республики Таджикистана 2010-2014 годы. предусматривается усовершенствование материально-технической базы селекционных программ Научно-исследовательского института «Зироткор» и Научно-исследовательского института «Богпарвар» Таджикской Академии сельскохозяйственных наук, а также частных хозяйств, что позволит ускорение процесса выведения новых сортов приоритетных культур и совершенствование коммерческого семеноводства, а также способствует получению дополнительной прибыли для дальнейшего развития отрасли. В связи с этим Программа предусматривает организацию и реорганизацию 7 государственных сортоиспытательных станций в основных агроэкологических зонах Таджикистана - в Кабадиянском, Муминабадском, Турсунзадевском и Спитаменском районах. В целях реализации плана укрепления семеноводства необходимо выполнить следующее:

- представление систематически обновленного списка семеноводческих хозяйств Министерством сельского хозяйства Республики Таджикистан для утверждения в Правительство Республики Таджикистан;
- вступление в Международный союз по охране новых сортов растений;
- вступление в Международную конвенцию по карантину и защите растений;
- вступление в Международную Ассоциацию по анализу качества семян и схемы сертификации семян;
- вступление в союзный договор с Всемирной торговой организацией .

56. Реформирование и реорганизация (коллективных) дехканских хозяйств. Реформирование и реорганизация (коллективных) дехканских хозяйств один из первый шаг относительно сельскохозяйственной институциональной реформы. Согласно Концепции аграрной политики Республики Таджикистан, утвержденной постановлением Правительства Республики Таджикистан от 31 декабря 2008 года, № 658 для достижения стратегических целей, приоритетов и направлений социально-экономических и

политических реформ, изложенных в программных документах и осуществимых политическим руководством страны, конечной целью которой является обеспечение приемлемого и достойного уровня жизни каждого гражданина республики, требуется принятие конкретных мер в каждой отрасли народного хозяйства. Концепция обозначает свою задачу в достижении вышеуказанных целей по принципу того, что: «каждый сельский труженик является свободным товаропроизводителем, а государство создает и гарантирует ему соответствующие условия». Это включает ориентацию на частный сектор в прогнозировании условий бизнеса при выборе производственной деятельности, в то время как государство устанавливает разработку общей политики.

Другие вопросы, предусмотренные в Программе, включают: Получение доступа к дорогим кредитам и как результат, доступа к базе качественного сырья, доступа к рыночной информации и физического доступа к рынкам, разработку обрабатывающей, упаковочной и рыночной стратегии, а также доступ к соответствующим технологиям, таким как технологиям сокращения потерь воды (капельное орошение) и адаптации к климату.

57. Национальная стратегия развития Республики Таджикистан на период до 2015 в решении вопросов управления на местном уровне, отмечая недостаточную ясность в отношении прав, полномочия и подотчетности местных управленческих органов, также разъясняет, что они неактивно вовлечены в реализацию процессов реформ на местном уровне. В связи с этим в Программе продовольственной безопасности Республики Таджикистан на период 2015 года отмечено что реализация мер по государственной поддержке подразумевает точное разделение роли государства и частного сектора. Данная политика требует принятие следующих мер:

- формирование политики сельскохозяйственной отрасли, направленной на переход от контролирующей роли к стимулирующей;
- избежание вмешательства государственных органов в процесс принятия решений в сельском хозяйстве производителями сельскохозяйственной продукции (дехканами).

58. Для достижения указанных целей национальной политики и стратегии Программа предусматривает проведение всестороннего мониторинга местного управления и разработку специфических мер в соответствии с существующей национальной законодательной системой и постановлений Правительства, и привести к положительным изменениям в местном управлении сельским хозяйством и управленческой структуре, включая:

- обзор нормативных правовых актов, а также в рамках обязанностей органов местного управления, определение необходимых недостатков и проблем, внесение изменений в действующую законодательную систему;
- определение четкой роли и ответственности местных органов на уровне министерств и агентств (с акцентированием внимания на сельское хозяйство, водо/землепользование), а также на областном и районном уровнях, в соответствии с национальной законодательной базой и действующей политикой;
- изменение системы двойной субординации технического персонала на местном уровне и установление системы субординации для этого персонала к соответствующим линейным министерствам;
- разработка соответствующих модулей обучения для местных властей и проведение обучения в общенациональном масштабе, с целью улучшения информированности местных властей о нормативных правовых актах, национальной политике и стратегии;

59. Улучшение земельных отношений, особенно в дехканских хозяйствах очень важно для развития отрасли. Нынешнее положение свидетельствует о том, что из-за отсутствия финансовых возможностей площади дехканских (фермерских) хозяйств остаются в стороне от сельскохозяйственного оборота. Для устранения этих недостатков и с целью улучшения работ следует больше давать возможности дехканским (фермерским) хозяйствам на сдачу в аренду земель, а также использованием сертификата прав землепользования как залог для получения кредита.

Для улучшения земельных отношений, особенно в дехканских (фермерских) хозяйствах, необходимо:

- внесение дополнений и изменений в Земельный кодекс Республики Таджикистан;
- предоставление каждому общественному пользователю земли копии Сертификата на право землепользования;
- оказание поддержки регулярным дехканским собраниям, обзор дехканской деятельности и прозрачные выборы их представителей;
- использование контрактов на аренду земли с целью разрешения сторонам сдавать свою землю в аренду с обеспечением сохранности своего имущества и предоставление улучшенного доступа дехканам на получение больше земли;
- обеспечение информационной поддержки посредством распространения брошюр и использования средств массовой информации, таких как телевидение, радио и газеты;
- предоставление каждому дехканину копии Свидетельства на земельный пай.
- содействие дехканам в процессе принятия решений, относительно выбора типа юридических лиц, разработка необходимых положений, оформление юридических процедур, включая перерегистрацию и регистрацию, формирование административной и управленческой структуры при поддержке Центров правовой помощи;
- повышение прибыльности дехканских хозяйств с целью возвращения трудовых мигрантов из-за границ;
- развитие арендных земельных отношений.

60. Улучшение состояний земель: Нынешнее состояние сельскохозяйственных земель охватывает несколько основных проблем, включающих не использование орошаемой земли, оставляя заброшенными тысячи гектаров пахотной земли, нерациональные способы использования дехканами земли без принятия каких-либо мер защиты земель, чрезмерное использование удобрений и химикатов, например, в хлопковом секторе, что уже вызвало серьезные последствия, такие как засоление, сальтацию и тому подобные процессы деградации. Программа направлена на разработку механизма эффективного мониторинга состояния земли и её использования, в том числе проведение специального исследования по оценке также вопросов, связанных с промышленными загрязнениями, как земли, так и воды. Подобным образом, механизм должен обеспечить более эффективное использование земли для целей, чтобы право на землепользование предоставлялось индивидуальным физическим лицам и дехканским хозяйствам, внедряющим ограничения на передачу земель кроме случаев, если передача земли производится для целей ее прямого использования, главным образом в тех зонах, где выращиваются ценные зерновые культуры национального интереса. Кроме того, Программа предусматривает приспособить применяемую технологию в отношении использования земли и оросительной системы, основанной на принципах поддержания качества сельскохозяйственной земли и усовершенствованных ирригационных технологий для уменьшения объемов требуемой оросительной воды. Для того, чтобы решить эти и другие аналогичные вопросы, связанные с землей, которая в дальнейшем не будет использоваться для выращивания традиционных зерновых культур, адаптируются специфические технологии с целью максимального использования такой земли с выращиванием засухоустойчивых культур и растений и устойчивых к засолению.

61. Кроме этого, Программа направлена на реструктуризацию Министерства сельского хозяйства, основанную на существующей национальной политике и стратегии развития частного сектора. В Стратегической программе сокращения бедности Республики Таджикистан на 2010 - 2012 гг. изложено, что устойчивое развитие аграрного сектора в большей степени зависит от реформы управленческой системы аграрного сектора, как следует ниже: «Важнейшим является провести обзор и реструктуризацию существующей государственной системы регулирования аграрного сектора. В первую очередь, необходимо реформирование Министерства сельского хозяйства Республики Таджики-

стан. Задача реформирования состоит в переходе от принципов командного управления к ориентированным на рынок принципам управления. Основной ролью Министерства сельского хозяйства Республики Таджикистан является разработка и реализация аграрной политики и эффективной реализации той деятельности, которая может быть осуществлена только государством и воздержание от деятельности, с которой успешно может справиться частный сектор». Такое руководство к политике обеспечивает четкое определение ролей и обязанностей Министерства как ведомства, формирующего политику, регулятора и создающего благоприятные условия роста и развития сельского хозяйства, основанного на частном секторе, оставляя частному сектору управление дехканскими хозяйствами и всю цепь создания стоимости начиная от производства до обработки и маркетинга. Это потребует изменение структуры, слияние отделов и создание специализированных центров, занимающихся вопросами, связанными с правовой и регулирующей деятельностью, формирование эффективной и устойчивой системы предотвращения и раннего предупреждения кризисных ситуаций, и среди прочего, разработки стратегии мониторинга продовольственной безопасности и развития сектора.

62. Переход сельскохозяйственного сектора на рыночные отношения является одним из приоритетных направлений развития отрасли. Он позволяет естественным путем урегулировать производство, переработку, хранение, транзит и реализацию сельскохозяйственной продукции. В связи с этим для перехода сельского хозяйства на рыночные отношения необходимо дополнительное принятие ряд законов и правовых актов, в том числе:

- Закон Республики Таджикистан «Об агрокредитной кооперации и государственной заготовке продукции»;
- Закон «О товарищеских обществах»;
- Закон «О кооперативах»;
- Закон «О пастбищах»;

нормативные правовые акты Правительства Республики Таджикистан по внедрению информационно - технологической системы «Единое окно» по экспортно-импортным и транзитным процедурам, вступление Республики Таджикистан в Международную конвенцию по карантину и защите растений и Европейскую Средиземноморскую организацию карантина и защиты растений;

63. Обеспечение развития сельской инфраструктуры: Посредством реализации государственных секторальных и социально-экономических программ регионального развития до 2015 года будет создан комплекс инфраструктуры социального значения, однако, приоритетным направлением является развитие услуг частного сектора, определяющего роли и обязанности при взаимодействии государственного и частного секторов. В настоящее время существуют 54 машинно-тракторных станций, 161 центров по розничному сбыту минеральных удобрений, запасных частей, химикатов, 107 пунктов ветеринарных услуг, 240 центров по искусственному осеменению животных. Вместе с тем, деятельность этих предприятий лишь частично отвечает национальным потребностям, а следовательно, необходимо создавать систему рациональной и эффективной эксплуатации дорог, как национальной сети, так и сельских дорог местного значения, сеть по восстановлению и реконструкции линий электропередачи, расширению рынков сбыта минеральных удобрений и химикатов, обеспечению запасными частями сельскохозяйственной техники, пунктов ветеринарных услуг, служб по охране растений, небольших цехов по переработке сельхозпродукции, хлопкоочистительных заводов, закупке и продаже сельхозпродукции и транспортировки на основе частного предпринимательства.

64. Разработка механизмов по внедрению достижений в области науки и производства, создание органа по внедрению данных механизмов. Эффективное развитие сельского хозяйства в значительной степени зависит от вопросов обучения и переобучения персонала и внедрения последних достижений в области науки и производства. Также необходимо развивать научно-исследовательскую деятельность в области производства экологически безопасной сельхозпродукции и для здоровья, и для окружающей среды. Существующие научно-исследовательские центры и сельскохозяйственные учебные заве-

дения не вполне отвечают растущим потребностям дехкан и страны в целом, касающиеся вопросов улучшения качества и увеличения объема продукции, несмотря на имеющуюся базу по безопасному использованию природных ресурсов и практическую технологию по рациональному расходу энергии, воды и т.п. В связи с этим, соответствующим органам следует более эффективно отслеживать новшества, необходимые в области научно-исследовательских работ и сельскохозяйственных образований, таких как внедрение современных технологий сельскохозяйственного производства, создание научно-исследовательских центров на базе дехканских хозяйств, разработка современного учебного курса для сельскохозяйственных научно-образовательных центров, включая Таджикский аграрный университет. Существенное воздействие на эффективность научно-исследовательских работ должно быть поддержано со стороны государства и посредством внедрения конечных продуктов научной работы в производство, как посредством роста размеров финансирования, так и созданий наиболее благоприятных режимов налогообложения, условий кредитования и долгосрочной аренды, также через прочие финансовые инструменты. Необходимо слияние фундаментальной и прикладной научно-исследовательской деятельности, совместное использование различных научных знаний и технологий, полный охват сельхоз- и прочих производителей консультативной поддержкой в комплексе с системой предоставления информации в секторе, включающее создание государственных источников информации из научно-образовательных учреждений и центров повышения квалификации для высококвалифицированных работников.

65. Полномочный орган сельскохозяйственной отрасли должен ежегодно разработать План мероприятий поддержки развития Центра по повышению квалификации специалистов сельскохозяйственной отрасли, и предусмотреть вопрос ежегодной финансовой поддержки, независимо от формы собственности. Для достижения данных целей необходимо:

- усовершенствование нормативной правовой базы для коммерциализации сферы научно-исследовательской деятельности;
- разработка механизмов внедрения научных достижений в производство; с особым акцентом на практическую научно-исследовательскую работу на базе дехканских хозяйств и развития полевых дехканских школ для улучшения ситуации с обменом информацией и опытом среди дехкан;
- внедрение современной системы обучения в сфере сельскохозяйственного образования и организация соответствующих современным требованиям курсов повышения квалификации среди специалистов сельскохозяйственной отрасли;
- проведение научно-исследовательской работы в области сельского хозяйства, с целью создания энергосберегающего и экологически безопасного производства;
- разработка мер по привлечению молодых специалистов в научную работу путем повышения их интереса;
- разработка средств проведения мониторинга востребованности специалистов в отрасли сельского хозяйства по новым направлениям подготовки специалистов;
- внедрение механизма сокращения безработицы среди сельскохозяйственных специалистов посредством проведения краткосрочных мероприятий сферы производства;
- разработка широкопрофильных технических модулей обучения для дехкан в вопросах эффективного производства, технологий обработки и сбыта, а также рационального и эффективного управления дехканским хозяйством.

66. Реформы и радикальные изменения всегда порождают победителей и проигравших. Для этого данная Программа направлена на решение проблем социальной защиты населения, возникающих в результате проведения реформ. Национальная стратегия развития Республики Таджикистан до 2015 года считает приоритетным развитие сектора социальной защиты населения «Обеспечение эффективной занятости населения», и предусматривает реализацию системных мер по созданию дополнительных рабочих мест, в том числе за счет содействий частному сектору и предпринимательству,

привлечении инвестиции, поддержки развития самозанятости и занятости женщин, а также развития народных промыслов и надомного труда, обучение и переобучение безработных новым профессиям, востребованным на рынке труда, расширение практики применения временных форм занятости, обеспечение участия социальных партнеров в решении проблем занятости населения.

67. Реформа управления хлопкового сектора и внедрение диверсификации сельскохозяйственных культур являются следующим направлением Программы.

- многие фермеры в хлопковом секторе на протяжении 70-80 лет выращивали только хлопок и располагают ограниченными навыками и потенциалом по диверсификации на другие культуры, несмотря на наличие приусадебных участков, на которых они регулярно выращивают овощи и фрукты. Это может быть сопряжено с трудностями для фермеров относительно успешного перехода и может привести к серьезным последствиям.
- помимо фермеров, которые занимаются хлопком, существует большое количество наемной силы, которые работают в хлопковых хозяйствах. С учетом реформирования управления хлопковым сектором и/или диверсификации культур, некоторые из них теряют сезонные заработки.
- усиление капитализации аграрного сектора, несомненно, приведет к использованию современной сельскохозяйственной техники, таким образом, потребуется меньше рабочей силы, что в свою очередь снизит возможность трудоустройства в хозяйствах, особенно дехканских хозяйствах.
- после развала Советского Союза, и в частности, после гражданской войны практически не предоставлялись возможности укрепления потенциала и обучения для фермеров. Помимо этого увеличение трудовой миграции привело к тому, что молодые люди, располагающие определенными навыками, уезжают из сельской местности, а хозяйства остаются без работников, обладающими необходимыми техническими и профессиональными навыками. И в свою очередь, это оказывает негативное воздействие на продуктивность и прибыльность хозяйств.
- доступ к рыночной информации о сельскохозяйственных материалах, а также серьезные ограничения по транспортировке и ухудшающаяся сельская инфраструктура привели к тому, что большая часть фермеров приобретают материалы по высокой цене, а свою продукцию реализует через посредников по низким ценам.
- с учетом отсутствия эффективного регулирования иностранной рабочей силы, в частности в больших проектах, связанных с инфраструктурой и сельскохозяйственным производством, таджикские рабочие иногда не получают возможности трудоустройства. Ряд стран доноров в первую очередь настаивают на найме профессиональных и непрофессиональных сотрудников из своих стран, таким образом, оставляя мало возможностей трудоустройства в данных проектах для таджикских работников.
- социальные сборы являются тяжелым бременем для большинства фермеров, особенно для тех, которые получают минимальную заработную плату или полагаются на получение урожая со своих участков.

В соответствии с вышеприведенным анализом ситуации, необходимо разработать систему мониторинга, которая позволит Правительству Таджикистана эффективно выявлять уязвимые группы, на которые реформа сказалась негативным образом; провести исследование по неформальной занятости и выявить текущий и будущий потенциал, и параллельно обеспечить техническое, профессиональное обучение, которое потребуется в соответствии с разными аспектами реформы для эффективного выполнения данной реформы.

4. Оценка эффективности Программы

68. Осуществление данной Программы приведёт к реализации приоритетных направлений Национальной стратегии развития на период до 2015 года, Стратегии сокращения бедности в Республике Таджикистан на период 2010-2012 годы, Программы

продовольственной безопасности Республики Таджикистан на период до 2015 года и Концепции аграрной политики Таджикистана. Кроме того, необходимо разработать Стратегию сельскохозяйственного сектора на период 2012-2020 годы, в том числе Инвестиционный план для обеспечения ее финансирования, а также необходима эффективная реализация Программы. Одним из способов оценки эффективности Программы является ее пилотирование в 10-12 отобранных районах, расположенных в различных агроэкологических зонах страны на начальном этапе реализации Стратегии аграрного сектора в 2012-2015 гг. Необходимо провести тщательный мониторинг и наблюдение за практической реализацией различных этапов реформы, наряду с земельным и водным секторами, их целесообразности и эффективности, применяемой методологии, а также степени активного участия всех заинтересованных сторон, фермеров, местных органов власти, центральных государственных учреждений и институтов. Настоящим предполагается, что реализация данной Программы и реформ посредством ее секторной стратегии даст следующие конкретные результаты:

- повышение производительности сельскохозяйственной отрасли при активном участии частного сектора;
- расширение ассортимента продукции посредством проведения модернизации сельскохозяйственной отрасли;
- развитие конкуренции и повышение экспортного потенциала;
- восстановление и развитие ирригационной системы;
- развитие предпринимательской деятельности и обеспечение равных прав и гарантий на землепользование;
- рациональное использование и устойчивое управление водными и земельными ресурсами;
- предоставление фермерам принципа «Свободы выбора возделываемых культур», с соответствующими преимуществами и гарантиями, путем укрепления материальной и правовой базы;
- создание благоприятных условий для торговли продукцией на рынках;
- уменьшение потребительской зависимости от импорта основных продуктов питания путем увеличения объема продукции отечественного производства по доступным ценам, что приведет к сокращению бедности;
- четкое разделение ролей и обязанностей государства и частного сектора;
- обеспечение населения здоровым питанием и пищевыми продуктами;
- улучшение обеспечения населения питанием;
- устойчивое сохранение природных ресурсов;
- улучшение жизненных условий и средств существования граждан.

5. Источники финансирования Программы и пути ее реализации

69. Реализация Программы, модели ее финансирования, инвестирования и осуществления должны быть подробно описаны в стратегии сектора, разработка которой запланирована на второе полугодие 2012 года. Реализация секторной стратегии будет тесно связана с другими соответствующими стратегиями сектора, особенно касающиеся земельного и водного секторов, а также планируется разработать аналогичные секторные стратегии во второе полугодие 2012 года. Практическая реализация Программы должна эффективно осуществляться в сотрудничестве с соответствующими отраслевыми министерствами, в частности, Министерством мелиорации и водных ресурсов Республики Таджикистан и Государственным комитетом по землеустройству и геодезии Республики Таджикистан. Виды деятельности, которые намечено осуществлять в рамках данной Программы, будут подробно описаны в секторной стратегии, в соответствии с измеримыми целями и количественными показателями. Стратегия будет осуществляться за счет государственного финансирования и программ технической поддерж-

ки донорских организаций. Кроме того, полномочный орган отрасли в течении второй полугодии 2012 года будет разрабатывать четкую стратегию для привлечения внутренних и внешних инвестиционных программ, включая государственно-частное партнерство и совместные предприятия. Если реализация Программы будет эффективной, то ее стратегия предусматривает привлечение самих фермеров инвестировать сектор.

6. Организация и мониторинг хода реализации Программы

70. Общий контроль над реализацией настоящей Программы осуществляется Министерством сельского хозяйства Республики Таджикистан в рамках установленных полномочий, который ежегодно представляет отчет о ходе реализации настоящей Программы в Правительство Республики Таджикистан.

Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан осуществляет координацию реализации данной Программы. Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан также является инициатором создания независимой рабочей группы по мониторингу хода реализации настоящей Программы. В состав рабочей группы входят представители Исполнительного аппарата Президента Республики Таджикистан, соответствующих министерств и ведомств, структурных подразделений, международных организаций, представители ассоциаций, общественных объединений Таджикистана и средств массовой информации. Рабочая группа должна подготовить отчет о реализации реформ ежеквартально с обязательным опубликованием информации в средствах массовой информации.

Утвержден
 постановлением Правительства
 Республики Таджикистан
 от 1 августа 2012 года, №383

**План
 мероприятий по реализации Программы реформирования сельского хозяйства
 Республики Таджикистан на 2012 – 2020 годы**

№	Задачи	Сроки исполнения	Исполнители	Источники финансирования	Индикаторы	Результаты
1.	<p>Реформирование и реорганизация дехканских хозяйств</p> <ul style="list-style-type: none"> – создание свободной среды фермерам и товаропроизводителям в выборе культур, мест переработки продукции и доступа на рынок – внесение дополнений и изменений в Закон Республики Таджикистан «Одехканских (фермерских) хозяйств» – создание служб поддержки дехканских хозяйств на уровне джамоатов, национальном, районном уровнях – устранение гендерного неравноправия – упрощение видов и сроков статистической отчетности и налогов 	<p>2012-2015</p> <p>2012-2013</p> <p>2012-2013</p>	<p>Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Госкомитет по землеустройству и геодезии Республики Таджикистан, Комитет по делам женщин и семьи при Правительстве Республики Таджикистан, Таджикская Академия сельскохозяйственных наук и другие министерства и ведомства</p>	<p>Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Госкомитет по землеустройству и геодезии Республики Таджикистан, Комитет по делам женщин и семьи при Правительстве Республики Таджикистан, Таджикская Академия сельскохозяйственных наук и другие министерства и ведомства при финансовой и технической помощи международных доноров</p>	<p>Диверсификация приоритетных сельскохозяйственных культур фермерскими хозяйствами и домохозяйствами Обеспечение поддержки товаропроизводителей сельскохозяйственной продукции Повышение роли женщин в управлении сельским хозяйством</p>	<p>Принятие самостоятельных решений по управлению дехканским хозяйством, гарантированное право на землепользование и выбор культур</p> <p>Равноправие мужчин и женщин в управлении производством и при разделе имущества</p> <p>Обеспечение равноправия в управлении дехканскими хозяйствами</p> <p>Повышение рентабельности дехканских хозяйств</p>

№	Задачи	Сроки исполнения	Исполнители	Источники финансирования	Индикаторы	Результаты
	– внесение дополнений и изменений в Земельный кодекс Республики Таджикистан					
2.	<p>Разработка механизмов экономической оценки земли и рынка недвижимого имущества</p> <p>– аренда и наём сертификатов прав землепользования, использование прав в качестве залога</p> <p>– внесение дополнений и изменений в Закон Республики Таджикистан «Об ипотеке»</p> <p>– внесение дополнений и изменений в Закон Республики Таджикистан «О дехканском (фермерском) хозяйстве»</p> <p>– усовершенствование земельных отношений дехканских хозяйств</p>	<p>2012-2015</p> <p>2012</p>	<p>Рабочая группа по земельной реформе, Государственный комитет по землеустройству и геодезии Республики Таджикистан, Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Министерство мелиорации и водных ресурсов Республики Таджикистан, Министерство финансов Республики Таджикистан, Министерство экономического развития и торговли Республики Таджикистан, Министерство энергетики и торговли Республики Таджикистан, Министерство промышленности и водных ресурсов Республики Таджикистан, Комитет по охране окружающей среды при Правительстве Республики Таджикистан, Академия сельскохозяйственных наук</p>	<p>За счет бюджета участников и технической помощи международных доноров</p> <p>Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Министерство экономического развития и торговли Республики Таджикистан, Министерство энергетики и промышленности Республики Таджикистан, Министерство мелиорации и водных ресурсов Республики Таджикистан, Министерство финансов Республики Таджикистан, Госкомитет по землеустройству и геодезии Республики Таджикистан, Таджикская Академия сельскохозяйственных наук при технической помощи международных доноров</p>	<p>Эффективное использование земельных и других природных ресурсов</p> <p>Обеспечение перехода сельского хозяйства к рыночным отношениям</p>	<p>Повышение уровня залога обеспечения дехканских хозяйств, доступа к кредитам, рациональное использование земель, либерализация рынка землепользования и сохранение уровня экологической безопасности страны.</p> <p>Развитие сельского хозяйства в целом и обеспечение достижения цели реформы сельскохозяйственного сектора</p>

№	Задачи	Сроки исполнения	Исполнители	Источники финансирования	Индикаторы	Результаты
3.	Дальнейшее развитие выскодородных культур (экспорториентированных и импортозамещающих), расширение площади плододовых культур для экспорта, как в свежем, так и в сушенном виде	2012-2020	Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Министерство экономического развития и торговли Республики Таджикистан, Таджикская Академия сельскохозяйственных наук	В рамках, предусмотренным Указом Президента Республики Таджикистан от 27 июня 2009 года, № 683 «О дальнейшем развитии садоводства и виноградарства в Республике Таджикистан на период 2010-2014гг», внешние и внутренние инвестиции	Увеличение площадей садов и виноградников	Обеспечение спроса внутренних потребителей и развитие экспортного потенциала продуктов садоводства и виноградарства
4.	Достижение финансовой устойчивости <ul style="list-style-type: none"> - разработка механизмов предоставления краткосрочных, - среднесрочных и долгосрочных льготных кредитов - развитие сельскохозяйственных кредитных кооперативов на основе регионального опыта 	2012- 2015 2012- 2013	Министерство финансов Республики Таджикистан и Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан	За счет бюджета министерств и технической помощи международных доноров	Ускорение процесса выдачи кредитов и отсутствие дискриминации товаропроизводителей	Обеспечение свободного доступа к кредитам
4.1	Создание национальной системы страхования сельскохозяйственного сектора	2012 -2020	Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Министерство финансов Республики Таджикистан, Компания «Гочиксугурта» и местные органы власти	Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан и другие министерства и ведомства при финансовой и технической помощи международных доноров	Уменьшение рисков в сельскохозяйственном производстве	Производители защищены от банкротства
5.	Внедрение нового механизма финансирования сельского хозяйства	2012- 2015	Рабочая группа по разработке нового механизма финансирования,	Техническая помощь международных доноров	Обеспечение устойчивого финансирования сельского хозяйства	Повышение доступа к финансам

№	Задачи	Сроки исполнения	Исполнители	Источники финансирования	Индикаторы	Результаты
6.	Создание и развитие сервисных кооперативов, отраслевых союзов – усовершенствование законодательства и разработка Закона Республики Таджикистан «О сервисных кооперативов» – проведение общенациональных информационных просветительных кампаний – внедрение современной системы сельскохозяйственных кооперативов – развитие отраслевых ассоциаций	2012-2020 2012 2012-2015 2012-2015 2012-2015	Министерство финансов Республики Таджикистан Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Министерство мелиорации и водных ресурсов Республики Таджикистан, Министерство экономического развития и торговли Республики Таджикистан, Академия сельскохозяйственных наук	Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Министерство мелиорации и водных ресурсов Республики Таджикистан, Министерство экономического развития и торговли Республики Таджикистан, Госкомитет по землеустройству и геодезии Республики Таджикистан, Таджикская Академия сельскохозяйственных наук и при технической помощи международных доноров	Развитие производственных кооперативов во всех отраслях, особенно водопользователей и земли в аграрном секторе, представлении интересов товаропроизводителей во всех уровнях	Улучшение системы материально-технического, финансового обеспечения и повышение эффективности сельскохозяйственного производства
7.	Реформирование системы налогообложения – изучение нормативных правовых актов, связанных с налогообложением отрасли сельского хозяйства и, при необходимости, принять меры в установленном порядке по – освобождению от НДС при импорте минеральных удобрений, пестицидов и необходимых	2012-2013 2012-2013	Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Министерство финансов Республики Таджикистан, Налоговый Комитет при Правительстве Республики Таджикистан и другие министерства и ведомства	Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан и другие министерства и ведомство мощь международных доноров	Улучшение доступа к материальным техническим ресурсам	Развитие сельскохозяйственного производства и повышение эффективности и продуктивности отрасли

№	Задачи	Сроки исполнения	Исполнители	Источники финансирования	Индикаторы	Результаты
	<p>промышленных перерабатывающих оборудований для сельскохозяйственного производства</p> <ul style="list-style-type: none"> - лизинговые операции, связанные с поставкой оборудования для сельскохозяйственного производства - устранение неравенства в правах налогоплательщиков культуры 					
8.	<p>Разработка стратегии для интенсификации и диверсификации отрасли</p> <ul style="list-style-type: none"> - замена посева хлопчатника масличными и зерновыми культурами - улучшение доступа к кормовой базе - разработка механизма агролизинга - формирование интегрированных финансово-промышленных групп частного сектора - создание малых цехов по производству кормовых добавок, комбикормов и переработки продукции 	2012-2013	Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Таджикская Академия сельскохозяйственных наук, местные органы власти	Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Таджикская Академия сельскохозяйственных наук и местных органов власти, в рамках принятых государственных Программ, внешних и внутренних инвестиций	Увеличение объемов производства масличных культур, сокращение расхода семенного материала, продуктивности скотоводства, птицеводства, разведение кроликов и эффективное использование водных ресурсов	Обеспечение перерабатывающей промышленности сырьем и удовлетворение спроса потребителей, удовлетворение физиологической нормы потребления населения на растительное масло
9.	<p>Развитие племенного животноводства</p> <ul style="list-style-type: none"> - принятие Закона Республики Таджикистан в новой редакции «О 	2012-2020 2012-2013	Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Таджикская Академия сельскохозяйственных наук	В рамках принятых государственных программ, внешних и внутренних инвестиций	Увеличение удельного веса чистопородных животных, производства мяса, молока и шерсти	Достижение продовольственной безопасности страны продукцией животноводства

№	Задачи	Сроки исполнения	Исполнители	Источники финансирования	Индикаторы	Результаты
	<ul style="list-style-type: none"> - племенном деле» - разработка системы поддержки развития племенного животноводства и обеспечение потребностей хозяйств в чистопородных животных 	2012-2013				
10.	<ul style="list-style-type: none"> - Создание благоприятствующих эпизоотических условий и обеспечение пищевой безопасности - внесение изменений в Закон Республики Таджикистан «О ветеринарии» - обеспечение развития ветеринарной фармацевтической индустрии - развитие частных ветеринарных служб 	2012-2020	Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Таджикская Академия сельскохозяйственных наук и местные органы власти	За счет государственного бюджета, Министерства сельского хозяйства Республики Таджикистан, Таджикская Академия сельскохозяйственных наук и техническая помощь международных доноров, внешние и внутренние инвестиции	Улучшается эпизоотическая обстановка	Сохранение здоровья животных и безопасности животноводческой продукции, предотвращение от банкротства и обеспечение населения здоровой пищей
11.	<ul style="list-style-type: none"> - Устойчивое использование и управление природными ресурсами - разработка мер по ответственному осведомлению о мерах превращению ухудшению природных ресурсов - разработка проекта Закона Республики Таджикистан «О пастбищах» - совершенствование структуры посевных площадей кормовых 	2012-2020 2012-2015 2012-2015 2012-2020	Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Министерство экономического развития и торговли Республики Таджикистан, Министерство миграции и водных ресурсов Республики Таджикистан, Министерство энергетики и промышленности Республики Таджикистан, Государственный комитет по землеустройству и геоде-	В рамках принятых государственных Программ, внешних и внутренних инвестиций	Повышение урожайности пастбищ с 1 га на зимних участках до 10-15 ц/га, на летних 20-25 ц/га Увеличение кормового потенциала	Увеличение продуктивности животноводства и объемов производства животноводческой продукции Удовлетворение потребностей животноводческой отрасли собственными кормами

№	Задачи	Сроки исполнения	Исполнители	Источники финансирования	Индикаторы	Результаты
	<p>культур, использование и улучшение пастбищ – усовершенствование Плана дорог для прохода скота и их мест отдыха</p>		<p>Республики Таджикистан, Комитет по охране окружающей среды при Правительстве Республики Таджикистан, Таджикская Академия сельскохозяйственных наук и местные органы власти</p>			
12.	<p>Разработка адаптационных сельскохозяйственных технологий к изменениям климата (засухоустойчивые зерновые культуры): – проведение научно-исследовательских работ</p>	<p>2011-2020 2012-2015</p>	<p>Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Министерство экономического развития и торговли Республики Таджикистан, Комитет по охране окружающей среды при Правительстве Республики Таджикистан, Таджикская Академия сельскохозяйственных наук и местные органы власти</p>	<p>В рамках утвержденного ежегодного бюджета, внешних и внутренних инвестиций</p>	<p>Повышение урожайности зерновых и бобовых культур в засушливых зонах Для принятия оптимальных мер в сельском хозяйственном производстве в целях получения высококачественных урожаев сельского хозяйства, независимо от возмездствующих факторов</p>	<p>Получение стабильного урожая зерновых и бобовых культур в засушливых зонах республики Получение стабильного урожая сельскохозяйственных культур, предотвращение оттока населения</p>
13.	<p>Развитие семеноводства: – развитие системы семеноводства, экспортно-ориентированных культур – технических, зерновых, кормовых и овощных культур, саженцев и цветов</p>	2012-2020	<p>Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Министерство экономического развития и торговли Республики Таджикистан, Министерство энергетики промышленности Республики Таджикистан, Таджикская Академия сельскохозяйственных наук и местные органы власти</p>	<p>В рамках принятых государственных программ, внешних и внутренних инвестиций</p>	<p>Создание устойчивой семенной базы сельскохозяйственных культур Развитие качественного семенного материала хлопчатника и эконимия посадочного материала</p>	<p>Высокий урожай сельскохозяйственных культур и увеличение объемов экспорта сельскохозяйственной продукции Самообеспеченность качественным болезнестойким отечественным посадочным семенным материалом хлопко-</p>

№	Задачи	Сроки исполнения	Исполнители	Источники финансирования	Индикаторы	Результаты
14.	<p>Разработка и внедрение комплекса маркетинга сельскохозяйственной продукции</p> <ul style="list-style-type: none"> – разработка окончательной схемы маркетинга; – анализ действующих нормативных правовых актов касательно маркетинга; – техника экономического обоснования маркетинга – разработка Положения «О товарном знаке» на сельскохозяйственную продукцию – разработка методики ценообразования на сельскохозяйственную продукцию при экспорте и импорте 	<p>2012-2020</p> <p>2012-2012</p>	<p>органы власти</p> <p>Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан,</p> <p>Министерство экономического развития и торговли Республики Таджикистан, Комитет по телевидению и радиовещанию при Правительстве Республики Таджикистан, Таможенная служба при Правительстве Республики Таджикистан и Таджикская Академия сельскохозяйственных наук</p>	<p>Техническая помощь международных доноров</p>	<p>Ускорение продвижения сельскохозяйственной продукции на внутреннем и внешнем рынках и увлечения внешнего товарооборота страны</p>	<p>сеющих хозяйств</p> <p>Удовлетворение потребностей населения промышленной продукцией и получение доходов от реализованной продукции</p>
15.	<p>Создание Аграрной заготовительной корпорации</p> <ul style="list-style-type: none"> – подготовка соответствующих нормативно правовых актов 	<p>2012-2015</p> <p>2012-2013</p>	<p>Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Таджикская Академия сельскохозяйственных наук</p>	<p>Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Таджикская Академия сельскохозяйственных наук при технической помощи международных доноров</p>	<p>Облегчение работ дехканским хозяйствам в реализации сельскохозяйственной продукции и создание зимних запасов для интервенции</p>	<p>Способствование дехканским хозяйствам в реализации сельскохозяйственной продукции и обеспечение стабильных цен сельхозпродукций на рынках страны</p>
16.	<p>Разработка механизма быстрого внедрения научных достижений в производство</p>	<p>2012-2013</p>	<p>Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Таджикская Академия сельско-</p>	<p>Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Таджикская Академия</p>	<p>Уровень внедрения научных достижений в производство</p>	<p>Высокая продуктивность и эффективность сельскохозяйственной отрасли</p>

№	Задачи	Сроки исполнения	Исполнители	Источники финансирования	Индикаторы	Результаты
16.1	Пересмотр направлений подготовки и повышения квалификации, с учетом основных направлений аграрной реформы	2012-2020	Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Министерство образования Республики Таджикистан Министерство мелиорации и водных ресурсов Республики Таджикистан Академия сельскохозяйственных наук	Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Министерство образования Республики Таджикистан, Министерство мелиорации и водных ресурсов Республики Таджикистан и Таджикская Академия сельскохозяйственных наук	Обучение и подготовка кадров для работы в сельском хозяйстве при рыночных отношениях	Обеспеченность сельскохозяйственной отрасли новым специальностями
16.2	Разработка предложений по коммерциализации перспективных экологически безопасных и энерго ресурсосберегающих технологий	2012-2020	Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Министерство энергетики и промышленности Республики Таджикистан, Министерство экономического развития и торговли Республики Таджикистан Академия сельскохозяйственных наук	Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Министерство энергетики и промышленности Республики Таджикистан, Министерство экономического развития и торговли Республики Таджикистан и Таджикская Академия сельскохозяйственных наук	Увеличение перспективных предложений экологически безопасности и энергосберегающих технологий	Дает возможность развитию научных учреждений и укреплению их финансовой базы
17.	Разработка Плана инвестиций	2012-2013	Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Министерство экономического развития и торговли Республики Таджикистан, Министерство финансов Республики Таджикистан	Техническая помощь международных доноров	Содействует в реализации программы реформирования сельского хозяйства	Достижение продовольственной безопасности

№	Задачи	Сроки исполнения	Исполнители	Источники финансирования	Индикаторы	Результаты
18.	<p>Развитие частного сельскохозяйственного сектора</p> <ul style="list-style-type: none"> – укрепление законодательной базы с целью улучшения инвестиционного климата – разработка стратегии государственного частного сектора 	2012-2015	<p>Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Министерство экономического развития и торговли Республики Таджикистан, Министерство финансов Республики Таджикистан, Министерство мелиорации и водных ресурсов Республики Таджикистан, Министерство энергетики и промышленности Республики Таджикистан, Государственный комитет по землеустройству и геодезии Республики Таджикистан, Государственный комитет по инвестициям и управлению государственным имуществом Республики Таджикистан, Таджикская Академия сельскохозяйственных наук</p>	Техническая помощь международных доноров	Содействие развитию конкурентной среды и созданию благоприятных условий для занятости	Передача все больше ответственности в руки частного сектора

№	Задачи	Сроки исполнения	Исполнители	Источники финансирования	Индикаторы	Результаты
19.	<p>Реорганизация Министерства сельского хозяйства республики Таджикистан путем объединения и изменения должностных обязанностей</p> <p>– разделение ролей Министерства сельского хозяйства и частного сектора</p>	2012- 2013	<p>Рабочая группа по реформированию системы управления сельским хозяйством на региональном и местном уровнях, Управление государственной службы при Правительстве Республики Таджикистан; Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан</p>	<p>В рамках финансирования Программы продовольственной безопасности на период 2015 года</p>	<p>Переход на новую систему управления сельским хозяйством</p>	<p>Эффективное осуществление функций по выработке государственных по-литики и нормативно-правовому регулированию в сфере сельского хозяйства</p>
20.1	– разработка окончательной управленческой структуры Министерства сельского хозяйства Республики Таджикистан и нормативно - правовых актов	2012-2013				<p>Улучшение качества исполнения функциональных обязанностей сотрудниками и устранение дублирования функций</p>
20.2	<p>– создание Информационно-консультативного центра</p> <p>Министерства сельского хозяйства Республики Таджикистан</p> <p>– создание институциональных основ в сфере консультирования сельского хозяйства.</p>	<p>2012-2013</p> <p>2012-2013</p>	<p>Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Таджикская Академия сельскохозяйственных наук, другие министерства и ведомства Республики Таджикистан</p>	<p>В рамках утвержденного ежегодного бюджета Министерства сельского хозяйства Республики Таджикистан, Таджикская Академия сельскохозяйственных наук и при финансовой помощи международных доноров</p>	<p>Свободный доступ к информации товаропроизводителей сельского хозяйства</p>	<p>Развитие отрасли и улучшение сельского предпринимательства, повышение рентабельности хозяйств</p>

№	Задачи	Сроки исполнения	Исполнители	Источники финансирования	Индикаторы	Результаты
21.	<ul style="list-style-type: none"> - Улучшение доступа к ирригации - разделение ролей и обязанностей по вопросам разработки политики и регулирования на национальном уровне - создание бассейнового управления водными ресурсами и Агентства «Мироб» 	2012-2013	Рабочая группа интегрирования системы управления водными ресурсами, Министерство мелиорации и водных ресурсов Республики Таджикистан	Министерство мелиорации и водных ресурсов Республики Таджикистан, и техническая помощь международных доноров	Улучшение эффективности использования водных ресурсов, обеспечение устойчивости и состоятельности ирригационных систем	Увеличение объема производства продукции и повышение рентабельности хозяйств
22.	<ul style="list-style-type: none"> Разработка мер по социальной безопасности - разработка социально-экономического воздействия реформы 	2012- 2020	Рабочая группа Программы социального развития села; Министерство экономики и торговли Республики Таджикистан, Министерство сельского хозяйства Республики Таджикистан, Министерство финансов Республики Таджикистан, Государственный комитет по инвестициям и управлению государственным имуществом Республики Таджикистан	В рамках утвержденного ежегодного бюджета и технической помощи международных доноров	Выявление уязвимых групп, на которых форма повлияла негативным образом	Дает возможность для принятия политических решений

Government of the Republic of Tajikistan

Resolution

Of August 1, 2012

№ 383

Dushanbe city

“On Endorsing the Agriculture Reform Programme of the Republic of Tajikistan for 2012-2020”

In accordance with Article 7 of the Law of the Republic of Tajikistan “On state forecasts, concepts, strategies and Programmes for socio-economic development of the Republic of Tajikistan,” in order to develop high-income and profitable agricultural production based on the rational use and sustainable management of natural resources, and to ensure food security, the Government of the Republic of Tajikistan resolves:

1. To endorse the “The Agriculture Reform Programme of the Republic of Tajikistan for 2012-2020” and the “Action plan” for its implementation (Annexes 1 and 2).
2. That ministries, departments and local executive agencies of state power are to take the necessary measures to implement the Programme.
3. That the Committee on Television and Radio of the Government of the Republic of Tajikistan, jointly with the Ministry of Agriculture of the Republic of Tajikistan, is to ensure that the mass media widely publicize the process of implementation of the Programme.
4. The Ministry of Agriculture of the Republic of Tajikistan is to report annually to the Government of the Republic of Tajikistan on the process of implementation of the Programme.

Chairman of the
Government of the
Republic of Tajikistan

Emomali Rakhmon

Approved
by the Resolution
of the Government of Tajikistan
as of August 1, 2012, No 383

The Agriculture Reform Programme of the Republic of Tajikistan for 2012-2020

1. Introduction

1. After gaining the state independence, the country has embarked on a path of economic reforms. Since 1992, the process of partial land distribution in upland mountainous and lowland areas has started; while in 1995-1997, up to 75 thousand hectares of land were allocated to farmers by the Decrees of the President of RT (as of 9 October 1995, No. 342, and as of 1 December 1997, No. 874) to facilitate and improve food supply to the population. The adoption of these Decrees provided some part of the jobless population with employment, thus playing a crucial role in reducing the unemployment rate. For the purpose of effective and rational use of land and water resources, and to increase the agricultural output, the President's Decree No. 522, dated 25 June 1996, "On Reorganization of Agricultural Enterprises and Entities" was enacted, and as the result of the implementation of this Decree, the state production quotas and agricultural prices were declared free, thus encouraging freedom to farm.

2. The implementation of the agrarian reform has provided freedom to dehkhan farms to select and grow agricultural crops of their choice independently, and provided opportunities to cultivate additional/second crops on fallow land in many areas, whereas the cotton farm debt resolution has improved capacities of the sector. Transition to new economic relations, introduction of new forms of economic activity and privatization of assets have led to complete transformation of the agricultural sector. Today, the sector comprises more than 54.3 thousand dehkhan farms, of which 890 are dehkhan farm associations, 819 are collective dehkhan farms and 357- cooperative farms.

3. The role and share of the private sector in the development of the agricultural sector has been gaining strength. Assessments indicate that every year Tajikistan increases the volumes of agricultural output. The agricultural output in 2010 compared with 1991 increased by 3.2 times; in 2010 total production in all types of farms of the country reached 1261,1 tons of cereals, 310,5 tons of cotton, 760,1 tons of potatoes, 1142,6 tons of vegetables, 482,4 tons of gourds, 225,4 tons of fruits, 124,3 tons of grapes, 143,2 tons of meat, 660,7 thousand tons of milk and 231,9 million eggs, which exceeded the 1991 figures (except for cotton, meat and eggs), including grains by 4.1 times, potatoes – by 4.2 times, vegetables – by 1.8 times, gourds - by 2.8 times, fruits – by 1.3 times, grapes – by 1.0 and milk by– 1.2 times. The headcount of cattle amounted to 1896,7 thousand; for sheep and goats -4394,2 thousand; for poultry- 4420,7 thousand, which indicates a 1.3 fold increase compared to 1991 indicators.

4. It should be noted that in recent years, regardless of the negative impact of natural disasters crisis factors, the agricultural sector has been deemed as a relatively growing sector. It has been among the sectors, contributing to the development of Tajikistan's economy and ensuring some 18-21% of GDP on average. Nevertheless, the conceptual issues of agricultural policy yet have to be resolved, including unclarity of models for further agricultural development. Therefore, to increase the effectiveness of agricultural production and implement the President's Decree #663 of May 30, 2009, "About Additional Measures to Support Agriculture Sector", the Government adopted the Resolution #406 of July 2, 2009 "On Development of the Agricultural Reform Programmeme of the Country".

5. The Agriculture Reform Programmeme of Tajikistan (hereafter referred to as "Programmeme") is called to identify strategic directions and methods to ensure a high-income

and export-oriented agriculture, proceeding from general objective of increasing living standards of rural population and achieving food security in the country as well as strengthening its position in the regional labor division. The Programmeme is based on strategic documents adopted in the country, such as Millennium Development Goals (MDGs), National Development Strategy up to 2015, Poverty Reduction Strategy for 2010-2012, Food Security Programmeme up to 2015, the Concept of the Agricultural Policy of the Republic of Tajikistan.

The Programmeme takes into consideration significant changes taken place during recent years in macroeconomic policy, social and economic situation of the agricultural sector, strengthening of the impact of processes, taking place at world markets, as well as the situation, which appeared in the domestic economy in connection with the world financial and economic crisis. All of these questions identify the necessity to appraise the potential of agriculture, specify objectives for forthcoming longer-term perspective, tasks and directions of agricultural policy, and to formulate scientifically reasonable approaches to revise its particular sections.

2. Key Challenges, Impeding Agriculture Development in the Country

6. Before 1991 the public sector of Tajikistan possessed a considerable capacity of manufacturing premises, agricultural equipment and its maintenance basis, large infrastructure and equipments for social services, and a well developed network of irrigation and drainage systems and buildings, roads and electricity grids. There were state enterprises, which provided certain construction services to agricultural entities, and were paid by the government as well as by agricultural entities themselves. Currently, the main funds holders, kolhozes and sovhozes, have been almost completely eliminated; while their legal successors have not yet been clearly defined. Small and medium dehkan farms were not able to be legal successors since they were not legal entities. And they had financial and managerial constraints to take these objects to their balances/accounts and keep them operational. All of these fixed assets should have been transferred to appropriate ministries and government structures, while social premises should have been transferred to local governments, jamoats (local self-government bodies). However, for some reasons this didn't happen.

7. A weak bank system, insufficiently developed material and technical basis of the agricultural sector, absence of a mechanism to subsidize agricultural production, the new system of placement of orders (aggregated volume of demand and supply) versus volume of agricultural production outputs, absence of an adequate agricultural marketing infrastructure, and imperfect regulatory and legal framework have not been providing the necessary speed for the development of the agricultural sector. Particularly, there was a need to develop and improve marketing of the agricultural market, system of standards related to production and safety of agricultural outputs, and regulating (setting tariffs) the market for imports of agricultural produce. In addition, the existing shortcomings in the institutional structure and agriculture governance preserved elements of an old administrative and command system inherited from the soviet times. During the shortage of financial resources as the result of the world financial crisis, these disadvantages became more visible. As old Soviet-era institutions were dismantled they were not yet replaced by alternative, more effective and efficient structures and institutions, creating to some extent an institutional vacuum.

8. The current agricultural production is not profitable, nor productive and doesn't create sustainable employment opportunities, thus causing massive migration of able-bodied population. Currently, it is estimated that some 1.2 Tajik migrant labourers (predominantly male) work in Russia alone. Around 550,000 of population is involved in the agricultural sector, which gives 20% of GDP. About 70% of the population directly or indirectly depends on agriculture. Because of the high level of labour migration, the majority of able-bodied population in rural area is comprised of women and elderly people. Much of the work in agriculture sector is, therefore, carried out by women, who in most cases do not benefit from the same rights as men, such as size of their share in dehkan farms, lower pay for labour, access to finance and credit and traditional social structures, preventing them to enjoy the same rights as

men. In view of the above, it is crucial that special focus is placed on the needs of women, in relation to access to land, land markets, finance as well as capacity building and awareness raising on an equitable basis so that they are able to fully benefit from the opportunities offered by the reform. The success of the agriculture reform, in its turn, will depend to a large extent on how the potential of women is realized and their rights are exercised in all the proposed actions as part of the reform.

9. Government financing to support agriculture comes from the republican budget, where the key sources of revenues are industry and service sector. Government subsidies to support agriculture are allocated from the Republican Budget, with the main sources of revenues come from industry and services. Due to the necessity to achieve strategic priority goals, such as energy security and improving connectivity/communication, the amount of state subsidies to the agricultural sector has not been sufficient. Due to the imperfect management system, the lowest level of agriculture management has substantially weakened, integrated relationship among agricultural producers, processing entities and distributing networks has been destroyed, and distribution of functions at the level of local self-governments has not been clear, while the role of civil society organizations, protecting economic and political interests of rural people has been weak as well. Managers have not been held accountable by fellow land use right holders, as often the right-holders do not realize the extent of their entitlement. Members of Dehkan Farms do not participate in decision-making and there's no systematic/clear reporting process by managers to members. There is a mix of social and management issues involved. There are Land Use Right holders, who are not interested in farming, there are those, who are physically incapable of farming, there are absentee Land Use Right holders, who are not active on-farm, and there are women Land Use Right holders who are quite passive or disinterested in the management of the farm. At present, according to the law, the Land Use Right certificate is issued to the farm and the certificate contains a list of all land shareholders in the farm. Individual members have to be issued the Sub-certificate on land use rights. There are also cases where some farm shareholders have not been included in the Land Use Right certificate of the farm.

10. There is a negative influence of such macroeconomic factors, as increase in prices on fuel/energy sources and other material and technical means applied in the agriculture industry, which limit the possibilities of agricultural producers to expand production and introduce innovative projects, to shift to new energy-saving technologies and on this basis to ensure implementation of an accelerated economic growth model. As a result we have a completely anomalous situation, when large areas of unused agricultural land coexists with shortage of own food provision and growing volumes of its import. In addition soaring world food prices over the past 15 months have had significant impact on the country's food security.

11. Deepening differentiation of agricultural producers by level of income and bankruptcy of a significant number of (collective) dehkan farms have resulted in such consequences as growing unemployment, decline in production, deterioration of social and psychological climate in rural areas due to cultivation of low income crops and low productivity of agriculture, caused by small volume of investments, limited access to loans and financing of agriculture, poor quality of inputs, such as seeds, fertilizers and limited access to irrigation water.

12. Absence of infrastructure, transport, deterioration of roads in rural areas, lack of access to information about markets, not sufficiently proactive farmers, underdeveloped infrastructure of agricultural food market and difficult access of agricultural producers to infrastructure, absence of marketing skills, increased import of agricultural goods' and foodstuffs', introduction of more severe conditions of foreign economic activity along with insufficient volume of domestic agricultural production and foodstuff have negatively influenced the food security situation in the country. Inefficient use and management of natural resources, imperfection of land relations in the agrarian sector and weak irrigation system have led to degradation of soil fertility, deterioration of its melioration conditions, and expansion of the area of unused lands. Worsening of pasture conditions, desertification, salting of soils, bogginess, and overall resource degradation have led to deterioration of environmental condition of agriculture, agricultural production, and of foodstuff - due to the weakened control over production technology and

quality of foodstuffs. Climate change is an additional burden, likely to pose significant risks to economic activity, human welfare and the environment in Tajikistan. It will add to the challenges of attaining stable and long-term agriculture growth and poverty reduction in the country. At the same time, there are threats related to the impact of the world financial crisis on domestic economy, which are growing up, causing slow down in the overall economic growth and development and restricting the Government to enhance investment in the agriculture sector.

3. Programme Objectives and tasks

13. The ultimate objective of the Programmeme is to implement reforms taking into account priorities and addressing challenges indicated in the National Development Strategy for the period up to 2015, Poverty Reduction Strategy for the period of 2010-2012, the Food Security Programmeme up to 2015, and the Concept of Agrarian Policy of the Republic of Tajikistan. The National Development Strategy of the Republic of Tajikistan (NDS) for the period 2015 states: “...*the limited opportunities open to agriculture due to high cost of transportation and irrigation and poor development of service structures contribute to the continuing serious problems with food security and the availability of high-quality food stuff.* The NDS Block for Economic Growth identifies its general priorities as:

- Reorientation of sectoral policy toward achieving national goals and priorities;
- Diversification and modernization of production, developing competition and increasing export potential;
- Ensuring food security and protecting the rights of consumers;
- Lifting of excessive taxation and administrative barriers; and
- Environmental protection (meaning sustainable use of natural resources, such as land and water).

14. Following the statement of the problem, one of the main priorities identified in the NDS includes improvements in the agriculture sector by raising the productivity of the agriculture sector by strengthening the private sector in rural areas, through: improving the efficiency of cotton production; developing entrepreneurial activity in agriculture and ensuring equal rights and guarantees for land use; rebuilding and developing the irrigation system. To achieve these priorities, the NDS sets the completion and implementation of land reform process as key pre-condition, along with promotion of improved management of land resources. These would eventually lead to raising productivity of agriculture production.

15. The Poverty Reduction Strategy of the Republic of Tajikistan for 2010-2012 (PRS), in achieving food security and reducing poverty, sets out among its principle goals: “...*to increase gross agricultural output and labour productivity...it encompasses key spheres such as agriculture, water resources management, land use rights and healthy diet and eventually ensuring food security...reduce poverty, particularly in rural areas.*” To achieve this goal, the PRS 2010-12 sets (sustainable) rational use of water and land resources to be improved seriously, as a major priority. The PRS 2010-12 states that the development of infrastructure and base for production of foodstuff should be a priority in Tajikistan. The PRS 2010-12 further stresses the need for “Freedom to Farm”, giving farmers the freedom to choose which crops to grow and which crop is demanded in the market, providing privileges and guarantees, strengthening material and legal bases and establishing favourable conditions to market their products.

16. In addition, both NDS and PRS 2010-12 recognize gender as an important cross-cutting issue and underline their commitment to pursuing economic growth, while promoting and ensuring gender equity, i.e. equal benefits and rights both for men and women, through “...improving the institutional basis for gender policy... and creating of effective mechanisms to promote equal access to resources”.

Furthermore, PRS specifically, recognizes the risks and existing threats, posed by climate change impacts and sets a number of objectives for effective response, such as “...developing the norms necessary for adaptation to climate change... and rehabilitating mountains, riverbanks and desert forests to strengthen foothills and stabilize the water flow process...” among other tasks.

17. Based on the principles of NDS and PRS, the Food Security Programme of the Republic of Tajikistan for the period up to 2015 (FSP) defines three major Programme priorities;

- Ensure availability and accessibility of food (physical and economic access) based on sustainable development of the agriculture sector;
- Ensure food security and provide population with healthy food (particularly vulnerable groups);
- Stable food supply.

18. To achieve the objectives of food security, the FSP states that the “Rationalisation of State support measures implies an exact separation of state and private sector roles.” This requires: Agriculture sector policy formation, focused on transition from controlling role to encouraging role;

- Increase of responsibility of government bodies and local authorities (to reduce) abuse of authority and violation of land users’ rights;
- Avoid government intervention in process of taking production decisions (these should be taken) by producers of agriculture products;
- Reinforcement of State control in the sphere of food security (food safety), development of technical regulations according to the Food Safety Codex (in line with the requirements of UN Codex Alimentarius) and standards harmonisation.

The overall goal of the Programme intends to achieve two major national aims:

- Develop productive and profitable agriculture on the basis of sustainable utilization and management of natural resources.
- Conduct overall agricultural reform, including structural and institutional reforms at national and sub-national levels.

19. Specific tasks (objectives) in achieving these aims include:

- Raise profitability of farms through free selection of crops to cultivate, based on the principles of Resolution #111 of the Republic of Tajikistan that provides for farmers to choose what they want to grow and where they wish to market their products along the market principles of demand and supply and without any interference; and equitable access to land and water;
- Create environment in which farmers will become free producers;
- Continue developing, high value, high income crops;
- Ensure rights for long-term land tenure, based on principles of equity, without any discrimination of gender, ethnicity and others, thus amending the Land Code of the Republic of Tajikistan that allows for long-term Land Use Rights that is inheritable, exchangeable and transferable;
- Develop land valuation and land market mechanisms providing for land to be traded, but also Land Use Rights can be used as collateral for obtaining credit from the banks;
- Amend the Law on Mortgage to provide customary and normal protection for debtors in cases of default;
- Amend the Law on Dehkan Farm to improve the status of dehkan farms in line with the Resolution of the Government of the Republic of Tajikistan #111, of 5 March 2007 on freedom to farm “On endorsing the Action Plan for resolving the debts of cotton farms for 2007-2009”, whereby shareholders freely elect their managers without any interference by national or local government authorities, thus attracting shareholders to invest in the sector.

20. Continued mis-management and mis-use of natural resources make agricultural growth very difficult. This calls for adoption of sustainable use and management of natural resources approaches that will enable agriculture growth and will ensure that the growth is long-term, sustainable and ensuring food security for the future generations. Experience from other countries around the world shows that while governments have a strong role to maintain the natural resources base sustainably, it is the users themselves who will ensure their stability, if allowed to. For instance, in many developing countries water user associations, community pasture and forestry associations and voluntary farmers organisations play an important role, and

with the right skills, capacities and institutional setup have acted more responsibly and managed to, not only stabilise the base, but also maximise its use in a more sustainable manner. Extensive public awareness campaigns among farmers on how to prevent further deterioration of natural resources and specifically designed training, capacity building and institution development among farmers, through farmer-based organisations and associations, such as “Farmers Field Schools” (FFF), Water User Associations, Service Cooperatives and similar fora, will be necessary in the initial stages of the reform implementation to divert farming communities from current unsustainable practices towards more sustainable management/use of the resource base.

21. The territory of the Republic of Tajikistan is prone to continuous natural disasters (droughts, floods, mudslides), in addition to the impact of many years of heavy use of fertilisers and chemicals, causing salinity and soil erosion, along with illegal and aggressive cutting of trees and shrubs around the country. This situation has been aggravated by the impact of climate change and calls for effective response. The Ministry of Agriculture will need to address these issues urgently, by researching and developing alternative crops (e.g. drought resistant crops) and plants to address saline lands, before more arable land is lost. Climate projections suggest Tajikistan will experience higher temperatures with an increased frequency of extreme events such as floods, droughts and storms. It is expected that Tajikistan’s farming lands, which are predominantly in arid and semi-arid areas, will be exposed to increasingly low and erratic rainfalls coupled with the drying up of water resources through increased regional temperatures, higher evapotranspiration and reduced snow accumulation in mountain glaciers. Rainfed agriculture is particularly vulnerable to climate change, but irrigated agriculture will suffer the compounded effects of climate change on crumbling infrastructure and low capacity to collect adequate resources for operation and maintenance. At the same time, the whole potential of water resource use in Tajikistan remains largely untapped to date. While the country serves as a regional water reservoir that collects around 61 billion m. of water annually, it has been utilizing only 20% of what it receives; the rest of precipitation drains down very fast, gradually washing away entire topsoil due to degraded conditions of watersheds. This dynamics is likely to deteriorate, along with decrease in water availability; therefore, it is crucial to explore deeply the potential of water conservation technologies (e.g. water harvesting) which have been extensively adopted by many countries, even those without arid conditions. In the livestock sector, for instance, there’s a need to search for species more resilient to climatic variability. Similarly, agriculture-based adaptation technologies will need to be developed to effectively respond to growing threats.

22. The adverse effects of climate change will be felt most acutely by those parts of the population that are already vulnerable owing to gender (especially female-headed households), age and disability. In view of the above, the focus of adaptation should be on reducing crop failures and improving food production (at household and farm levels), first through systematic reduction of soil erosion, land degradation and deforestation by improving natural resources management, rural energy efficiency and ensuring the participation and decision-making by the most vulnerable groups. Crucial adaptation measures should include:

- Scaling-up successful practices in Joint Pasture and Forest Management with focus on rehabilitation, conservation, rotational use;
- Practicing sustainable cultivation (minimum or no tillage, cross-slope cultivation, contour-terracing, cover crops, organic fertilizer) to enhance soil fertility and reduce impact of excessive chemical and fertilizer application;
- Scaling-up appropriate low-cost water conservation technologies, such as water harvesting (at household and farm level), drip irrigation, mulching, etc.
- Promoting energy efficiency through low-cost and locally available technologies and allow for animal manure to be used more instead of applying only for energy needs – through all of this to contribute to improving agricultural productivity;
- Shifting from monoculture to diversification and agro-biodiversity;
- Introducing alternative (drought-, pest- resilient) crops;
- Enhancing livestock breeding (through introduction of species, resilient to climate variability);

- Crop-livestock interaction;
- Agro-forestry;
- Integrated Pest Management;
- Developing home based nurseries to produce seedlings and saplings with focus on native resilient species;

23. In parallel, other adaptation activities should include:

- Support to development of appropriate policies/strategies, including legislative and strategic frameworks to mainstream climate change agenda across sectors;
- Development and establishment of information management systems that would enable communities, local and national authorities to effectively collect, record and analyze reliable information on the impact of natural disasters and climate change.
- Strengthening technical and institutional capacities, and raising public awareness at national, local and jamoat level to effectively mitigate and manage future disasters, specifically related to livelihoods in rural areas, where agriculture plays a vital role.
- Enhancing coordination and consultation across sectors/Programmes to build upon existing approaches/activities/data (in view of the ongoing Pilot Programme for Climate Resilience/ Strategic Programme for Climate Resilience, which has already been active in all of the above areas of adaptation).

24. Promoting gender equity at every step of the reform. The success of the agriculture reform will depend to a large extent on how the potential of women is realized and their rights are exercised in all the proposed actions as part of the reform, in line with the above mentioned national policy frameworks. This is especially crucial in view of the fact that literally the entire migrant population (around 1.2 million) are men, leaving, not only household responsibilities – rural households are primarily headed by women today – but also the heavy burden of all socio-economic activities, especially in agriculture.

25. The implementation of the reform Programmeme should undoubtedly benefit the vast majority of the rural population. However, the implementation of specific elements of the reform, such as land and dehkan farm reforms may as well have negative impact on certain groups of rural population, especially the most vulnerable. Experiences in Tajikistan and other developing countries have shown that women are more dedicated and committed to development, take more initiative and often accept innovative ideas much easier than men. Therefore, it is crucial to capitalize on women's capacities and commitments. Special attention should be paid to women's needs in relation to awareness-raising towards understanding existing laws and regulations as well as policies and the reform agenda. Due observance of a number of legal acts adopted by the government, which regulate access of rural women to land and empower their role in Tajikistan, will facilitate the implementation pace of the reform.

26. Achieve financial sustainability of agriculture and ensure access to financial resources and loans. High credit risks force most of banks to conduct very prudent credit policy. The risk of outstanding loans brings to high extra charges applied to credits' interest rates, and current interest rates exceed 17.5%. The demand on loans is limited not only due to high interest rates but also due to heavy requirements applied towards pledges. The agriculture receives very small volume of the existing limited credit resources because banks consider agriculture as a high risk sector, and because there are only few agricultural entities which are profitable enough to return debts. The objective of activities devoted to increase access to loans is to increase the financial sustainability of agricultural entities and dehkan farms, including individual entrepreneurs and organizations. To achieve stipulated objectives, it is necessary to solve the issue of attraction of loans from commercial banks and credits from individual entrepreneurs and organizations, for the benefit of those entities, which are engaged into primary and subsequent processing of agricultural products, in order to help them replenish their current/turnover assets, renew their fixed assets, and develop primary processing of products.

27. The Agrarian Reform Programmeme is based on several principles, such as securing land and water rights, ensuring farmers' freedom to farm and ensuring market regulations and fair and steady supply of agriculture goods and services. Based on these principles, farmers will require access to finance and credits. The Programmeme intends to address this

issue by working closely with relevant commercial banks (setting up the right regulations) to lend finances to farmers on a fair basis; and with non-government organisations to enhance and further develop access to micro-credits. Several NGOs have established community-based lending systems (Micro Lending Organisations) and have proven successful and can be used as examples of good practices. Similarly, develop agriculture credit cooperatives, based on regional experiences and other experiences, are to be developed that would enable farmers to access affordable credits and loans. To achieve this objective:

- Keep preferential conditions in taxation of agricultural production in accordance with the Tax Code of the Republic of Tajikistan;
- Promote financial rehabilitation of agricultural producers on the basis of legal framework improvement;
- Develop land market and appropriate mortgage mechanism as important condition to ensure access of agricultural producers to financial resources, loans and credits.
- Ensure more timing for repaying debts (credits) in the agriculture sector.

28. More specifically, the Programmeme emphasises the necessity to develop mechanism for provision of the following concessional credits:

- Short term credits should be provided up to 1 year to agricultural organizations, dehkan farms, including individual entrepreneurs, for purchasing of fuel, spare and other parts for maintaining of agricultural equipment, mineral fertilizers, crop protection means, fodder, veterinary medicines, and other material resources for seasonal works, purchase of livestock youngsters and for paying out contributions in time of insurance of agricultural products; credits also should be provided to organizations which perform primary and subsequent processing of agricultural products irrespective of their legal forms.
- Investments credits (loans) should be provided up to 5 years to agricultural organizations which perform primary and subsequent processing of agricultural products irrespective of their organizational and legal forms, dehkan farms, including individual entrepreneurs dealing with acquisition of equipment (of foreign manufacture), equipment for conversion of lorries, tractors and agricultural machinery, to gas fuel, breeding/pedigree livestock, special transport, special machinery and equipment for longstanding plantings and vinery, construction and reconstruction of vaccination premises, construction, reconstruction and modernization of livestock farms, livestock and fodder production premises, storages for potatoes, vegetables and fruits, greenhouses, processing manufactures, points of primary processing of agricultural products/slaughtering and milk, including refrigerated processing and storing of meat and diary products, milk collection stations, construction of objects of deep processing of high protein agricultural crops (soy, wheat, corn, rape, peas). These initiatives are aiming to enhance average farm profitability by 15% annually, once the implementation of the reform has taken place and would result in reduction in the number of unprofitable farms systematically at the same rate. Last, but not least, it is necessary to develop a national system of crop insurance, to protect the interest of farmers, especially small and medium scale farmers in times of crisis, natural disasters, volatile markets and similar cases. The development of insurance mechanism will address specific areas of crop losses.

29. The Programmeme also aims to address the severe lack of agriculture input supplies and services. Access to high quality seeds, fertiliser and major chemicals as well as access to greater veterinary services and extension services (plant protection, pest and disease control) would be secured by the private sector, while the government will need to set appropriate market regulations and take responsibility for quality control. Developing and facilitating applied and appropriate technologies are further needed to enable farming communities to enhance production and productivity. Support to service delivery is very limited and often where available inefficient, not only for the collective dehkan farms, but perhaps much more for the individual farms and household plots.

30. The Programmeme envisages addressing this issue through development of effective and efficient farmer-based cooperatives for the actual delivery of goods and services,

with the help of the private sector, while the Ministry will develop viable policies, strategies, regulate the market mechanism and effectively coordinate and monitor the quality of services and goods. For cooperatives to effectively function, a set of legal and strategic measures will be addressed as priority, including:

- Developing the new law on Cooperatives (the draft law is currently being reviewed and to be agreed by relevant ministries/agencies);
- Promotion of a modern system for agriculture cooperatives, including identification of key priorities and needs; these might include access to machinery, inputs, market information, efficient management and use of natural resources, extension services, among others;
- Nation-wide public awareness campaign;
- Developing a set of specific capacity building and training Programmes, institutional, technical and managerial;
- Link cooperatives as early as possible to existing and potential institutions and agencies that would benefit members both in medium and long-term, such as financial institutions, recognised professional suppliers, extension service providers and others.

31. In order to facilitate, regulate and effectively monitor service delivery and provision of information and consultation through the private sector, the Ministry will establish a small Information/Consultation Department at national level and maximise the use of its technical people at Rayon and Jamoat levels to undertake these functions. This will require developing clear Terms of Reference for local agriculture staff as well as redirecting their attention from planning, targeting and controlling to provision of consultation and information to the farmers. However, currently, much of the extension, consultation and information services is delivered by Non-Governmental Organisations (NGOs) and donor agencies, and the Ministry will develop an effective platform for coordination, based on nationally agreed standards. While the private sector will take much time to gain confidence and take such responsibilities, the Ministry will maximise the use of its technical staff at local levels to provide sustained extension and information services during transition. The Programme will ensure provision of consultative services to agricultural producers and to retrain agricultural specialists in order to improve access to consultative services for agricultural producers and rural population and also to increase the quality of retraining and qualification of the agricultural specialists. To achieve these objectives, it is necessary to:

- Establish appropriate learning methodology centres for provision of consultative services to agricultural producers in the districts;
- Integrate learning methodology centers within the information provision centres;
- Provide retraining to agricultural service providers in line with contemporary, ecologically sound and energy-efficient technologies and provide consultative assistance to agricultural producers and population.

32. To strengthen the capacity for institutional development one of the priorities of agricultural policy shall be the development of activities of cooperative forms for both production of agricultural goods and other spheres of activity, creating an environment for farmers to work together and to learn from best practices and lessons learned. The aim is that such a Cooperative system of agricultural production cover no less than 70% producers, including processing and marketing by 2020, offering serious competitive agricultural products and able to compete with contemporary retail structures, at regional and interregional levels. One of the economic tools to stimulate cooperation is assistance to agricultural producers and their entities in possessing partially or fully shares of processing facilities.

33. The Programme is aiming to support and encourage development and establishment of Cooperative Unions leading to establishing national structures, which can represent interests of their shareholders at all, levels of agricultural management. On the other hand, development of integrated liaisons between cooperatives and private agribusiness is promising, leading to creation of mixed cooperative private entities, which shall be entitled to final product and final profit taxation. In general development of cooperation shall become one of the most important directions of agricultural policy of the state in the field of institutional reorganization for next 10-20 years.

Similarly, promoting voluntary farmers, producers, processors and agriculture market associations are envisaged in the Programmeme that would represent the interest of these agricultural groups at national and sub-national levels. It is intended to promote the development and establishment of such associations initially at grassroots level to further develop and strengthen themselves as far as the national level.

34. Improved access to irrigation water requires a thorough reform of the water sector, based on the principles of Integrated Water Resources Management (IWRM) and River Basin approach (RBA) moving water sector management from administrative to hydrological boundaries. As part of the overall objectives of the Resolution #406 of the Government of Tajikistan from 2 July 2009, the water sector is undergoing through thorough reform process, whereby clear definition of institutional arrangements and division of responsibilities have been agreed upon. Subsequently, while adapting IWRM and RBA for all water users, the water reform foresees to take reform of the irrigation sub-sector as the top priority, considering that over 90% of water resources is consumed by agriculture. The water sector reform aims to divide responsibilities and roles for policy and regulation at national level, through establishment of a National Water Council (NWC) and an Integrated Water Resources Ministry (IWRM); furthermore, the reform envisages to establish five national basins and two sub-basins that would represent the interest of the IWRM at basin level and will be charged with regulation and organisation of water resources at basin level; Independent basin and sub-basin MIROBs, in the form of State Unitary Enterprises will be charged with operational issues of irrigation, without any interference from the Ministry, except for quality control and monitoring in line with national standards and rules and regulations; MIROBs will work closely with Water User Associations (WUAs), representing the interest of farmers to plan water demands on an annual basis, agree plans with basin authorities and operate the delivery of water and maintain primary irrigation system. As more and more WUAs are being developed MIROBs will hand over more responsibility to WUAs, especially in maintaining secondary and tertiary irrigation channels and facilities.

35. The Programmeme aims for support to private sector-based agriculture development. The National Development Strategy (NDS) for the period 2015 and the Poverty Reduction Strategy (PRS) for 2010-2012 state that "...economic growth needs improved business climate which can help foster a competitive environment and better conditions for employment, including self employment...as opposed to monopolistic market practices..." The private sector indicates that major issues for this type of enterprise are related to lack of ownership protection and "in the high cost of doing business". In most developing countries, including the former Soviet Republics, much of the market failure originates in monopolistic practices of a few companies. In Tajikistan, the number of small and medium enterprises is still significantly lower than in other former Soviet States. Consequently, the following issues to be addressed urgently to enhance private sector development in the country:

- Re-enforcement of legislation to improve investment and entrepreneurial climate;
- Improved organisation of procedures for regulating the activities of economic entities;
- Expanding support to businesses and liberalising the markets, by eliminating market monopolies;

36. In order to encourage more private sector involvement in agriculture sector, the Programmeme will benefit from ongoing national consultations on the development of Public Private Partnership (PPP) strategy; the strategy is aiming to attract more private sector investment in all socio-economic spheres as a transitional measurement to encourage private sector, whereby state funding and investment guarantee will function as confidence building among private sector actors and a bridge for the transition period. As more confidence is built and national regulatory frameworks are in place and implemented along with viable policies and strategies and the private sector gains more confidence, the state will step-by-step hand over more responsibility to the private sector.

37. The Programmeme envisages developing a strategy for sector intensification and diversification, based on the principles of sustainable use and management of natural resources, allowing for sustainable agriculture growth. Some of the principles of the planned strategy are:

- Improving cotton sector management, through long-term access to land, improved varieties, water saving technologies, and reduced use of fertiliser and chemicals;
- Replacing some cotton areas with oilseeds, cereals and fodder, based on recent experiences in Sughd and Khatlon to enhance the quality of soil. Similarly, sunflower, soy, rapeseed and alfalfa offer a combination of oil and fodder sources, and enhance soil quality.
- Tajikistan's climate offers great potentials for high quality fruit and vegetable production, with huge potential for export in the regional markets.
- Special attention will be paid to livestock development with the aim to enhancing food security and enabling farmers and rural households to increase their income. Three pillars of livestock development include: improved access to fodder, including systematic approach to fodder production so as to ease the pressure on fragile pastures currently overgrazed and continue to deteriorate, enhanced animal health services and value chain support (from production to processing and marketing).
- Enhancing productivity and profitability will require improved access for farmers to market information, while the state will pay special attention to regulating the markets.

38. Strengthening of the national livestock breeding is one of the major priorities of the Programme, especially considering the effect of growing livestock in the country, while fodder sources continue to diminish and animal health facilities reach out to only a fraction of the country's needs. If challenges of herds' ageing, loss of the genetic fund of animals will not be addressed immediately, the level of availability and consumption of livestock products in the country can become catastrophically low. Climate change poses additional threats, indicating the need for appropriate adaptation in the livestock sector.

To strengthen the national livestock breeding business it is necessary to implement the following tasks:

- Prepare a new draft Law of the Republic of Tajikistan "On Veterinary Science" in accordance with the requirements of the International Epizootic Bureau (IEB) and the World Trade Organization (WTO);
- Make changes and amendments to the Law of the Republic of Tajikistan "On Livestock Breeding";

Improve legislation regulating crediting issues and mechanisms for granting concessional loans to support development of livestock breeding;

- Develop investment Programmes and projects for livestock breeding development;
- Ensure improvement of the epizootic status and the population health safety;
- Design support systems to develop livestock breeding and satisfy the demand of entities in purebreds;
- Improve recording and statistics system of pedigree animals;
- Ensure provision of government support to domestic manufacturers of pedigree animals and increase the manufacturers' interest;
- Improve taxation system related to livestock-breeding branch, especially to pedigree stockbreeding;
- Ensure easy access of private enterprises, engaged in cattle-breeding, to concessional loans;
- Develop infrastructure which will ensure development of livestock breeding;
- Enhance material and technical basis for manufacturing of forages;
- Ensure development of veterinary pharmaceutical industry;
- Ensure development of private small cattle-breeding entities (fish, poultry, beekeeping farms) to increase their interest
- carry out inventory of cattle breeding farms
- establishing of favourable epizootic conditions and ensuring food security

39. While pursuing livestock development, attention will be paid to preventing overgrazing of pastures, developing alternative fodder, such as promoting fodder crops and developing viable fodder seed system as well as production of concentrate feed to ease the pressure on already fragile pastures in the country. Development of livestock breeding along with sustainable utiliza-

tion of natural assets is a primary task, as it has a considerable capacity for growth. Cattle stock replacement and development trends in the sub-sector over recent years have proven the availability of scope for the sub-sector growth, and have demonstrated “the advantages” of the government non-interference. However, efficient sector regulation by the government will allow ensuring sustainability of the outlined growth. Unregulated use of land with a purpose of grazing around villages (kishlaks) and unused pastures, comprising 1 million hectares of land, can lead to their full withdrawal from use, creating a serious environmental problem. In this regard, pastures are the state property under direct control of local authorities. If necessary local authorities are granted the right to allocate pastures for use to dehqan farms and owners of animals under long-term lease agreements subject to end use and effective pasture management by tenants.

40. To develop livestock breeding along with sustainable utilization of natural assets, it is necessary to implement the following activities:

- Develop/amend required legislative and policy frameworks to promote sustainable pasture use/management;
- Provide further support to private veterinary services;
- Develop seed-farming of fodder crops;
- Scale-up cultivation of fodder crops;
- Introduce an improved (crop) rotation of fodder crops;
- Promote production of concentrated fodder;
- Introduce rotation of pastures;
- Ensure improvement of a meliorative condition of pastures;
- Work out optimal organizational forms of registered farms;
- Implement branch Programmes (on improvement of a meliorative condition of pastures, fish breeding, poultry farming, beekeeping, yak breeding).

41. Reforming production, processing and marketing of agricultural outputs (from field to dining table) is another priority for the Programmeme to ensure food security and food safety, reduce the volume of unknown imported food stuff and to enable farmers to earn more income and thus improve their living standards and livelihoods. The purpose is to ensure the growth of agricultural products in volumes which will as much as possible allow all population groups to consume the main types of food at the consumption level which meets the requirements of nutritional standards. Current domestic production is not fully satisfying the demand of the country’s population. The Programmeme intends to support in national production over the next 10 years with the following objectives: in wheat (bread and bread products), potato, eggs, main corn crops (rice) – for 90%, vegetables (produced internally in the country) – for 80-90%, fruits and berries – for 70-80%, vegetable oil – for 80%, meat and poultry – for 40%, milk and dairy products (in equivalent to milk) – for 50%. As a result the share of the foodstuff imported to the domestic market will reduce. Currently, average percentage of coverage of physiological needs of the population by all agricultural outputs comprises 43.5% while the remaining volume that is required to fully satisfy population needs comprises 2.8 tonnes annually. For instance, Currently, Tajikistan imports edible oil in the amount of USD 50 million annually, while this vacuum can easily be covered through national production.

42. The priority products for export are outputs of cotton growing, gardening, production of dry fruits, rare ripe potato, rare ripe cabbage, tomatoes, melons, citrus, and production of vegetable and fruit juices. In order to enhance national production to satisfy its own needs and to capture niches in the regional markets, it is necessary to:

- Develop and enhance areas of gardens, fruits and oil crops;
- Provide financial support to innovations in agriculture, related to renewal of fixed assets, introduction of new technologies, acquisition of new machinery and equipment (lack of agricultural machinery comprises 5,600 units, 65% of demand), acquisition of pedigree seeds and livestock, mineral fertilizers (23% of demand covered, what comprises 330,000 tons), means for plants protection, etc;
- Introduce compensation/insurance measures protecting agricultural producers from negative impact on their budgets, from rise in price of input supplies and the need for technical resources used in the sector;

- Provide effective and efficient insurance mechanism to overcome production risks related to natural and other phenomena, which are beyond the control of agricultural producers;
- Promote rehabilitation of uncultivated areas to be used for planting of agricultural and livestock crops;
- Adjust agricultural production to environmental issues;
- Develop general production infrastructure (road, electricity grids, markets);
- Motivate attraction of qualified workers, conduct trainings and retraining courses;
- Provide information and consulting services.

43. Support has to be performed based on relevant legislation, principals of co-financing and differentiation (decompression) depending on their financial abilities. Economical instruments of such support can vary with reference to each of the specified directions. List of these instruments includes:

- Special tax regimes;
- Subsidies in the initial stage of the reform implementation, including support of lending, insurance, leasing, subventions, warranties and compensations to agricultural producers, as well as other types of budget support;
- Public investments, especially improving access to quality inputs and developing of the agriculture and irrigation infrastructure;
- Technical regulations, standardisation and easing licensing procedures and removing other types of administrative barriers and restrictions.

44. Agricultural production. After reorganization of kolхозes and sovхозes, small dehkan farms became the main producers of agricultural products, being not equipped to conduct scientific and research works on selection and seed-growing, marketing, industrial processing, packaging and marking of agricultural products based on the demand of consumers, and being unable to negotiate on the cost of agriculture input supply, inability to comply with export regulations, and the strengths to negotiate fair contracts. To improve the condition, the Programmeme envisages promotion and encouraging for the formation of private sector-led integrated financial industrial groups, which will be dealing with production, processing and selling of outputs of agricultural origin. The financial industrial groups would unite producers under a uniform trade mark, including all forms of ownership in agricultural production and agree with them on cropping patterns and supply of agricultural outputs under specific criteria (characteristics) based on demand and supply principles of market-oriented economy. Formation of such groups in the area of production, processing and export of agricultural production will reduce unit costs, increase competitiveness of local producers and create brands for Tajik agricultural goods at external markets. It will also increase export volume of agricultural products substantially in processed form. Another priority direction is the production of dry fruits and vegetables with application of natural drying technologies and of flexible industrial processing technologies. Cotton as a main product of export is subject to deep industrial processing, which needs to be supplied to external markets as a final product. In this case, profitability of cotton will compose 400 percents, what will grant dehkan farms, which grow cotton and cotton processing industries of the country the opportunity to increase their earning capacity.

45. Marketing includes four basic elements: goods, price, sale and communications (advertising, personal selling, sale facilitation, public relations).

Marketing, as an economic process, ensures interaction of manufacturers and consumers, promotes increase of efficiency of exchanges made by them, and rational orientation of public reproduction. Thus, marketing is a purposeful start of production, and a tool used to minimize inconsistencies between demand and supply. To link the above-mentioned statements to an agricultural entity/ enterprise, it is possible to tell that marketing includes:

- Definition of buyers' needs, demands and requirements;
- Development and supply of goods, which are demanded by buyers and can satisfy their requirements, in the market;
- Allowing prices to develop through market interactions between producers and buyers, acceptable to buyers while providing sufficient profit to sellers;

- Developing most favourable and convenient market opportunities to ensure efficient supply of goods to consumers;
- Substantiation and use of methods and means to regulate markets, based on demand and supply.

46. In order to effectively facilitate marketing between producers and buyers, there is need to undertake a thorough analysis of markets at local, national and regional (outside the country) levels, including their capacities, enable farmers to regularly access such market information and consequently direct their production towards markets needs. The first step in this direction is to analyze market opportunities which is regarding within the marketing sphere as the grounds for decision making and to calculate market volumes. In terms of cross cutting specifics the following markets are identified: local, national (in state) and regional. Taking into consideration that agricultural production is traded on all three markets production of the dehkan farms to effectively respond to the needs at various market levels:

- Production to satisfy internal consumption of the country's population in corresponding volumes and of relevant quality ensuring food safety of the country;
- Raw materials for the processing industry of the country;
- Production to cover exports requirements of the Republic.

47. Enhancing the development of market networks will be a necessary step to effectively implement above objectives, especially when considering that presently certified markets are limited (159 in total around the country) that deal with retail trade, while wholesale markets, especially for raw material required by the industry has not yet been created. Existing markets around the country do not trade with food stuff only, but are a mix of food, household items and other consumer goods and do not respond effectively to the growing production of agricultural goods by farmers. Therefore, specialised retail, small and large size food markets will further facilitate the sale of locally and nationally produced agricultural goods.

48. Reforming Taxation of dehkan farms: Four years work of agricultural producers on single tax has shown some advantages in comparison to the old taxation regime. One of the advantages is its independence from the results of farming of agricultural producers (i.e. from crop yield, annual income of farms, profit, profitability level, etc.) The amount of single tax depends on category of land and location of a farm. Another advantage is simplicity in calculation, i.e. each producer, knowing the taxation for the district, where (s) he lives, for the category of land and for the size of the area, can easily define the total tax amount. However, the number of different taxes, as the practice shows, hasn't decreased, but has remained at the same level. It is explained by the fact that according to the Tax Code of the Republic of Tajikistan, enforced on 01.01.2005, agricultural producers, in addition to the single tax, have to pay VAT, profit tax, tax on users of motor roads and minimal tax on incomes of enterprises (if a producer processes his (her) own products). Similarly, continuation of social tax has had severe impact on small holders particularly and has resulted in shareholders in the dehkan farms not registering themselves as shareholders – and this especially true for female shareholders – and acquiring share certificate (sub-certificate) so as to avoid paying social taxation. This in turn has provided many dehkan farm managers to deny shareholders of their rights and use many shareholders as farm labourers without benefiting from the profits. Another unfair example is reduction of the single tax by 50% for the land used for cotton crop. May be it has been assumed that this measure will stimulate cotton production, but this did not happen, and actually appeared to be a discriminating measure applied toward farmers not involved in cotton cropping. At the same time, this measure indirectly encourages farmers to grow cotton rather the badly needed foodstuff. Therefore, the Programmeme intends to work closely with the Ministry of Finance and Tax Office to regulate the single tax rate as a single rate to be applied for everybody. Together with this, it would have been rational to direct these funds (comprising in average almost US\$ 2 million) to industrialization of agriculture and establishment of bio-laboratories for addressing environmental issues. However, negotiations with the Ministry of Finance have not resulted positively, as understandably, since taxes are one of the main revenues contributing to national budget, these revenues will be allocated equally to all socio-economic sectors. Similarly, some farms still possess non-productive premises such as

schools, clinics, nurseries, which are not functioning, while they continue to pay taxes on those premises.

49. Another discrepancy consists in the fact that cotton producers are charged export tax (sales tax of 10%) while being 50% exempted on unified tax. Besides, farmers and agricultural producers pay retail sale tax (up to 3%) to local governments. Therefore, the advantages of the single tax are not visible at this stage. Moreover, some entities pay out large amount of taxes. The status of revenues received from cotton producers, as well as the overall influence of the single tax towards promoting of effectiveness of agriculture as a whole is not clear here. In order to address this complex taxation regime, the Programmeme strongly recommends that the existing Law of the Republic of Tajikistan “on Taxation” be reviewed and revised to provide for more simplified taxation regime, not only for agriculture, but also for other economic spheres. This should include harmonising all different taxes, such as social, income, profit, import and export in one single and simple regime, especially for agriculture sector. Currently, with the support of the International Monetary Fund (IMF), a specialised working group has been established involving the Ministry of Finance, the National Bank of Tajikistan and the Tax Office to agree develop a new Tax Law, followed by the development of appropriate regulation, a simplified Taxation Regime. The new Law and its Regime is planned to be completed during 2012 to be introduced in the country in 2013 before that tax issues shall be resolved in line with the minutes of Consultative Council on Improving Investment Climate under the President of the Republic of Tajikistan as of 8 November 2011.

50. Commodity Policy: The main objective of the commodity policy is to develop guidelines for optimisation of the commodity nomenclature and to identify the assortment of goods mostly preferable for and responding to market demands and ensuring effective functioning of the agricultural sector of the Republic as a whole. To design efficient and effective commodity guidelines as part of a national strategy it is necessary to undertake the following:

- Analyse current crop areas and their effectiveness and/or lack of it to market demands in specific categories and develop a concept on crop areas and manufacture of agricultural production according to the requirements of food and industrial markets;
- Define annual state investment by sub-sector priorities;
- Develop and introduce new commodities that may not yet be offered to the market and a develop trademarks;
- Strengthen national livestock breeding enabling the sub-sector to effectively respond to market requirements;
- Strengthen seed-growing and further develop seed sector to allow farmers to access nationally produced high quality seed as much as possible;
- Enhance and improve infrastructure related to production, processing and marketing;
- Improve institutional management of agricultural entities.

51. Price Policy and Sensitive Goods: This Programmeme has been developed to enhance and accelerate private sector-led, market-oriented agriculture sector growth and development, in line with NDS, PRS and FSP of the Republic of Tajikistan, providing for the state bodies to refrain from interventions in markets, price setting and similar issues, but to rather concentrate on market regulations and creating conducive environment that would enhance farmers access to input supplies and for sale of their products in the local, national and regional markets. This policy principle provides for the pricing to be fixed by the market through force of demand and supply and as the result agriculture sector of Tajikistan should become a market-driven sector. However, the Government of Tajikistan will identify a list of sensitive goods, produced nationally, that would be protected in line with World Trade Organisation (WTO) guidelines and rules and regulations.

52. Under the group Cereals for the Republic of Tajikistan, item 9 of the harmonised system of Tajikistan Foreign Trade Activities, one of the sensitive commodity is vendible rice and rice products. Presently the volume of domestic production of vendible rice in the country satisfies only for 20 percents of population demand. For this purpose, the Programmeme intends to encourage farmers to increase rice production nationally to satisfy the needs of the population, as part of a mid-term strategy. The Programme of Development of Export

of Fruit-and-Vegetable Products in the Republic for 2010-2015 includes such tasks. To effectively protect the domestic agricultural food market of the country and the national manufacturer of agricultural production in the process of globalisation strengthening and tariff liberalisation of the world trade which has led to occurrence of a qualitatively new protectionism where the basic role is given to application of nontariff restrictions in an imperfect competition and an increasing openness of national economies, it is necessary to:

- Expand scale and sphere of use of nontariff regulation methods;
- Ensure adequate state intervention to restrict access of undesirable import to the domestic food market and support the national export and import substituting production;
- Actively practise the agricultural protectionism through the following mechanisms:
- tariff allocation and escalation;
- system of warranting of domestic prices for agricultural production;
- indemnification of negative influence of an unfair competition of foreign manufacturers;
- application of more rigid sanitary and phyto-sanitary measures as the need arises.

53. Streamlining of export and import procedures: Analyses of foreign trade turnover show that presently there are deterrents to growth of external trade turnover in the country, and one of them is a complex state permits system for export-import transactions. Extensive requirements together with costs arising from the necessity to observe them can represent a serious burden for the state regulating bodies and businesses and would become a serious barrier towards international trade development. To improve interaction between agencies, governmental and nongovernmental bodies and organisations engaged into nontariff regulation of international trade procedures it is necessary to introduce a Single Window (SW) system to streamline export-import procedures. Thus, the main objective of the SW is optimisation and simplification of administrative structures and reduction of administrative barriers in the process of preparing documents (certificates, licences, permit documents etc.) required for customs registration. Thereupon it is necessary to prepare a Feasibility Study for introduction of the single window to streamline export and import procedures in the agricultural system.

54. Increase of export of agricultural goods is an important element of the Agriculture Development Strategy. To develop the export of agricultural production it is necessary to create favourable economic, organizational, legal and other conditions, settle infrastructure, identify mechanisms for provision of governmental financial, tax, information and advisory, marketing and other types of assistance and support to domestic exporters of agricultural production. To address these tasks it is necessary to implement the following activities:

- Systematically study and analyse export potential of the country's agriculture and dynamics of its competitive advantages;
- Undertake marketing researches and advertise agricultural production at domestic and external markets;
- Create relevant infrastructure, which will facilitate development of export (draft infrastructure development Programme to ensure the required volume of export);
- Define priorities for the export support branch;
- Create systems of foreign trade information and information-consulting services;
- Develop export insurance mechanism with participation of public and private companies;
- Increase effectiveness of the public bodies function of active promotion of export production and protection of interests of domestic enterprises abroad;
- Provide regular advance payments and supplies of the necessary seeds and saplings to agricultural manufacturers to produce agricultural outputs based on the portfolio of orders;
- Provide regular consulting services to agricultural manufacturers on how to select kinds, types and seeds of agricultural production based on the demand and the portfolio of orders;
- Establish relevant infrastructure for sorting, packaging, marking, storage and selling of agricultural outputs at domestic and external markets;
- Develop a trademark.

55. Strengthening of seed-farming: Development of seed farming is regarded as an important component of the Programme. The Government Programme for Development of Se-

lection and Seed-Growing of Agricultural Crops in the Republic of Tajikistan envisages strengthening of material and technical basis of selection Programmemes of the Scientific and Research Institute "Ziroatkor" and the Scientific and Research Institute "Bogparvar" of the Tajik Academy of Agricultural Sciences, and of private enterprises, allowing acceleration of the process of growing new varieties of priority crops, improving commercial seed-growing and getting additional profit for further development of the sector. The Programmeme anticipates organisation/ restructuring of 7 State Varieties Testing Stations in the main agricultural environmental zones of Tajikistan – in Kanibadam, Muminobad, Tursun-Zadeh and Spitamen Districts. To implement the Seed-Farming Strengthening Plan it is necessary to undertake the following actions:

- provide regularly updated list of seed farms by Ministry of Agriculture of the Republic of Tajikistan for approval of the Government of the Republic of Tajikistan;
- Accession to International Union on Protection of New Varieties of Plants (UPOV)
- Ratification of the International Convention on Quarantine and Protection of Plants (ICQPP)
- Accessions to International Seeds Quality Testing Association (ISTA) and with the Seeds Certification Schemes according to OECD
- Accession to WTO

56. Reforming and restructuring the (collective) Dehkan Farms. Reforming and reorganization of the (collective) dehkan farms presents one of the first steps towards agricultural institutional reform. The Concept of the Agrarian Policy of the Republic of Tajikistan, approved by the Resolution of the Government of the Republic of Tajikistan on 31 December 2008 #658 indicates that to reach strategic priorities and directions of social-economic and political reforms, stated in Programmeme documents and realised by political administration of the country, the ultimate goal of which is provision of reasonable and worthy living standards for every citizen of the republic, it requires to take concrete measures in every sector of the national economy. The Concept notes that the above-mentioned goals can only be achieved on the principle that: “an agriculturist is a free commodity producer, and the state provides and guarantees appropriate conditions for him.” This includes orientation for the private sector in forecasting business environment, in selection of production activities, while the state will set out overall policy making. Other interventions foreseen in the Programmeme include: Access to affordable credits and as a result access to quality input supplies, access to market information and physical access to the markets, development of processing, packaging and marketing strategies as well as access to appropriate technologies, such as water-saving technologies (drip irrigation) and climate adaptation.

57. The National Development Strategy of the Republic of Tajikistan till 2013 in addressing governance issues at local level, states that insufficient clarity with regard to rights, powers and accountability of local governments that it means that they are not actively involved in the implementation of reform processes at the local level. Similarly, the Food Security Strategy of the Republic of Tajikistan for the Period 2015 states that realisation of state support measures implies an exact separation of state and private sector roles. This policy requires the following measures to be adopted:

- Agriculture sector policy formation, focussed on the transition from controlling role to encouraging role;
- Avoid government intervention in the process of taking decision in agriculture, these decisions should be taken by the producers of agriculture products (farmers); and

58. To achieve these goals of national policies and strategies, the Programmeme intends to undertake a thorough study of local governance and identify specific measures, in line with existing national legislative frameworks and Government Resolutions, to bring about positive changes in local agriculture governance and management structures, including:

- Overall review of exiting laws, rules and regulations as well as terms of reference of local bodies, identify gaps and issues and where necessary amend such regulatory frameworks;
- Define clear roles and responsibilities for state bodies at central ministries/agencies (with special attention to agriculture, water and land) as well as at oblast and rayon levels in line with national legislative frameworks and existing policies;

- Change the present dual-subordination of technical staff at local level and bring them all under the subordination of their respective line ministries;
- Develop appropriate training modules for local authorities and undertake nation-wide training to enhance local authority awareness on existing laws, regulations and national policies and strategies;

59. For improving Land relations, especially in dehkan farms is very important for the development of the sector. Current situation shows that due to lack of financial resources areas under dehkan farms are not included into agricultural turnover. To eliminate these shortcomings it is necessary to provide more opportunities with renting the land, and to ensure that Land Use Right Certificate can be used as a collateral for the credit. For improving Land relations, especially in dehkan farms, it is necessary to:

- Introduce amendments and addendum to the Land Code of the Republic of Tajikistan
- Provide each common owner with a copy of the Land Use Right certificate;
- Encourage regular farm meetings, reviews of farm operations, and transparent elections of owner representatives;
- Provide awareness supports through disseminating brochures and the use of media such as television, radio, and newspapers;
- Provide each farmer with a copy of the Land Use Right sub-certificate;
- Through the Legal Assistance Centres, assist farmers to decide on type of legal entity, to develop necessary charters, complete legal procedures including de-registration and registration, and set up administrative and management structure
- Increase farm profitability through use of alternative and profitable crops and livestock to encourage return of migrants;
- Develop land leasing.

60. Improvement of land condition: Current condition of agricultural lands covers several main problems that include non-use of irrigated land leaving thousands of hectares of arable land abandoned, and the way farmers make use of the land in an unsustainable manner, without any measures to protect the quality of land, by over use of fertilizer and chemicals, for instance in the cotton sector that has already caused major damages, such as salination, seltation and similar soil degradation processes. The Programmeme is aiming to develop a mechanism to effectively monitor land conditions and land use, including specific research measures to assess also issues related to industrial pollution of both land and water. Similarly, the mechanism will provide for more effective use of land for purposes the land use right has been given to individuals and dehkan farms, introducing limitations for land transfer unless the transfer respects the original purpose of the land use, especially in areas where valuable crops of national interest are grown. Furthermore, the Programmeme envisages to adapt applied technology in relation to land use and irrigation systems, based on principles of maintaining the quality of agriculture land and improved irrigation technologies to reduce the amount of irrigation water required. In order to address issues related to land that can no longer be used for traditional crops, specific technologies will be adapted to maximize use of such land, such drought resistant crops and plants that are resistant to salinity and similar issues.

61. Furthermore, the Programmeme aims at restructuring the Ministry of Agriculture based on existing national policies and strategies on private sector development. The PRS for 2010 - 2012 describes that sustainable development of agrarian sector depends much on reform of the agrarian sector management system, as follows: "It is essential to review and restructure the existing state system of agrarian sector regulation. Primarily, it is necessary to reform the Ministry of Agriculture of the Republic of Tajikistan (MoA RT). The objective of reforming is transition from principles of commanding management to market-oriented management principles. The main role of the MoA of RT is development and realisation of agrarian policy and effective realisation of those activities that can be done only by the state and refrain from those activities that the private sector can successfully cope with." This policy guideline provides for clear definition of roles and responsibilities of the Ministry as policy maker, regulator and creating conducive environment for private sector-based agriculture growth and development, leaving farm management and the entire value chain from produc-

tion to processing and marketing to the private sector. This will require changing structures, merging departments and creating specialised units to deal with issues related to legal and regulatory activities, developing effective and viable crisis prevention and early warning system, monitoring food security and developing sector strategies, among others.

62. Transition of the agricultural sector to market relations is one of the priority aims for the development of the sector. It allows to regulate production, processing, storage, transit and trade of agricultural output. In this respect it is necessary to adopt and/or amend, here such laws already exist, following additional laws and legal acts in order to transfer agriculture to market economy relations:

- Law on agro-credit corporation and state storage of inputs
- Law on rural unions
- Law on cooperatives
- Law on pastures
- Introduction of information technical systems of one stop shop for export-import and transit procedures; Ratification by Tajikistan of the International Convention on Quarantine and Plant Protection and European Mediterranean organization of quarantine and plant protection.

63. Provision on development for rural infrastructure: Implementation of state sectoral and social economic Programmes on regional development till 2015 shall form complex social infrastructures, however the priority is development of private sector services, defining the roles and duties between the state and private sector. Currently, there are 54 machinery/tractor stations, 161 mineral fertilizers facilities, spare parts, chemicals retail centers, 107 veterinary service points, 240 centers for artificial insemination of animals. At the same time the activities of these enterprises coincides with national requirement and it is necessary to create a system to effectively and efficiently maintain roads, both national networks and rural access roads, network on renovation and restoration of transmission lines, expansion of markets for mineral fertilizers and chemicals, provision of spare parts for agricultural machinery, veterinary services, plant protection services, small shops for agricultural processing, cotton ginneries, procuring and sale of agricultural production and transportation services on the basis of entrepreneurship activity.

64. Develop mechanism of introducing achievements in science and production and develop of introduction service. Effective development of agriculture largely depends on training and retraining for the personnel and introduction of recent achievements in science and production. It is also necessary to develop research in the field of ecological agricultural production and production of ecologically safe and healthy food. Current research centers and agricultural education institutions are not fully responsive to the growing needs of the farmers and of the country in terms of improved quality and increased quantity, while safeguarding natural resources base and applying energy efficient, water saving and similar applied technologies. Therefore, it is necessary the Ministry of Agriculture effectively coordinates improvements required in field of research and agricultural education, such as introduction of modern agriculture technologies, farmer-based research centers and development of modern curricula for agricultural education centers and institutions, including the Agrarian University. Significant impact on effectiveness of scientific research shall be supported by state and implementation of research results in production both by increasing the scope of funding and creation of more favourable tax regimes, conditions for crediting and leasing and also financial instruments. It is also necessary to merge fundamental and applied research, convergence of different spheres of scientific knowledge and technology, full coverage of agricultural and other producers by consultative services integrated with system of information provision in the sector including state information resources creation of scientific educational centers and retraining centers for highly qualified personnel.

65. Authorized body in the field of agriculture shall annually develop plan of action on supporting improvement of retraining center for agricultural specialists and settle the issue of financial support regardless of form of ownership. To achieve these objectives it is necessary:

- Improve legal basis for commercialization of scientific research;
- Develop mechanism for introduction of scientific achievements in production; with special attention to farm-based practical research and the development of Farmers Field Schools to enhance exchange of information and experience among farmers;-;
- Introduce modern training system in agricultural education and provide up-to-date and modern refresher courses for agricultural personnel;
- Conduct scientific research in the field of agriculture towards creation of resource saving and ecologically pure production;
- Develop measures for attraction of young specialists in scientific activity by increasing their interest (improved salaries and benefits, housing);
- Means of conducting monitoring and necessity in specialists of agricultural sector on new areas of production specialism;
- Develop mechanism for attraction of specialists on agricultural production;
- Introduce a mechanism to reduce unemployment for agricultural specialists through short term activity in the production;
- Develop wide-ranging technical training modules for farmers on effective production, processing and marketing technologies as well as on effective and efficient farm management.

66. Reforms and radical changes have at all times generated the winners and losers. Therefore, this Programme pursues the solutions of social protection issues emerging throughout the course of reform implementation. The National Development Strategy of Tajikistan for the period of up to 2015 prioritizes the development of the social protection sector in its “Securing Effective Employment” section and foresees undertaking systemic actions on creating additional jobs, including the promotion of the private sector and entrepreneurship, the lure of investment, support to the development of self- and women’s employment, as well as folk crafts and home-based labour, training and re-training of the unemployed for the new occupations being currently in demand at the labour market, thus increasing the temporary employment practices and secured social partners’ involvement in resolving the employment-related challenges.

67. The next section of the Programme is the development of the cotton sector administration sector and diversification of agricultural crops:

In the 70-80es, cotton used to be a dominating crop in the country and, therefore, despite the regular cultivation of fruits and vegetables on backyard plots, the crop diversification capacities and skills for cultivation of other crops were limited. It may challenge farmers in securing relatively successful transition and lead to grave ramifications.

- Apart from farmers engaged in cotton production, there is considerable labor force working at cotton farms. Due to cotton sector administration reform or crop diversification, some of them lose seasonal earnings.
- Access to capitalization of the agricultural sector will undoubtedly lead to the use of modern farm machinery and thus require less labour; consequently, the employment opportunities at farms, especially dehkhan farms, will be shrinking.
- Following the USSR collapse, within the post-war period there was no way for strengthening farmers’ capacities and providing training to farmers. Apart from that, a rise in labor migration resulted in young people having some skills fleeing rural places; farms are being left without labourers possessing technical and professional skills required. In turn, it has a negative impact on farms’ productivity and returns.
- Access to market data on agricultural inputs, as well as considerable transportation detriments and degrading rural infrastructure have led to inputs being purchased by farmers and agricultural output being marketed through intermediates on low prices.
- Given the lack of effective foreign labor regulation, in particular under big projects relating to infrastructure and agricultural production, Tajik workers sometimes are deprived of the chance to get employed. A number of donor countries, first and foremost, insist on recruitment of professional and non-professional staff originating from their own countries, thus, leaving little room for employment of Tajik labourers.

- Social tax is a heavy burden for the majority of farmers and especially for those who earn the minimum wages or count on crops grown at their own plots.

In line with the above situational analysis, there is a need to design a monitoring system which would allow the Government of Tajikistan to effectively identify the vulnerable groups of the population negatively affected by reform, to conduct a study on unofficial employment rates, to outline the current and future capacities and in parallel to provide technical and professional training regarding various aspects of reform with a purpose of its further effective implementation

4. Assessment of Programme effectiveness

68. Implementation of the given Programme shall lead to implementation of priorities in the National Development Strategy till 2015, Poverty Reduction Strategy of the Republic of Tajikistan for 2010-2012, Food Security Programme of the Republic of Tajikistan till 2015, and Concept of Agricultural Policy of Tajikistan. Furthermore, it is necessary to develop an Agriculture Sector Strategy for the period 2012-2020, including an Investment Plan to ensure its funding as well as effective implementation of the Programme. One way to assess the effectiveness of the Programme is to pilot it in 10-12 select Rayons in different agro-ecological zones of the country during the initial stage of the sector strategy implementation, for instance 2012-2015. It is necessary to closely monitor and observe practical implementation of the different pillars of the reform, along with the land and water sectors, the practicability and efficiency of the methodology applied, together with Land and Water sectors, their feasibility and effectiveness, the methodology applied as well as the extent of active participation by all stakeholders, farmers, local authorities, central government agencies and institutions. The implementation of the Reform Programme through its Sector Strategy is envisaged to produce the following concrete outcomes:

- Increase production of the agricultural sector with active participation of the private sector;
- Increase assortment of production through introduction of agriculture sector modernization;
- Development of competition and strengthening of export capacity;
- Rehabilitation and development of irrigation system;
- Development of entrepreneurship activity and provision of equal rights and guarantees for land use;
- Rational use and sustainable management of water and land resources;
- Provision of freedom to farmers with benefits and guarantees, strengthening of material and legal grounds;
- Creating favorable conditions for trade;
- Decrease consumption dependence on import of basic food products, by increased national production at affordable prices, thus reducing poverty;
- Clear definition of roles and responsibilities of the state and private sector;
- Provide population with healthy diet and food products;
- Improve nutrition of the population;
- Sustainable preservation of natural resources;
- Improved living standards and livelihoods of the citizens.

5. Source of Programme funding and its implementation strategy

69. Implementation of the Programme, its financing and investment and implementation modalities shall be described in detail in sector strategy planned to be developed during the second half of 2012. Implementation of the sector strategy will be closely linked with other relevant sector strategies, especially those for Land and Water sectors, also planning to develop similar sector strategies during the second half of 2012. Practical implementa-

tion shall be effectively carried out in coordination with relevant sector ministries, notably the Ministry of water Resources and the State Land Committee. Programme activities will be described in detail in the sector strategy, in line with measurable objectives and quantifiable indicators. The strategy will be implemented by means of state funding and technical support Programmes by donor agencies. Furthermore, the authorized body will develop a clear strategy during the second half of 2012 to attract national and external investment Programmes, including Public Private Partnership (PPP) and Joint Venture. If effectively implemented, the Programme and its strategy will attract farmers themselves to invest in the sector, especially from remittance earning.

6. Organization and monitoring over Programme implementation

70. General control over implementation of given Programme is carried out by the Ministry of Agriculture of the Republic of Tajikistan within the framework of set authorities and it has to provide quarterly progress reports on Programme implementation to the Government of the Republic of Tajikistan. The Ministry of Agriculture of the Republic of Tajikistan will carry out Coordination of the Programme implementation. Ministry of agriculture of the Republic of Tajikistan is initiator of independent working group on monitoring over the given Programme implementation. Representatives of relevant ministries and agencies, structural divisions, Executive office of the President of the Republic of Tajikistan, international organizations and representatives of associations, public organizations of Tajikistan and mass media are included to the working group.

Working group shall compile the report on reform implementation on a quarterly basis. It is also compulsory to publish the information in the mass media.

Approved by
Resolution of the Government of
The Republic of Tajikistan
as of August 1, 2012, № 383

**Ministry of Agriculture of the Republic of Tajikistan
Agriculture Reform Programme Action Plan 2012 -2020**

№	Objective	Timeline	Implementing parties	Funding source	Indicators	Results
1.	<p>Dehkan Farm Reform and Reorganization</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ensure “freedom to farm” for agricultural producers, namely related to decision-making in crop selection, processing and marketing; - Finalize amendments to the “Dehkan Farm Law”; - Establish support services for dehkan farms at jamoat, district and national level; - Eradicate gender inequity; - Simplify statistical reporting and taxation (types, terms, deadlines); - Introduce amendments/changes to the Land Code of the Republic of Tajikistan; 	<p>2012-2015</p> <p>2012-2013</p> <p>2012-2013</p>	MoA ¹ , SCLG, SCWA, TAAS, other ministries, agencies	MoA, SCLG, SCWA, TAAS and other related ministries, agencies and technical assistance (TA) of international donors;	<p>Diversification of key agricultural crops by dehkan farms and households;</p> <p>Provision of support to agricultural producers;</p> <p>Enhanced role of women in management of agriculture;</p>	<p>Independent decision-making in crop selection and dehkan farm management; secure land tenure;</p> <p>Equity of men and women in management and agricultural production as well as property distribution;</p> <p>Equal rights in dehkan farm management;</p> <p>Improved profitability of dehkan farms;</p>
2.	<p>Developing mechanisms for land valuation, and market of immovable property</p> <ul style="list-style-type: none"> - Introduce renting and leasing of 	2012-2015	Working Group (WG) on Land Reform, SCLG, MoA, SCEP;	Budget resources of implementing parties and technical assistance of international donors	Efficient use of natural and other resources;	<p>Improved profitability and welfare of dehkan farms;</p> <p>Improved access to</p>

¹ See bottom of the document for the list of abbreviations.

№	Objective	Timeline	Implementing parties	Funding source	Indicators	Results
	<p>land use rights, and their use as collaterals;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Finalize amendments to the “Mortgage Law” - Introduce amendments/changes to the “Dehkan Farm Law”; - Improve land relations in dehkan farms; 	2012	MoA, MEDT, MEI, MLRWR, MoF, SCLG, TAAS;	MoA, MEDT, MEI, MLRWR, MF, SCLG, TAAS, with the technical assistance of international donors.	Ensuring transition of the agriculture sector to market conditions	<p>credit; Sustainable land use/management; Land market liberalization; Ensuring national environmental security Achieving the goals of the agrarian reform and overall development of the agriculture sector;</p>
3.	Promote high-value crops (export oriented and aimed for import substitution); expand area under fruit cultivation for exports (fresh and dry)	2012-2020	MoA, MEDT, TAAS;	In line with the Decree of the President RT, № 683 of June 27, 2009 about “Further Development of Horticulture and Vini-culture in the Republic of Tajikistan for the period 2010-2014” with local and foreign investments	Increased area under orchards and vineyards	Meeting the demand of domestic consumers and developing export potential of orchard and vineyard products;
4.	<p>Achieve financial sustainability</p> <ul style="list-style-type: none"> - Develop mechanisms for provision of short-, mid-, and long-term credits; - Establish agriculture credit cooperatives, based on the experience in the region; 	2012- 2015 2012- 2013	MoF and MoA	Budget resources of involved Ministries and technical assistance of international donors;	Accelerated process of credit allocation, and no discrimination against commodity producers;	Ensuring easy access to credit;
4.1	Establish national insurance system for the agriculture sector	2012 -2020	MoA, MoF, Tajik State Insurance Company “Tojik-Sughurta” and local authorities;	MoA and other ministries/agencies with financial and technical support of international donors;	Reduced risks in agricultural production	Agricultural producers protected from bankruptcy;
5.	Introduce alternative agriculture financing mechanisms	2012 -2020	WG on Alternative Financing mechanism, MoF	Technical assistance of international donors	Sustainable financing mechanism of the agriculture sector;	Improved access to finance;

№	Objective	Timeline	Implementing parties	Funding source	Indicators	Results
6.	<p>Establish and promote service cooperatives and sub-sector unions</p> <ul style="list-style-type: none"> - Improving legislation and developing the law "On Service Cooperatives"; - Conducting a nation-wide awareness raising campaign - Introducing a modern system of agriculture cooperatives; - Promoting establishment of sub-sector associations; 	<p>2012-2020</p> <p>2012</p> <p>2012-2015</p> <p>2012-2015</p> <p>2012-2015</p>	MoA, MLRWR, MEDT, TAAS	MoA, MLRWR, MEDT, SCLG, TAAS, with technical assistance of international donors;	Development of production cooperatives in all sub-sectors, especially related to water/land use in the agrarian sector, representing the interests of producers at all levels;	Improve the system of material, technical and financial support and enhance effectiveness of agriculture production.
7.	<p>Reforming taxation system:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Analysing legislative acts related to agriculture sector taxation, and where necessary, in line with the established rules to take measures for VAT exemption for: - import of inputs (fertilizer, pesticides, etc.) and required machinery for agriculture production and industrial processing; - leasing operations related to supplying machinery for agriculture production; - eliminating preferential taxation for specific crops; 	<p>2012-2013</p> <p>2012-2013</p>	MoA, MoF RT and other ministries/agencies.	MoA RT and other ministries and agencies with technical support from international donors	Improved access to inputs and technical resources;	Enhanced agriculture production and improved effectiveness and productivity of the sector;
8.	<p>Developing sector diversification/intensification strategy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Substitute cotton crops with oil and cereal crops; - Improve access to fodder base; - Develop an agro-leasing mechanism; - Establish integrated, private sec- 	2012-2013	MoA, TAAS and local authorities	Budgets of MoA, TAAS, and local authorities within the framework of State Programmes as well as domestic and foreign investments;	<p>Increased production of oil crops, reduced expenditure on seed material;</p> <p>Increased productivity of livestock, poultry, enhanced rabbit-raising;</p>	Adequate provision of raw material to processing industry; and meeting the demand of domestic consumers for cooking oil, based on physiological norms of daily con-

№	Objective	Timeline	Implementing parties	Funding source	Indicators	Results
	<p>tor based financial-industrial groups;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Create small enterprises for fodder concentrate production, and processing of fodder products; 				Efficient use of water resources	sumption;
9.	<p>Development of Livestock Breeding.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Adopt a new Law of RT on “Livestock Breeding”; - Develop a support system to promote livestock breeding, responding to the demand of farms in pure animal breeds; 	<p>2012-2020 2012-2013</p>	MoA, TAAS	Within the framework of State Programmes as well as domestic and foreign investments;	Increased weight per unit of pure animal breeds; increased production of meat, milk and wool.	National food security achieved in the livestock subsector (adequate supply of livestock products)
10.	<p>Creating an enabling epizootic environment and ensuring food safety.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Revise and amend the law on “Veterinary Services”; - Provide support to development of veterinarian - pharmaceutical industry; - Promote private veterinary services; 	2012-2020	MoA, TAAS and local authorities	State budget; MoA, TAAS and technical support of international donors, foreign and domestic investments.	Improved epizootic environment;	Improved health of livestock and safety of livestock products; and prevention from bankruptcy; provision of safe food to people;
11.	<p>Ensure sustainable use/ management of natural resources:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Develop activities for raising public awareness on measures to prevent degradation of natural resources; - Develop draft law of RT “On Pastures”; - Improve cropping patterns of areas under fodder crops, ensure rehabilitation and sustainable management/use of pastures; - Improve the Road Plan for livestock transhumance (transferring) and temporary settlement points for livestock; 	<p>2012-2020 2012-2015 2012-2015 2012-2020</p>	MoA RT, MEDT, MEI RT, MLRWR RT, SCLG, SCEP, TAAS and local authorities.	Financing from state budget, external and internal investment	<p>Increased productivity of pastures per ha in winter plots up to 0.10-0.15 tones/ha, and summer plots 0.20-0.25 tones/ha</p> <p>Improved fodder production potential</p>	<p>Increased livestock productivity and total production of livestock products.</p> <p>The needs of the livestock sector met through locally produced fodder;</p>

№	Objective	Timeline	Implementing parties	Funding source	Indicators	Results
12.	Develop agriculture technologies for climate change adaptation. (selection of more drought resistant cereals and legumes); Conduct scientific research/studies on adaptation;	2011-2020 2012-2015	MoA RT, MEDT RT, CEP RT, TAAS and local authorities	As part of the annually approved state budget, from foreign and domestic investments;	Increased productivity of cereals and legumes in dry areas; Optimal measures in agriculture production that lead to high yields regardless of affecting factors;	Stable and sustainable yields of cereals and legumes obtained in dry areas of the country; Stable yields of other agriculture crops obtained Potential bankruptcies prevented;
13.	Development of seed multiplication: – Develop a seed multiplication system for export-oriented crops, incl. fodder, vegetable crops, flowers and saplings.	2012-2020	MoA RT, MEDT RT, MEI RT, TAAS and local authorities;	Within the framework of State Programmes as well as domestic and foreign investments;	Sustainable seed multiplication base developed for agriculture crops Production of high-quality cotton seeds and reduced/efficient use of seed material;	Increased yields of agric. crops and increased export of agriculture production; Sufficiency in high-quality, disease-resistant local seeds ensured for cotton growing farmers;
14.	Develop and introduce an integrated package for marketing of agriculture products. – Develop a final mechanism for marketing; – Analyze existing legislative norms and acts with regards to marketing; – Conduct technical-economic feasibility assessment for marketing; – Develop regulations «On Trade marks» for agriculture produce; – Develop methodology for price	2012-2020 2012-2012	MoA RT, MEDT, TAAS, State Television and Radio Committee, Customs Service under GoT of RT	Technical support from international donors	Enhanced promotion of agriculture products in domestic and external markets and increased external trade turnover;	The demand of population and industries in agriculture produce met; Improved income from selling of produce;

№	Objective	Timeline	Implementing parties	Funding source	Indicators	Results
15.	<p>formation for import/export of agriculture produce;</p> <p>Establishment of Agrarian Storage Corporation</p> <ul style="list-style-type: none"> - Develop relevant legislative acts and norms; 	<p>2012-2015</p> <p>2012-2013</p>	MoA RT, TAAS.	MoA RT, TAAS with technical support of international donors	<p>Facilitation of dehkan farm activities in selling of agriculture produce;</p> <p>Adequate winter stock available;</p>	<p>Dehkan Farms supported in selling their agriculture produce;</p> <p>Stable prices for agriculture produce ensured in domestic markets;</p>
16.	Develop a mechanism for fast introduction/adoption of scientific achievements in agriculture production.	2012-2013	MoA RT, TAAS.	MoA RT, TAAS with technical support of international donors	The rate and level of introducing/adopting scientific achievements into agr. production	Improved productivity and efficiency of the agriculture sector;
16.1	Revise and determine new requirements in training and capacity-building of staff in line with the key directions of the agrarian reform;	2012-2020	MoA RT, MLSP и TAAS.	MoA RT, MLSP и TAAS	Training of qualified staff and their ability to work in market-oriented agriculture	Availability of qualified staff ensured in newly required fields in the agriculture sector;
16.2	Develop proposals for promotion and commercialization of promising environmentally-friendly, energy-efficient technologies;	2012-2020	MoA RT, MEI RT, MEDT RT, TAAS;	MoA RT, MEI RT, MEDT RT, TAAS;	Increased number of proposals for promoting promising, energy-efficient technologies;	Scientific and research institutions have more opportunity for development and strengthening their financial base;
17.	Development of the Investment Plan;	2012-2013	MoA, MEDT, MoF, MMWR, MEI, SCLG, SCISP, MLSP, TAAS;	Technical support of international donors	Provision of support to Agrarian Reform Programme implementation	Food security achieved;
18.	<p>Supporting the development of private sector based agriculture sector;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Strengthen the legislative base for improving the overall investment climate; - Develop a strategy for state-private sector development; 	2012-2015	MoA, MEDT, MoF, MO RT, MLRWR, MEI, SCLG, SCISP, MLSP, TAAS;	Technical support of international donors	Enhanced competitiveness in the sector and favorable conditions for employment	Передаётся все больше ответственности в руки частного сектора

Nº	Objective	Timeline	Implementing parties	Funding source	Indicators	Results
19.	Restructuring of the Ministry of Agriculture RT through merging and revising existing functional responsibilities (TORs): – Determine and divide the roles of MoA and the private sector	2012- 2013 2012-2013	WG on reforming the agriculture management system at regional and local levels, State Civil Administration RT and MoA;	Within the financial framework of Food Security Programmeme up to 2015	Transition to a new system of agriculture management;	Functions for developing state policy and legislative frameworks as well as regulation of the agriculture sector effectively implemented;
20.1	– Developing the final management structure of MoA RT as well as required legislative frameworks;					Improved performance of staff according to new TORs and no duplication of functions;
20.2	- Establishment of an information-consultation centre under MoA RT; – - and developing an institutional base for advisory services in the agriculture sector;	2012-2013 2012-2013	MoA, TAAS and other ministries and agencies of RT.	From the State budget, MoA, TAAS, with financial and technical support of donors;	Improved (easy) access of agricultural producers to information	Development of the agr. sector; improved rural entrepreneurship, and increased profitability of farms;
21.	Improving access to irrigation – Separation of roles and functions in policy development, regulation and operation at the national level; – Introducing river-basin management and establishment of the “MIROB” Agency;	2012-2013	WG on integrated system of water resources management; MMWR	MMWR RT, technical support of international donors	Improved effectiveness in water use, improved access of dehqan farms to irrigation water and better conditions of irrigation systems	Increased agriculture production and profitability of farms
22.	Developing social safety net measures – - establish a mechanism for monitoring the social-economic impact of the reforms;	2012- 2020	WG on social development of rural areas; MEDT, MoA, MoF, SCISP	From the State budget and technical support of international donors;	Vulnerable groups, affected negatively by the reforms identified	Opportunity for promoting required political decisions

ABBREVIATIONS

MoA	Ministry of Agriculture
SCLG	State Agency for Land and Geodesy
SCWA	State Committee for Women's Affairs under the President of RT
TAAS	Tajik Academy of Agricultural Sciences
MLRWR	Ministry of Land Reclamation and Water Resources of RT
MEDT	Ministry of Economic Development and Trade of RT
MEI	Ministry of Energy and Industry of RT
MF	Ministry of Finance of RT
MLSP	Ministry of Labor and Social Protection
SCA	State Civil Administration under the President of RT
SCISP	State Committee for Investments and State Property Management of RT
SCEP	State Committee for Environmental Protection under the President of RT
STRC	State Television and Radio Committee,
CS	under GoT of RT